

Expres cultural

Anul I, nr. 9, septembrie, 2017 • Apare lunar

24 pagini

Alexandru ZUB
ISTORIA CA LECTURĂ A LUMII

Pagina 3

Liviu Ioan STOICIU
DA SAU NU? CINE DĂRĂMĂ UNIUNEA SCRIITORILOR

Pagina 4

Gellu DORIAN
O TENDINȚĂ DEVASTATOARE

Pagina 5

Nicolae CREȚU
„TRANSFERUL” LUI LIS CĂTRE CITITORI

Pagina 6

Adrian ALUI GHEORGHE
POESIS

Pagina 7

Theodor CODREANU
POEMUL-CU-CRUCE

Pagina 8

Mihaela GRĂDINARU
FRÂNGERI ȘI RĂSFRÂNGERI CRONICE

Pagina 10

Florin FAIFER
DINU ALEXOAIE, ÎNTRE EUFORIE ȘI ACRIMONIE

Pagina 14

Ion Șt. BAICU
O MARE PRIETENIE: CARAGIAE - GHEREA

Pagina 19

Constantin PRICOP
ȘCOALA CRITICĂ

Pagina 24

Cântăreața

Cânta tot atât de frumos ca o privighetoare din parc;
dar nu reușea niciodată cu glasul ei de cristal
să încropească banii necesari
ca să-și eternizeze vocea pe un disc muzical.
Nu reușea nimic altceva
decât să dezmoștească inima micului târg
și dup-o iarnă lungă, urâcioasă și rece
s-aducă primăvara c-un ceas mai devreme
pe străzile sparte, împotmolite de ploi...

Dar așa cum iarba de Dragoste n-are altă avere
decât buchetul ei îmbătător de parfum,
își dăruia glasul,
risipindu-l bucuros
ca pe-un fagure singuratic de miere,
cântând pentru toți —
și pentru ea nicidecum —
la ceaiurile doamnelor române,
la balul garnizoanei militare,
la tabla negustorilor de bere,
la gala jucătorilor de cugle,
la „Cerbul vânător” de bun augur,
la reuniunea micilor odăii
și la maiialul sesiei școlare.

Dar cânta tot atât de frumos ca privighetoarea din parc. Pot să jur!

Și poate că nimeni n-o mai vede astăzi trecând,
aducând primăvara c-un ceas mai devreme
și pentru că vocea ei nu-i mai aduce folos nimănui
și nici un ofițer n-o mai dansează la baluri,
dacă totuși tu vrei s-o auzi, s-o ascuți,
atunci furișează-te seara în parc,
în parcul acela străvechi din afara orașului,
dar furișează-te, zic, într-o seară albastră,
o seară cu milioane de stele albastre,
cu sute, cu mii de privighetori guralii
sau într-o noapte târzie cu zori purpurii
și-acolo, sub bolta de ramuri învoalte
ca o catedrală cu ogive înalte,
în liniștea simplă, curată, stelară
dacă știi să ascuți nu numai cu urechea ta muzicală,
ci cu inima ta cea fără cuvânt,
atunci cu siguranță ai s-o auzi cântând.

Dominic Stanca

Numărul conține inserat

Suplimentul ZIGURAT:

Victor DURNEA:

Critica literară cu sau „fără laicitate”
Două articole ale lui Valentin Al. Georgescu

„Un lucru nu este imposibil pentru cel care nu trebuie să facă el însuși un lucru.” *Eduard A. Murphy*

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite
Redactor-șef: Constantin Pricop
Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiu de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Alexandru ZUB:

ISTORIA CA LECTURĂ A LUMII - pg. 3

Nicolae PANAITE:

ALB ȘI NEGRU - pg. 3

Liviu Ioan STOICIU:

DA SAU NU? CINE DĂRĂMĂ UNIUNEA SRIITORILOR - pg. 4

Constantin COROIU:

LECȚIA DE LITERATURĂ - pg. 4

Gellu DORIAN:

O TENDINȚĂ DEVASTATOARE - pg. 5

Alberto BRUNELESCU:

DE LA WOOLF LA BORGES - pg. 5

Nicolae CREȚU:

„TRANSFERUL” LUI LIS CĂTRE CITITORI - pg. 6

Adrian ALUI GHEORGHE:

POESIS - pg. 7

Theodor CODREANU:

POEMUL-CU-CRUCÉ - pg. 8

Diana VRABIE:

„TRUPUL MEU UN CEAS” - pg. 8

C. TIBERIU:

OMUL DE APĂ - pg. 9

Mihaela GRĂDINARIU:

FRÂNGERI ȘI RĂSFÂNGERI CRONICE - pg. 10

Liviu PAPUC:

MARIA STÎRCE - pg. 11

Cătălin-Mihai ȘTEFAN:

FANTASTIC ȘI MITIC ÎN CÂINELE ALB DE FEODOR SOLOGUB - pg. 11

Liviu CHISCOP:

VIAȚA LUI CORNELIU ZELEA CODREANU - pg. 12

Ileana VOICU:

LA ANIVERSARĂ - PROF. TRAIAN STELIAN DUMISTRĂCEL - pg. 13

Daniel CORBU:

G. TOPĂRCEANU 80 DE ANI DE LA TRECEREA ÎN ETERNITATE - pg. 13

Florin FAIFER:

DINU ALEXOAIÉ, ÎNTRE EUFORII ȘI ACRIMONII - pg. 14

Ioan VLAD:

EXPRESUL REVISTELOR - pg. 14

MASTER X:

DE LA FRANCO@FONIE LA FASHIONĂRIE - pg. 15

Emilian MARCU:

PE CUREAUA BALAURULUI DE FOC SPRE PORȚILE CERULUI - pg. 15

Victor DURNEA:

HOINAR PRIN IAȘUL LITERAR - pg. 16/17

Alina BÎRSAN:

POEZII - pg. 17

Dan-Bogdan HANU:

DOG’S DIARY - pg. 18

Ion Șt. BAICU:

O MARE PRIETENIE: CARAGIALE - GHEREA - pg. 19

Petre ISACHI:

(UNDE NE SUNT ELITELE?) SINDROMUL PIERDERII AUTORITĂȚII - pg. 20

Iulian Marcel CIUBOTARU:

PICTORUL AUREL BĂIEȘU... - pg. 21

Ioan RĂDUCEA:

RITUALIC ȘI DECORATIV - pg. 21

Oana Maria NICUȚĂ:

ATEMPORALITATE ȘI RITM - pg. 22

Raluca SOFIAN-OLTEANU:

CU INIMA ÎN CAPUL SFORII - pg. 22

Gregory CORSO:

POEZIE UNIVERSALĂ - pg. 23

Constantin PRICOP:

ȘCOALA CRITICĂ - pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA (imagine permanentă)

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul **RO23BPOS24006748050RON01**-Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., Precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul parțial al Primăriei Iași, al Editurii ALFA și al Fundației C.A.V.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 12 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7000 de semne.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistei **LILIANA GONCIARIUC**

DTP: Val Circa

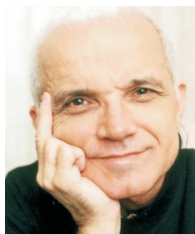
E-mail:

exprescultural@gmail.com;

exprescultural@yahoo.com;

Site: <http://exprescultural.ro>

ISSN: 2537-5989

Liviu Ioan STOICIU

Da sau nu? Cine dă rămă Uniunea Scriitorilor

A spune *Da sau Nu*, nu ceva între Da și Nu (ceva amestecat, din care să nu înțelegi exact ce a vrut să spună, de fapt). E vorba de aflarea adevărului, de rostirea lui publică (adevărul e adevăr, nu poate fi și minciună, sau nu poate fi ceva între adevăr și minciună; deși în viața de zi cu zi neadevărul poate fi îmbrăcat în pielea adevărului). „Să nu mărturisești strâmb” (dicta una din cele zece porunci încredințate de Dumnezeu lui Moise). Dar dacă te înșeli că știi care e adevărul? Poți fi dat în judecată pentru calomnie, sperjur, „ascundere a realității”... Ți se pare normal să menajezi public o persoană care nu știe că are o boală incurabilă, deși ar fi fost de preferat să-i fi spus adevărul? Sau, dacă e cronicar literar și nu spune dacă are valoare cartea, ci o scaldă (și autorul cărții se bucură că nu e făcută praf). Determinarea valorii e discutabilă, criticul poate fi mai prost decât autorul (și culmea, întotdeauna are dreptate criticul; dacă îi contești „sentința”, ești bruftuluit, fiindcă o judecată critică poate fi considerată o simplă opinie, de necondamnat; culmea e că în lumea creației artistice cel mai adesea adevărul e undeva la mijloc, nedetectabil nici de posteritate, chiar dacă se face în timp o selecție de la sine; sigur, „adevărul așteaptă, numai minciuna e grăbită”, cum spunea Al. Vlahuță). Un exemplu flagrant e receptarea poeziei de avangardă de la noi, scrisă intuitiv și în zilele noastre, postmodernă (poezie spontană, directă, naturală; o recunoști de la poeți optzeciști la cei douămiști), tot timpul marginalizată critic, pe nedrept. Sau reacția negativă a tinerilor față de poezia (de literatura română în general, originală) scrisă până la ei, convinși că ei dețin monopolul adevărului critic estetic, deși se dovedesc a fi doar de rea-credință, imorali, complet ruți de realitățile istoriei literare recente (altfel, cauționați de redactorii-șefi ai revistelor în care publică, că prin ei se plătesc polițe). Vorba Fericitului Augustin: Închipuirile pe care ei le iau drept adevăr sunt deșertăciune și minciună.

Ori da ori ba, nu și da și ba, nu între. Nu să joci la două capete. Că veni vorba, sunt alarmat de când am citit, zilele trecute, că — titlu: „Scriitorii și pictorii au uniuni ilegale” (*Cotidianul* / 30 august, articol semnat de Ioan Vieru, director la publicația *Contrapunct*, aflat în procese cu Uniunea Scriitorilor din România, după ce redacția i-a fost evacuată din sediul USR și a fost exclus a doua oară din USR pentru prejudicii aduse USR). În același timp — scrie Cristian Teodorescu pe contul lui, pe Facebook (de impact), pe 31 august: *De curind într-o speță aproape identică, Uniunea Artiștilor Plastici a fost declarată ILEGALĂ în ultimă instanță de un tribunal din Alba Iulia. Cît le mai trebuie judecătorilor din București să constate că și USR-Manolescu funcționează în ILEGALITATE?* Cristian Teodorescu a fost și el exclus din USR (a nu se confunda cu Uniunea Salvați România, partid parlamentar) după ce a clonat Uniunea Scriitorilor din România, ținând „în numele reformei USR” câte o adunare generală (la care au fost prezenți 17 sau 32 de scriitori și la care a fost el, Cristian Teodorescu, ales și reales președinte al... USR, iar vicepreședinți Florin Iaru și Dan Mircea Cipariu) la începutul anilor 2016 și 2017. În *România literară* din 1 septembrie se subliniază faptul că împotriva USR-Manolescu (să preiau „titulatura” lui

Cristian Teodorescu), s-a deschis o „serie interminabilă de procese (s-a ajuns la 57 de procese, la care s-au făcut peste 65 de intervenții)”. De necrezut, nici nu mai pun la socoteală prețul acestor procese (la un moment dat se discuta de 60.000 de euro cheltuiți cu avocații; sunt prejudicii aduse aberant USR-Manolescu). Dacă la început „grupul de reformă” era privit cu mirare, înțelegând că USR-Manolescu nu era înscrisă în Registrul ONG-urilor și că el se va strădui să înscrie vechea USR în acest Registru (după ce le va fi recunoscut statutul adoptat la adunările lor generale), azi vedem că lucrurile au luat-o razna și că USR-Manolescu e în pericol să fie desființată, o dată declarată *ilegală* (dacă e adevărat că UAP a fost declarată ilegală; în locul ei apărând o clonă, cu aceeași denumire, recunoscută la tribunal; UAP face parte din asociația uniunilor de creatori, alături de USR)! Cristian Teodorescu scrie pe Facebook pe 31 august că „în calitate de președinte ales al USR” — atrage atenția că „avem o conducere ilegală a Uniunii Scriitorilor-Manolescu” și-i sfătuiește pe cei aleși în conducerea USR-Manolescu în 2013 să demisioneze, deoarece „participarea cu propria lor semnătură la ilegalități poate avea și consecințe penale”... Încheind cu: *Deci cei care vor să iasă din complicitate cu ilegalitățile dlui N. Manolescu și-ar face mai bine să anunțe că se despart de conducerea ilegală a USR, în loc să joace la două capete. La două capete? Să nu stea între da și ba. Adică scriitorii aleși în conducerea USR (Consiliul USR-Manolescu) să treacă de partea „grupului de reformă” condus de Cristian Teodorescu? O fi de ajuns? USR-Manolescu are pe puțin 2.500 de membri, cu ei ce face? Crede că e doar o masă de manevră? Întreaga USR-Manolescu (nu numai conducerea) a devenit... ilegală? Ilegală numai fiindcă a fost constituită în vremuri comuniste? Răspunsul e între da și nu. Iată până unde s-a ajuns. *România literară* scrie: *Toată zbaterea distructivă a trioului C.T.-F.I.-D.M.C.... s-ar rezuma cam așa: „Dacă tot nu reușim să punem mâna noi pe această Uniune, culegând roadele muncii altora, măcar să contribuim semnificativ la dărâmarea ei, ce bine ne-ar părea să nu mai rămână piatră pe piatră din ea!” Ce fel trist și-au fixat în viață acești oameni... să-și lege numele de distrugerea singurei structuri instituționale care afirmă drepturile scriitorilor români. O mizerie greu de clasat. Ar trebui să se conștientizeze că majoritatea membrilor USR sunt în preajma pensiei sau pensionari și că o dispariție a USR-Manolescu ar însemna și încetarea plății jumătății de pensie în plus, acordată scriitorilor (numai membrii USR, prin lege, pot primi această jumătate de pensie). Adevărul e că s-a mers prea departe cu orgoliile rănite și cu interpretarea legilor și decretelor țării sau a statutului USR. Conducerea Uniunea Scriitorilor, în frunte cu N. Manolescu și cu cei din Consiliu (în principal președinți de filiale ale USR), a fost aleasă liber de membri ai USR, conform statutului USR votat în 2013 (chiar dacă ne place sau nu statutul, a fost recunoscut juridic; și numeroșii membri ai USR nu l-au contestat atunci). Anul viitor, în toamnă, va avea loc adunarea generală de realegeri la USR (la cinci ani, după statut). Ce facem, desființăm Uniunea până atunci? Da sau Nu? Sau și Da și Nu...**

2 septembrie 2017. BV

Constantin COROIU

Lecția de literatură

Că literatura e de neconceput, mai ales în epoca modernă, fără reflecția asupra literaturii este un adevăr ce nu mai trebuie dovedit. Reflecția, meditația scriitorului privind literatura pot lua, desigur, o multitudine de forme și se pot produce, direct sau indirect, în diverse contexte, în primul rând cele confesive. Adeseori, reflecția se insinuează în chiar terenul operei literare, printr-o divagație eseistică, prin referiri directe la cărți și scriitori din diverse epoci istorico-literare ori sub forma unei anecdote, a unei parabole etc. Iată un exemplu. Personajul cel mai bine conturat din romanul „Țara îndepărtată” de *Sorin Titel*, un prozator despre care, din păcate, aproape nimeni nu mai vorbește, povestește o întâmplare căreia cred că autorul i-a atribuit un anumit tâlc. Și dacă nu i-l ar fi atribuit el i-l atribuiam, trebuie să i-l atribuiam noi. După un vechi obicei al pământului, personajul din romanul amintit la care mă refer, Eva Nada, apelează la un intelectual al satului, învățătorul Dobrițoiu, pentru a-i scrie fiului său, aflat pe front, o epistolă. Scena este absolut memorabilă: Eva Nada „se așază pe un scaun lângă învățător”, învățătorul, „așteptând cu condeiul ridicat în aer (ca pe o armă înainte de a pleca la luptă — *nota mea C.C.*) ca ea să înceapă scrisoarea fără s-o privească, uitându-se la hârtia albă din fața lui”, așteptând deci supus și oarecum indiferent cuvintele, propozițiile, frazele pe care femeia îndurerată, emoționată urmează să i le dicteze, iar el să le aștearnă pe hârtie. După rostirea primelor două cuvinte însă, între cei doi se instalează un paravan nevăzut care va face din ce în ce mai imposibilă comunicarea. Dobrițoiu caligrafiază cuvintele, iar Eva Nada, contemplând semnele reci și abscrete, constată că ele nu conțin nimic din ceea ce dorește ea să transmită, că nu exprimă nimic din starea ei de neliniște, din durerea sa. Învățătorul nu prea pricepe ce anume îi

pretinde de fapt corespondenta pe care vrea să o ajute. Eva Nada, la rândul ei, este surprinsă de neputința învățătorului de a transpune pe hârtie ceea ce simte ea. Să nu fie semianalfabeta femeie capabilă de a se ridica la gradul de abstracțiune și convenție pe care îl presupune sistemul scriptic?! Greu de acceptat în cazul unui om totuși inteligent precum acest personaj al lui Sorin Titel, cu toate că Eva Nada nu dispune de o capacitate de înțelegere bazată pe exercițiul livresc, pe instrucția școlară. Scepticismul și insatisfacția sa vin, de fapt, tocmai din atitudinea impersonală, așa-zicând, obiectivă a lui Dobrițoiu, din neparticiparea lui afectivă. El nu trăiește tensiunea la care femeia îl convoacă, el caligrafiază doar semnele, literele celor două cuvinte de început, conștiincios, ca într-un proces-verbal. Încât concluzia femeii că învățătorul nu știe să scrie apare perfect logică: „Nu știe să scrie, doamnă, bag seama...”, decide ea, fără drept de apel, în discuția cu persoana căreia îi relatează episodul. Că s-ar putea să aibă dreptate o dovedește și examenul pe care și-l face *post-factum*, în fond bine intenționatul știutor de carte, căruia Eva Nada îi dă, indirect, o lecție ce-i revelă învățătorului o realitate la care nu se gândise: „Numai după aceea am înțeles că ea nu voia să-i scriu numai cuvintele, cele două cuvinte pe care le-am notat eu pe hârtia aia, ci ar fi vrut să pun în vorbele alea două și oftatul ei nesfârșit, într-un cuvânt, felul exact în care spunea ea vorbele, cu toate nuanțele exprimării. Dacă aș fi pus în vorbele alea felul ei de a le spune, ar fi fost mai mult decât o scrisoare foarte lungă. Așa ceva nu se poate scrie”. Iar Eva Nada însăși concede, cu inteligența și cu bunul ei simț: „Să scrii așa ceva e tare greu...”.

E greu, desigur, dar se poate scrie! Și e de mirare că fie și un modest dascăl nu știe că acest sau acel *ceva* este chiar Literatura.

Gellu DORIAN

O tendință devastatoare

Era să scriu în titlul acestei note în loc de *tendință trend*. N-ar fi fost greșit, desigur, mai ales că de ceva timp limba română este asaltată de englezisme, italianisme și hispanisme (observ că germanismele nu prea se pretează la noul limbaj, la aglutinări și simbioze curente!) și sunt lăsate în uitare cuvinte care au făcut fondul de bază al vocabularului uzual al limbii române. Pe de o parte calculatorul, cu toate ofertele sale, și mai nou facebook-ul, pe de altă parte televizorul și reculul emigrărilor din ultimele două decenii au înlesnit o astfel de avalanșă de cuvinte împrumutate, care nu neapărat înlesnesc comunicarea necesară socializării zilnice, dar par a fi cool, ca să folosesc și eu un astfel de cuvânt ce, se pare, a devenit deja uzat. Aceste tendințe de înnoire a limbajului afectează, din câte se poate observa, și limba literară, ce părea apărută de Academia Română prin regulile ei vechi, dar și prin cele noi, care, după cum se vede și din DOOM, lasă loc din ce în ce mai mult noilor achiziții de limbaj. Unele chiar deformatoare, ambigui, duale, lăsând loc lipsei de proprietăți concrete ale unor cuvinte ce au venit pînă aici cu înțelesuri clare, limpezi.

Această deformare a limbii române duce, în mod curent, acut, la o producție aluvionară pe piața așa-zis artistică a țării. În special în audio-vizual se pot vedea astfel de „creații”, care slutesc nu numai limba ci și sensul estetic al unui text poetic. Fenomen periculos, pentru că receptorul este mai tot timpul cu urechea lipită de astfel de emițătoare de limbă stricată și producție artistică mai mult decît îndoielnică.

Să o luăm dialectic. Auzim din ce în ce mai mult pe posturile de radio, cele concurente și noi, din ce în ce mai multe, naționale, locale, chiar și internaționale, tot felul de „cîntece”, care au texte, dacă nu ridicole, banale, cel puțin doldora de un umor involuntar. Unele deși fiind de jale, de tristețe, de mînie, de dușmănie, de înstrăinare (mai ales în noul nou folclor ivit după emigrările din ultimele decenii) degajă ilaritate, chiar jenă, idiosincrasie, mînie uneori, că nici nu-ți mai vine să deschizi aparatul de radio sau televizorul.

Nu mai vorbesc de rețelele de socializare, de facebook, de YouTube, unde

intervențiile ating reting-uri de milioane de accesări.

Și ca să revin la textele cîntecelor care inundă eterul, acestea ușor-ușor au trecut și în „noua paradigmă poetică” a poeziei pe care cei mai tineri o scriu. Înlocuind lirismul, care li se pare desuet, limbajul poetic cu sterilități facile și cu noul loc comun de influență imediată, cei mai tineri dintre poeți, care găsesc cale de afirmare pe tot felul de site-uri și cenacluri virtuale, chiar și înțelegeri pe la unele edituri, preiau aceste modalități ușoare de compunere a textelor, hilare și lipsite de cea mai mică intenție estetică. Unii critici găsesc că este bine așa, că se încearcă originalitatea, că se îmbogățește limbajul poetic, că se mărește arealul de abordare tematică și ideatică etc., că pînă la urmă noua paradigmă poetică poate crea noul canon literar. O privire în urmă nu le-ar da cîtuși de puțin dreptate. Dar în urmă se privește cu mînie, iar înainte, înainte nici viitorul nu mai arată ca altă dată.

Pașii acestei tendințe sunt din ce în ce mai deși, mai rapizi, încît deformările devin acumulări, care duc spre o altă limbă română. Dacă pînă acum limba română, în general, s-a format prin acumulările regionalismelor cizelate de la generație la generație, de la transferuri de populație de la sat la oraș, de la regiune la regiune, ajungînd la limba literară de fond identitar, dar și prin neologisme aduse la forma inteligibilă de vocabular, de aici înainte se pare că influențele nefaste, nu neapărat de asimilare a unor cuvinte străine, ci de proasta lor alipire la fondul existent sau la chiar înlocuirea acestuia, vor duce nu numai la schilodirea limbii, ci la moartea ei. Țin minte că de fiecare dată, în atitudinile sale la di-

verse întruniri, poetul Cezar Ivănescu, un autentic șlefuitor de limbă în sensul cel mai literar posibil, atrăgea atenția asupra acestui pericol care poate duce grabnic limba română în rîndul limbilor moarte sau din ce în ce mai rar utilizate corect.

Tendința de degradare a limbii este evidentă, devenind devastatoare, iar apărătorii ei din ce în ce mai puțini, pentru că s-au înmulțit stricătorii de limbă și căile prin care această limbă stricată este promovată, iar cei care o asimilează așa din ce în ce mai mulți.

Alberto BRUNELESCU

cititorul din umbră

De la Woolf la Borges

Virginia Woolf a fost atrasă de condiția femeii ca scriitoare, de aici s-a născut *O cameră separată*. Andreea Deciu susține că teza Virginiei Woolf e simplă: pentru a putea scrie literatură, o femeie are nevoie de o cameră a sa personală, unde să-și poată defini o intimitate spirituală autentică. Știam că discursul retoric rostit de o „nebună” inteligentă este receptat în epocă suspect și șocant, dar și semnificativ. Ea se luptă, în numele femeilor, cu bărbații creatori pentru a demonstra că nu sunt cu nimic superiori la acest capitol. Cui i-e frică de Virginia Woolf? Și dacă da, numai pentru eseul feminist încrâncenat? E bine că reamintește la toți numele celebrelor scriitoare de-a lungul timpului, accentuând că tot femeile au călăuzit operele marilor scriitori: Antigona, Clitemnestra, Cleopatra, Phedra, Lady Macbeth, Cressida, Julieta, Isolda, Rosalind, Desdemona, Ducea de Malfi sau Millamant, Emma Bovary, Madame de Guermantes, Clarissa, Becky Sharp, Anna Karenina și încă multe alte exemple care rămân pe dinafară. În viața de toate zilele, o femeie respectabilă de-abia poate ieși singură pe stradă, și totuși, pe scenă îl egalează sau îl depășește pe bărbat. În poezie, în proză, în dramaturgie personajele-femei sunt cel puțin tot atât de scilpitoare ca și personajele-bărbați. Rămășița simțului castității – spune V. Woolf – era aceea care le impunea femeilor anonimatul chiar și în secolul al nouăsprezecelea. Currel Bell, George Eliot, George Sand, toate victime ale luptei interioare... Și conchide: nu știm prin ce a trecut Shakespeare când a scris *Regele Lear*, știm în schimb prin ce a trecut Carlyle când a scris *Revoluția Franceză*, prin ce a trecut Flaubert când a scris *Doamna Bovary*, prin ce trecea Keats când încerca să scrie poezie împotriva apropierei morții și a indiferenței lumii.

Asupra lui *Borges despre Borges* revin cu mare interes, o carte apărută la cunoscuta editură clujeană Dacia. O lectură făcută la umbra deasă a pădurilor Moldovei de Sus, cu turele mănăstirilor răsărite din loc în loc într-un alb imaculat impunător. Reflecțiile lui Borges îndeamnă la alte reflecții, cititorul fiind orientat către descoperirea acelui limbaj care înlesnește intercomunicarea fecundă. Încercarea aceasta poate să eșueze într-un fel de dramă: cititorul nu se regăsește în imaginile descrise, după cum scriitorul poate să scrie fără rezonanță în sufletul cititorului. După lectura din *Borges despre Borges* intru în dialogul (imaginar) cu el:

– Am aflat că ați început ca scriitor baroc, așa cum fac toți tinerii, din timiditate. Ați devenit apoi mai îndrăzneț. Poate și mai sofisticat?

– Da, acum sunt îndrăzneț și scriu într-un stil direct, nu folosesc niciun cuvânt care să-l trimită pe cititor la dicționar și evit metaforele violente.

– V-a atras estetica, există o bucurie a frumozului?

– Plăcerea aceasta e un fel de reflex filosofic al adevărului. Într-o epocă în care planeta noastră poate sări oricând în aer, mai multă lumină și adevăr, mai multă bunătate și armonie între oameni ar putea fi soluția salvatoare. În ceea ce mă privește, mă gândesc la moarte ca la ceva plin de speranță. Speranța de a fi uitat. Uneori mă simt nefericit, n-am ce să fac. Apoi îmi spun: la urma urmei, de ce aș fi nefericit, din moment ce pot muri în orice clipă?

– De ce v-a atras biblioteca, de ce ați îndrăgit universul acesta?

– Cred că răspunsul este arhicunoscut. Eu mi-am imaginat întotdeauna paradisul sub forma unei biblioteci. Alte persoane consideră că ar fi o grădină, altele și-l pot închipui ca un palat; eu l-am imaginat ca o bibliotecă; și aici mă aflu eu. Eram, într-un fel, centrul celor nouă sute de mii de cărți în numeroase limbi și în același timp mi-am dat seama că abia puteam să descifrez copertele și structura cărților.

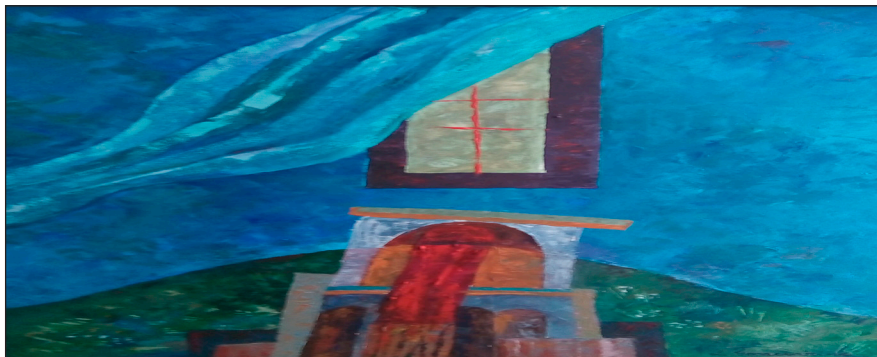
– Am auzit că ați fost impresionat de meditația călugărilor orientali...

– În timpul meditației, unul dintre subiecte era următorul: participantul trebuie să-și imagineze că el este Buddha. Poate că și este, ce știm noi! Sau să încerce să nu se gândească la nimic, ceea ce-i va ajuta de asemenea. Mi s-a spus asta într-o mănăstire budistă. În Japonia am fost impresionat tot timpul. Fiecare zi mi se părea un adevărat cadou, aceste zile îmi vor rămâne întotdeauna în suflet.

– Fără îndoială, ați avut în viață momente de mare satisfacție.

– Da, presupun că toți am avut. Însă mă îndoiesc. Probabil că aceste momente sunt mai frumoase atunci când ți le amintești. Când ești fericit, nu prea ești conștient de ceea ce te înconjoară. Faptul de a fi conștient reprezintă nefericirea.

Chipul înțeleptului Borges a dispărut brusc, eu eram cu volumul în mână de care uitasem între timp, o seară calmă se lăsa asupra Văratecului. Familia se adunase și cu toții ne îndreptam spre cină. Încă meditam la destinul omului și la tainele vieții, la faptul că nu reușim să dezlegăm multe mistere din jurul nostru.

„Transferul” lui LIS către cititori

Nimic din scurgerea cotidiană a vieții protagonistului din *Transfer*, romanul lui Liviu Ioan Stoiciu (Polirom, 2017) nu pare să anunțe în vreun fel aventura aparte din miezul acestei ficțiuni.

Un ins încă tânăr, dar deja captiv atator limitări și împovărări de existență cenușie, repetitivă, încât cu greu ți l-ai putea închipui ieșit din aceste tipare în care e prins. Nu e un rebel, nu se zbate să scape mecanicii lor, să li se sustragă, multă vreme nici măcar în plan mental, complementar și cumva compensatoriu față de un asemenea real, plafonat atât de timpuriu, durata lui trăită nu se umple zi după zi, decât cu anosta muncă de pedagog de internat și, pe celălalt versant, grijile de familist. Și nu e vorba numai de nevastă și copil, ci și de cealaltă familie, mai mare și cu destule probleme, din care provine și de care tocmai ele, problemele alor săi, continuă să-l lege excesiv.

Olimpiu (sau „Oli”, în varianta mai familiară) e un personaj urmărit cu o minuție ieșită din comun, în agenda lui zilnică, adesea încălțată, încărcată, dar niciodată cu ceva mai de substanță. Îi stau mereu multe pe cap, oriunde s-ar afla, la slujbă ca și acasă, sau mai larg, cu ai săi, dar toate mărunte, de o uzură pe care banalitatea, chiar și mai rău, a ceea ce îi umple timpul o face mai tristă, de o plată sterilitate, pare-se, fără ieșire. Romanul e în mare măsură diagrama narativă a unui atare cotidian, haotic-stufoasă, dată în nuditatea ei deloc fardată. Și totuși cititorul (pre)simte că în chiar această incoloră și în fond stearpă viețuire se lasă întrevăzut și ceva demn de a fi urmărit. De ce natură?

Totul e pe fundalul României dinspre capătul anilor '70, secvență istorică de acutizare a semnelor acumulate în timp, multiple, de eșec al regimului comunist. Școala și internatul nu au nici ele cum scăpa de efectele restrângerii de resurse (îndatorarea țării, cu consecințele ei), apa caldă, iluminatul, încălzirea devin urgențe imediate în raporturile cu sutele de elevi interni, băieți și fete, de care răspund pedagogii. Disciplina? Se fură, se bea, sex, violență, toate – încălcări ale regulamentului de internat. Nu din când în când: devenite curente și aproape banale. Mai autoritar decât colegul său (lucrează cu schimbul) Cornel, reacția și tonul lui Olimpiu nu sunt moralizante, ele sunt tratate în termeni de reguli convenite și abateri de la acestea, atât. E intrigat de frecvența aceluiași gen de scandaluri și excese: „Ce-o fi disperarea asta la elevi de a se distra și a bea?”. Un soi de distracție care, încă din primele pagini, poate lua și înfățișare de ritual vrăjitoresc, sau cvasi-satanist. În orice caz, personajul nu-și arogă un rol de arbitru moral.

Duce un război de rutină, pur administrativ, cu recalcitrării: câte un elev „beat pulbere” pus să curețe propria vomă, vreun altul vinovat de „donjuanism”, dat afară din internat, tupești gata să-l reclame, mințind, că „i-a pălmuț”, leșinuri în lanț ale unor fete, droguri improvizate, dar mai cu seamă istorii de sex, posibile unde granița dintre etajele rezervate fetelor și cele ale băieților, cu plantoane nocturne tot dintre ei, nu e greu de trecut, de ignorat. Descoperă mereu „infractori”, practicanți de sex oral cel mai adesea. Și presiunea hormonilor adolescenței nu e singura explicație: dibuie și firele unei mici rețele de trafic de spermă, implicate (angajate: banii) fiind în afacere câteva eleve. Un câmp tematic ferit de ipocrite note false: protagonistul nu e nici acrit prematur, nici cu totul la adăpost de ispite, cea mai proeminentă rămânând „puștoaica” Nicol, devenită obsesie pentru totuși vulnerabilul Oli, oricât le-ar urma scenelor de sex (nu doar fantasmatic) reproșurile făcute sieși. Nu un „sfânt” și-a dorit ca personaj autorul, ci un ins de nivel mediu al omenescului, nici de o intransigență eroică, nici corupt. Mult mai expus unei năclăiri în promiscuitatea mediului (internatul) este celălalt pedagog, Cornel, totuși fără vreo intenție de contrast șarjat. Tandemul lor doar induce (ca și alte prezențe, cu un rost reliefant: de pildă, Mircea, fratele „descurăreț”) alte așteptări de la protagonist, caracter de un altfel de aluat, chiar dacă nu-l apără nici pe el vreo infailibilă platoșă.

Frapează un climat prielnic zvonurilor, al unei predispoziții cvasigenerale de a face loc neverosimilului și ciudățeniilor tocmai pe un fundal în rest atât de mărginit și repetitiv. Întâmplări al căror „erou” este un elev somnambul, dimineața găsit în unul sau altul dintre paturile fetelor, se amestecă destul de tulbure cu un început de psihoză a stafililor care ar băntui clădirea. „Când iese aburul de la dușuri pe hol poate fi văzut în el o fantomă, depinde de obsesie”, își spune sieși, liniștitor, Olimpiu, dar poveștile cu năluci continuă să răspândească teamă.

Istoriile de acest gen nu se mărginesc la mica lume a internatului, se vorbește de „un obiect în flăcări”, recent căzut „din cer” la o unitate militară din apropiere, „explozii în lanț, au ars arme chimice, artificii, zona fiind strict interzisă”. Ipoteza sa: „Poate de aici li se trage elevilor nervozitatea inconștientă”, un efect de „dereglare psihică, de vibrație, o otrăvire”. De pe la rude mai aude și destule istorii cu răfuieți între vii și morți, treceri peste hotarele dintre târâmurii. Un autobuz se face nevăzut, cu toți cei aflați în el, și reappare după mult timp la mare distanță de locul dispariției. Încununarea seriei se produce pe cel mai anost și birocratic fond cu puțință, instructajele în vederea recensământului populației și al bunurilor: „membre dezmembrate”, mâini și picioare, „plutind în levitație” timp de câteva secunde. Multora dintre cei prezenți acolo, printre ei și Cornel, cu nasul în scriptologia – front de lucru, le-a scăpat cu totul acea secvență – fulger, enigmatică, halucinantă, venită parcă dintr-o altă „dimensiune” decât aceea curentă, a unui real inteligibil rațional. Nu și lui Olimpiu. Este oare în el ceva în stare să-i confere o altă deschidere, o predispoziție de receptate altfel decât a multor altora, de fapt a majorității celorlalți?

Poate că da, poate că nu. În orice caz, el nu este singurul capabil să surmonteze obișnuitele limite ale firescului, în înțelesul curent dat acestui cuvânt. Experiența ciudată care îl va marca e lectura unui jurnal în manuscris, al cumnatului Radu: da, scrisul este al acestuia, dar însemnările îi aparțin unui subofițer rezervist, Marian K., din vremea primului război mondial, rezultatul unui *transfer* de personalitate pe această cale, între cei doi. Autorul își ia, s-ar părea, toate precauțiile cerute de un asemenea *splitting* (dublă personalitate) și de saltul în timp, *à rebours*, ce-i este asociat.

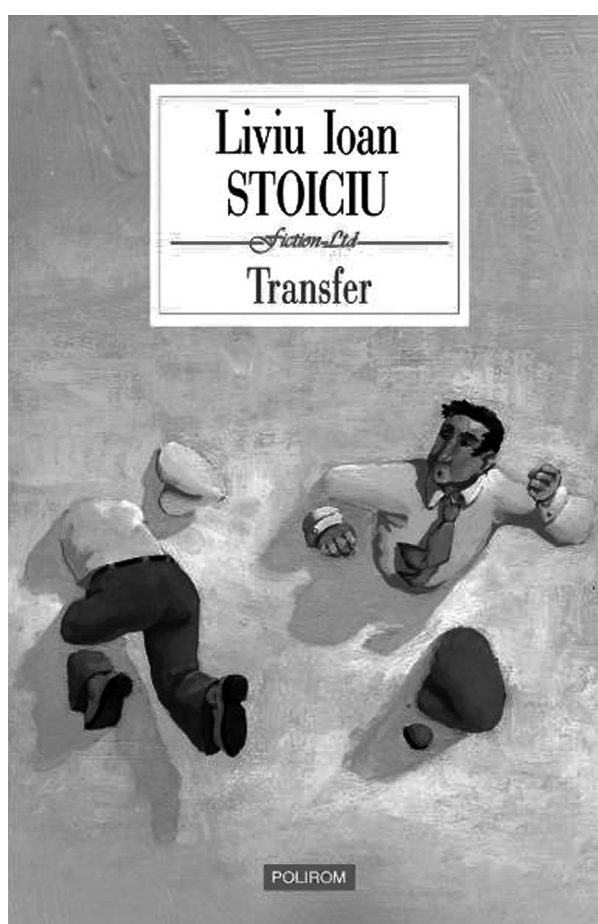
Dialogurile cu Radu deschid un întreg câmp al ezotericului, dar nu cred că adevăratul sens al romanului gravitează în jurul „decorporării”, al „glandei pineale” și al „entităților plasmatic”, versant al structurii narativ-ideatică mai curând cu un rol de reverență ironic-provocatoare destinată reflexelor noastre de cititori ținând de atotputernicia (prezumată) a verosimilului, cu atât mai mult cu cât tot ce este în rest în existența protagonistului și în lumea lui e atât de plat, de șters și de mărunț „cuminte”. A fost vedenia trupurilor dezmembrate o anticipare a cutremurului din 1977 (evocat în pagini puternice: Bucureștii acelor zile de martie însângerat, imagini atroce și reacții de martor ocular al urmărilor seismului, cu concretețea lor tragică)? Nu este în această nevoie a lui Oli, de a vedea cu ochii săi, o tacită, implicită semnificație de revers al viețuirii lui cotidiene, anostă, fără relief și fără miză? Și nu e de același ordin și înclinarea sa de a-și doza porția zilnică de lectură din jurnalul (rescris prin transfer) al unui român ca Marian K., la distanța istorică dintre prezentul acelor însemnări zilnice și celălalt prezent, al cititorului lor? Dinspre trecut nu vin mărcile vreunui destin aureolat eroic, deși paginile de jurnal au o finețe, amorsă de discretă „developare”, în rama unui timp crucial, a unei alte normalități, de viață și mentalitate curente. Dar de ce drămuirea acelei lecturi intraficționale? Pentru că ea e mai mult decât un simplu refugiu, o temporară retragere din cotidianul plat (cum este, de pildă, atracția pe care o simte pentru Nicol și fantasmale legate de ea). Plonjarea, pe calea lecturii, în depărtatul orizont temporal are noblețea tacită a unei împărtășiri (cu efect compensatoriu, poate chiar subtil terapeutic), din „aerul” și spiritul, difuze, ale

„literii” unui trecut reînviat astfel. Nu o „fugă” temporară în adulter (Nicol) cu limitele ei de aventură-drog, încă atât de dependentă de cotidianul plafonat și steril din care doar iluzoriu se evadează, ci un soi de transplant istoric revelator de altă lume românească, matrice ireversibil pierdută, ratată de ceea ce i-a urmat pe verticala devenirii (deformate) în timp.

O Românie de altădată, cu atmosfera altor raporturi umane, supuse altor criterii de evaluare a celorlalți și de autoevaluare decât ceea ce a urmat dincolo de un nou război mondial, al doilea. Evocând cooperarea militară româno-rusă, mărturia lui Marian K. nu poate să nu capteze și semnele premonitorii, apoi știrile legate de revoluțiile din Rusia anului 1917, acolo fiind de fapt originile, rădăcinile mai adânci ale lumii „la zi” din *Transfer*, care însă nu e niciun o scriere ficțională care ar sta sub zodia politicului. Pedagogul Oli refuză orice soi de molipsire de retorica mincinoasă a comunismului ceaușist, dar o face tacit și

nespectaculos. De aceea i se și tolerează nealinierea. Citește (simptomatic: mai ales romane străine traduse), ascultă muzică („își spală creierii cu muzică de câte ori se simte îndoctrinat”), recensământul îi arată realitatea imediată, nudă, nefardată a vieții din mult trâmbișata „Epocă de aur” („sărăcie, prost gust, mizerie”, așa sună sinopsitul său, în rezumat personal). În ceea ce este viața lui din realul de toate zilele, ea nu ajunge să-i umple substanțial ființa. Sex conjugal, copilul lor, Mihai, iubire autentică pentru nevastă și fiu, dar și o lucidă conștiință privind platitudinea sterilă a traiului „cuminte”. Varianta sa de „teleportare” în timp, în istorie? Antidot al banalului, da, de necontestat, dar fără îngroșări, rigoarea estetică venind tocmai din potențialul de *sens sugerat*, nu discursivizat, nu diluat retoric și explicit.

Nu protagonistul se dedublează, ci Radu, ruda prin alianță, bolnavul (aude „voci”) tratat cu șocuri, în fond o altă versiune a aceleiași saturații de „normalul” sălciiu al celui timp istoric, de acumulare a semnelor unui iminent colaps al comunismului. Olimpiu e doar cititorul de jurnal al unui cotidian revolut, cel al primului război mondial în faza lui cea mai sumbră pentru România, anul 1917, întunecat orizont de seism geopolitic, continentul răvășit, statul național în pericol, revoluțiile din Rusia și curând pacea separată a acesteia cu Germania. Aventura de miez, „imprudența de a se întoarce în timp” a protagonistului implică un *face-à-face* a două vârste istorice: cea a Marelui Război – înclăștare crucială, pe viață și pe moarte, dar trăită de o lume românească normală, și cealaltă, de început al sfârșitului României „comuniste”. Un *dialog peste timp* ce reușește să-i inducă azi cititorului, la distanță de un secol de jurnalul lui Marian K., recreat prin *Transfer* de bolnavul Radu, o poezie autentică a reveriei istorice, dar una căreia îi dă consistență dimensiunea de concret și firească a trăitului (*le vécu*) celor doi, combatantul de atunci și, mai aproape de noi, protagonistul Olimpiu. Axa compozițional-semantică se încarcă de o iradiantă emoție reflexivă, proprie unei ficțiuni narative al cărei sens e de o anume densitate neostentativă. Altfel atât de rebelă față de numeroase tipare de narativitate plat-„credibilă”, opunând suficienței acestora un câmp de sugestii aparte, cele venind din conexiunea subtilă între două secțiuni istorice atât de diferențiate și, s-ar zice, greu de adus într-o nesilnică matcă a convergențelor de tâlc esențial al întregului. Virtuozitatea lui LIS este de a-și molipsi cititorul de climatul lecturii-„aventură” a personajului său, de potențialul de germene reflexiv al acesteia.

Adrian ALUI GHEORGHE

Poemul pseudo-terrorist

Dacă aş avea o puşcă
şi s-ar deschide
sezonul de vânătoare
la ticăloşi
v-aş aduce
numai trofee.

Poem ratat

Exersezi viaţa de criză. Oraşul îşi
frământă măruntaiele pline de oameni
care intră şi ies fără rost
din rolurile lor,

măştile zac pe asfaltul soios,
gongul răsună mai tare.

Jocul s-a terminat

O zi ca oricare alta în care mă scufund
ca un grăunte în pământ.

Pînă seara voi încolţi, voi creşte, voi înflori
voi încerca la un moment dat
să mă smulg din rădăcini
şi să mă mut cu tot cu lutul cel cald
pe dealul cel îmbietor din zare.

Va fi un impuls al vanităţii.

Voi muri apoi, ca în fiecare zi
întinericul se lasă greu, greu peste suflet.

Cîndva intram în zi ca să o tulbur.
Azi, nu. Azi mă gîndesc cum să trec
cu aripile ca să nu amestec culorile florilor
cu mirosurile lor.

Îmi amintesc: cînd eram mic
îmi plăcea să mă ascund
şi aşteptam pe ceilalţi din jur să mă caute.

Aş ieşi înaintea lor să le spun:
jocul s-a terminat
dar ei înşişi s-au ascuns definitiv
parte în acelaşi joc în care
pierderea e cel mai important câştig.

Poate că ar trebui să ies şi să strig
gata, de acum puteţi ieşi la lumină,
fratele cel bun a făcut afacerile bune,
fratele cel rău a făcut afacerile rele,
socotelile sortii au ieşit pe plus
şi asta pentru că părul morţilor creşte
încă o vreme după ce conturile par încheiate
la zero. Nu cu memoria sfidezi eternitatea,
ci cu o buclă de păr
pe care o mîngîi pînă se electrizează.
Scînteia aceea incendiază,
dă tăria şi culoarea sîngelui.

Sau poate că nu.

Oricum, dacă pînă seara
calul nu se făcu rîndunică
cîinele nu se făcu măr roşu pe ram
orizontul nu se făcu os de sepie

e limpede că înregistrăm
încă o zi ratată.

Şi pentru a demonstra eşecul unei zile
e nevoie de încă o viaţă. Sau poate chiar
mai mult.

Translare

Sunt limbi greu traductibile,
chiar mai greu traductibile
decît limba hitită
sau limba mayaşă
sau limba sanscrită

e vorba de limba clopotului,
limba ceasului
dar mai ales
limba cîinelui care atîrnă
după ce a urlat la lună

Inima secretă detergenţi

Inima secretă detergenţi
pielea secretă detergenţi
creierul secretă detergenţi
trăim într-o lume curată, curată
în care mizerabil este doar...

*(treceţi un nume, dintre cele pe care
le cunoaşteţi, care credeţi
că vă vine bine)*

Soarele face curat pe cer
roua spală creierele privighetorilor din
parcuri
ploaia şterge drumurile care nu duc nicăieri
singurul care murdăreşte toate lucrurile din
jur
şi o face cu multă determinare
şi o face cu ură
şi care ne enervează pe toţi cu proasta lui
creştere
este doar ...

*(treceţi un nume, dintre cele pe care
le cunoaşteţi, care credeţi
că vă vine bine)*

Cînd scriu de fapt spăl cuvintele
de mizeriile în care sunt atrase
în discuţiile zilnice
silnice
de asta, continuu,
inima secretă detergenţi
ochiul secretă detergenţi
sufletul şterge de îndoială
toate subînţelesurile din cuvinte
dar vine nemernicul
dar vine creatura odioasă
dar vine pramatia fără scrupule
şi face praf toată munca noastră
de zi şi de noapte
şi îşi şterge picioarele
de sufletele noastre
încît îţi vine să îi pui pistolul la tîmplă
şi să îl întrebi: pînă cînd, nefericitule, vei
abuza
de răbdarea noastră ...?

*(treceţi un nume, dintre cele pe care
le cunoaşteţi, care credeţi
că vă vine bine).*

Theodor CODREANU

cartea de poezie

Diana VRABIE

Poemul-cu-cruce

Cu vreo cinci ani în urmă, salutăm debutul matur, temeinic, al Mihaelei Grădinaru, cu *Biserica de cuvinte* (Editura Timpul, Iași, 2012), asimilându-l acelei noi generații care nu se mai simte încorsetată de moda textualismului postmodernist și de varianta lui pornografică spre a-și face intrarea în cetatea poeziei. O poezie recuperatoare a expresivității limbii române, a spiritualității creștine și a tradiției stilistice, fără a face rabat de la modernitatea perenă, în sensul *modernilor* „antimoderni” ai lui Antoine Compagnon¹. Între timp, Mihaela Grădinaru s-a afirmat, simultan cu poezia, și în spațiul criticii literare, publicând cronică literară, îndeobște în revistele ieșene, urmându-și însă vocația primă cu următoarele volume: *Frigul din clepsidra* (2013), *Risipiri în alb pe alb* (2014), *Aspida mireasă* (2015) și *Urechea lui Malhus* (2017), toate la Editura Timpul.

Evoluția liricii Mihaelei Grădinaru a mers în sensul unei profesionalizări cumpănite, pe urmele unei arhetipologii creștine și laice, în consonanță cu tradiția canonului literar românesc și occidental, deopotrivă. Ilustrativă, din acest punct de vedere, mi se pare cea mai proaspătă carte a autoarei, *Urechea lui Malhus*, arhitecturată triadic, ca și *Biserica de cuvinte*: *Chivot cu trupul beteag*, *Numele umbrei*, *Poemul-cu-cruce*. Pentru cei care n-au auzit de Malhus sau nu i-au dat importanță la citirea Bibliei, amintesc că acesta apare în toate cele patru Evanghelii, după scena sărutului lui Iuda, în momentul arestării lui Iisus. Malhus a fost un slujitor al Marelui Preot Caiafa, jucând un rolul zelosului în scena arestării Mântuitorului, căci, după trădarea lui Iuda, s-a repezit primul să-l lege, indignându-l pe Simon-Petru, care, crezând că-l apără pe Iisus, a scos sabia să-i crape capul, dar, neîndemnatic, i-a tăiat doar urechea dreaptă (Ioan, 18, 10-11). Iisus l-a dojenit, cu argumentul că acela care scoate sabia de sabie va pieri (Matei, 26, 52). Răspunzând la violență cu iubire, Iisus îl iartă pe Malhus, făptuind ultima minune înaintea Golgotei, atingând urechea agresorului și vindecându-i-o (Luca, 22, 49-51). Este aceeași *iertare* de pe Cruce: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!” (Luca, 23, 33-34). Se arată aici, cu o putere arhetipală, iubirea creștină, în întreaga ei frumusețe și suferință.

Este și năzuința ascunsă cu pricepere în cuvânt a Mihaelei Grădinaru, atâta cât e posibilă într-un suflet omenesc, dincolo de precipitarea lui Petru care, altminteri, și-a isprăvit repede „curajul”, lăsându-se „ispitit”, doar peste câteva ore, să se lepede de trei ori de Iisus. E un zbcium pe care poeta îl trăiește cu o intensitate autentică mai ales în ultima parte a cărții, intitulată, nu întâmplător, *Poemul-cu-cruce*. Până acolo, trece prin diversele ipostaze ale *ego*-ului/oglinzii și prin răătăcirile ecoului incapabile să păzească auzul, recte *urechea lui Malhus*.

Meritul principal al autoarei e că nu abuzează de simbolurile prin care își structurează cartea, lăsându-le pe seama unui limbaj ușor hermetic și suprarrealist, ca destin al cuvântului poetic însuși. Prin el, se scurg imagini de oglinzi și de ecouri (de la oglinda lui Narcis până la urechea nefericitei Echo, din același mit, și până la biblica ureche a lui Malhus). Așa este „ochiul spart” al unui „clopot rob” (p. 12), încât „Cocoși nu mai cîntă în carte de-un veac./ Măsură de timp pentru omul sărac...” (p. 14); asemenea, albastrul cerului devine „chivot cu trupul beteag...” (p. 15). Oglinda lui Narcis e, ca la Argezi, neagră: „Dincolo, în oglinda cea neagră, moartea, drumetea./.../ *Vino*, îi spuse ecoul, să *adormim împreună*.../ *Împreună?* un alt cuvînt fără casă./ Fără cochilie, fără mamă fri-coasă./ Raiul-fosilă, unde soarele-ngheață...” (p. 21). Oglinzi crăpate, oglinzi sparte (p. 27), consonând cu *biserica în ruină* a lui Eminescu (*Melancolie*), o biserică plutind „într-o raclă/zid de cenușă, var și pustie, molimă sacră...” (p. 29); apoi, oglinzi care îmbătrnesc, cu „timpul fără carne, lemn de rug./ Alți îngeri, înzăuați în mir și luturi./ Tocmesc oglinzi nouă: praf și fluturi...” (p. 31), culminând cu un „Potop de-oglinzi și grime pe sub apă...” (p. 30), un adevărat „Război în oglinda cu cearcăne scrise”, în care „n-avem dreptul la moarte și vise” (p. 34). Tristețea lui Narcis despre care vorbea Louis Lavelle², este condiția și mășca omului modern și în imaginarii Mihaelei Grădinaru: „Închipuiește-ți./ în-chipuiește-ți./ ia-ți chipul în mînă, ca pe o/ mască cioplită direct/ în tristețea oglinzii” (p. 36). *Deus absconditus* e de găsit într-o umbră: „Dumnezeu se ascunde senin într-o umbră./ Noaptea, lumina spaimei printre noi se preumblă./ Timpul de fum ține-n brațe o icoană de carne./ La picioarele mele, urechea lui Malhus nu doarme./.../ Aproape-departe, în paraclisul de fum./ Umbra urechii mușcă din mine, acum...” (p. 45).

Precum a mușcat și din mândria indignată a lui Petru, cel revoltat de neputința lui Malhus de a-și păzi auzul, încarnat tocmai de *urechea* căzută sub mila Mântuitorului. Paradoxul poezilor români e că și atunci când cred că s-au despărțit de Eminescu, ei se despart, *de facto*, la modul *sporitor* (Constantin Noica³), rămânând, adică, sub spectrul iradiant al canonului literar românesc care nu poate fi decât Eminescu. Așa se face că descifrăm traseele esențiale din *minunea* vindecării urechii lui Malhus în poemul eminescian *Pentru păzirea auzului* (1876), postuma având ca sursă o traducere, de la 1819, din limba greacă în română, a monahului Nicodim de la Sfântul Munte: *Cărticică sfătuitoare pentru păzirea celor*

cinci simfuri și a minții și a inimii. Eminescu coroborează mitologia greacă a „surzeniei” lui Narcis la chemările nefericitei Echo, cu aceea a cântecului-vrajă al sirenelor lui Ulysse, dându-le un înțeles biblic apropiat de rățacirea lui Malhus, sluga zeloasă, incapabilă să-i iubească pe ceilalți (cu atât mai puțin pe Fiul Omului), ci doar pe sine însuși sau, în cel mai fericit caz, chipul cioplit pygmalionic, ispită grea de care nu scapă nici *poetul cel vorbareț*, căutător de cuvinte mincinoase *ce din coadă au să sune*: „Dacă auzi în aer cântare dulce, veche./ O taie cu sila de la a ta ureche—” (*Pentru păzirea auzului*). Petru e mai sever: taie urechea însăși! Încă în volumul de debut, Mihaela Grădinaru căuta propria împlânzire a ființei, transfigurând minciuna în poveste: „vagi umbre de poveste cîntată la ureche” (*Pe frunte-și crește rouă*).

Acum, Mihaela Grădinaru o transformă în drama poeziei înseși. În partea a treia, „titlurile” poemelor sunt marcate cu semnul crucii care e și al cuielor din palmele Mântuitorului. În primul text, ne întâmpină întrebarea: *Cine mai are nevoie de tine, poete?* (p. 49). Întrebare ce ar putea fi dublată de aceea a raționalismului secular postmodern: *Cine mai are nevoie de tine, Iisuse?* Poemul însuși ucide, de îndată ce locuiești în el: „Locuim într-o pasăre, într-o pană de scris./ Pînă cînd poemul cu un sărut m-a ucis...” Dar poemul este el însuși răstignit: „Poem pe cruce între hoți./ Furi de cuvinte și de viață./ Lumina măsurată-n coți/ Blesteme-n oase ne agață”. Poemul însă poate să „golească” mormintele cu un cântec: „Poem sub lespede și mir./ În întunericul din pîntec./ ca ploaia arsă mă deșir./ Prădînd mormintele c-un cîntec.” (p. 50). Cuvintele și cărțile „visează-un poem, un hristos de hîrtie murdară./ Să le nască din nou, într-un gînd, într-o doară” (p. 55). Chiar dacă ele ajung târziu să fie pregustate euharistic: „Merinde crudă-coaptă sau prea arsă./ Din ceru-nsulîțat de-un crin prelung/ Un înger toate nopțile revarsă...” (p. 57). Altfel, poetul este văzut ca vânzător ambulant de poeme: „Hei, lume, ia poeme împachetate bine./ Placenta lor de gînduri i-armură peste cer./ Din mersul lor fățarnic remodelăm destine./ Căci moartea-i doar o rimă, poete-credin-cer...” (p. 58). Când va isprăvi de vîndut poemele, poetul își va găsi odihna precum Creatorul: „Iar cînd găti-voi marfa, cînd nimeni nu va scrie./ Mă voi culca pe rafturi, ca-ntr-un sicriu sfîos./ Atunci apocalipse cu trîmbiți de hîrtie/ Vor arde iar Cuvîntul pe trupu-mi albatros...” Ultimul martor al păzirii adevărului va fi urechea lui Malhus: „Urechea lui Malhus, cu ochiul cercel./ Pîndește prin ceață cum zilnic înșel.” (p. 59). În acest bălci al morții, poezii încă mai îndeamnă „iujuul să mai zboare”, ca-n copilărie (p. 63). *Apusul de zeitate și asfințirea de idei* din panorama eminesciană a deșertăciunilor înseamnă, pentru poet, apusul cuvintelor: „Apus de cuvinte cu cerul zălog./ În coasta-mi se zbate un blind inorog.” (p. 64).

Cartea poetului este ultima Arcă, biruința potrivitorului de cuvinte, coloană a ultimului zbor eminescian-brâncușian: *Carte, / de iubit: / două silabe, / molipsită, clar, / de lut, / lut în zbor; / și zborul zdroabă, / înc-o moarte / împrumut, / soră / moarte, / într-o boabă, / vin și ostie în arc, / arcul / prefăcut în arcă, / aripă de rafael, / susu-i jos / și josul plînge / după cerul / pușintel... // Din potop / ridic o turle, / turn de vorbe / serafim / geamănul din / mine urlă, / înc-un op / sub pielea udă / despre ce / și cît / iubim... // Arca / se prăvale-n / sînge, / fără harti, / fără nord, / gîndul / a-nghețat / în ochii / arvuniți / de mult / ca ort...*

Acest *despre ce și cît iubim* rămâne taina verbului Mihaelei Grădinaru, taină iisusiacă în stare să curme lunga barbarie aciaută în om, mai neagră poate astăzi ca niciodată, într-o eră care se pretinde a „umanismului global”. Iată de ce întoarce *poemului-cu-cruce* arată că omenirea are acută nevoie de Poet, această făptură-cenușăreasă, împinsă la *marginile de existență*...

1. Cf. Antoine Compagnon, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, trad. din franceză de Irina Mavrodin și Adina Dinițoiu, prefată de Mircea Martin, Editura Art, București, 2008.
2. Cf. Louis Lavelle, *L'Erreur de Narcisse*, Grasset, 1939.
3. Vezi Constantin Noica, *Despărțirea de Goethe*, 1975.

„trupul meu, un ceas”

Citind noua carte a Mihaelei Grădinariu, *Urechea lui Malhus* (Iași, Timpul, 2017) am simțit necesitatea să revin la volumele ei precedente: *Biserica de Cuvinte* (2012), *Frigul din clepsidra* (2013), *Risipiri în alb pe alb* (2014), *Aspida mireasă* (2015), apărute la aceeași onorabilă editură. Indiscutabil, prezentul volum face corp comun cu cele anterioare, relevând aceeași tensiune ființială la umbra Logosului, în căutarea „timpului priveghi” și a dimensiunii sacre a tăcerii. Poeta își caută desăvârșirea în reflexiile tăcerii, care spune mai mult decât orice cuvânt, dar și în pensulațiile lirice ale timpului. Fiecare poem se vrea o fulgurație plastico-poetică a inefabilului, o regândire a cuvintelor, „moi, vocale fără oase, rupte, născute de-a-ndoaselea”, o reanimare a cuvintelor (în)depărtate. Vechea revoltă împotriva cuvântului „îmblânzit”, „ciobit”, „descusut” („Cu vorbe roase-n colțuri tu mă cerți, / La masa cu apusuri inelare”) este convertită la autoare într-un strigăt de întoarcere la nerostit, la tăcere, la introvertire, pentru a evita profanarea inefabilului: „Tăcerea e mormântu-n care fug...”

Descumpănită de cuvintele ce se înghesuie lângă mână, ce „se-ngrămădesc sub praguri de case”, născând „nimic din nimic”, „semne fără poveste”, poeta condamnă „nimicul din vorbe topite în baltă”, optând pentru melodia continuă a vieții interioare, melodie care dănuie invizibilă, sugerând - „într-un stup, Dumnezeu adună cuvintele toate”. Printr-un act de fidelitate față de „tăcerile”, care „trupul în geam și-l arată”, poeta ajunge să denunțe inutilitatea scrisului: „mâna mea retezată scrie în van” cu „cuvinte inutile, semn de cuie”, căutând cuvântul pentru „gândul nenăscut”, visând să-l „nască din nou, într-un gând, într-o doară”. Poezia „desăvârșită” nu poate fi atinsă, în concluzie, decât printr-un examen autoscopic, consumat în cea mai profundă tăcere și nutrit din propria ființă: „Fără preget, poemul din noi se înfruptă...”

Lirica Mihaelei Grădinariu devine, totodată, o formă subtilă de radiografiere a timpului, „ceasornicul lumii”, căruia îngerii îi „mătură pașii”, o încercare de a-l identifica printre „tarabe goale: timp deja vîndut”, de a-l (re)defini („timpul, băț de chibrit ars pe sferă”), de a-l opri („ceasul rămâne în urmă”) sau de a-l resemantiza: „m-atăm de umbra unui timp călare / secundă răstăgînată pe sub apă”. Timpul o descumpănește, o tensionează, îi scapă din mâini, devenind, rînd pe rînd, „jumătăți de ceasornic”, „clepsidra crăpată”, „ghem de mână” etc.

Autoarea se autodefiniște prin apel la stările timpului: „trupul meu, un ceas ce-întărie mereu”, printre zilele „ce cresc într-o cușcă, agățate la soare”. În versurile sale, timpul îmbracă alte dimensiuni și se măsoară cu alte măsurători: „Cocoși nu mai cîntă în carte de-un veac. / Măsură de timp pentru omul sărac”. Inegal în derularea sa, timpul se află într-o permanență și spectaculoasă metamorfoză, luând forme diverse: „timp în spirale: *azi, târziu, devreme*”. Drama trecerii are ca punct inițial o evadare fortuită din eternitate, pe care poeta o resimte cu maximă acuitate: „Prin cer, oglinzi îmbătrănesc pe rînd, / Nisip pierdut la zaruri într-o doară...” Dramatica revelație a vidului existențial duce la scindarea cului: „Că nu-s decât privirea din oglinzi / În care doarme/un alt poem, hoștește...”

Volumul *Urechea lui Malhus* configurează un portret interior și liric concludent, relevând o poezie cerebrală și, în același timp, extrem de sensibilă, filtrată prin oglinda propriei interiorități. Dialogul lăuntric este purtat cu pietate în sfântul act al tăcerii („Tăcerea se proptește cu umărul de uși”), constituind o încercare de recuperare a inefabilului. Bogate în sensuri filosofice, căutând să (de)codeze stări paradoxale și să releve o viziune specială asupra lumii, versurile din acest volum certifică în mod irevocabil fibra poetică a Mihaelei Grădinariu.

Profunzimea viziunilor, subtilitățile inteligente de scriitură, vibrațiile sensibilității scindate între stările de grație și scepticismul recurent, expresivitatea de mare forță sugestivă reclamă o lectură participativă și creatoare, cu reveniri necesare asupra sensurilor.

Omul de apă

După o strălucită carieră didactică la unul dintre cele mai prestigioase licee ale Moldovei (Colegiul Național „Cuza Vodă” din Huși), Lina Codreanu a surprins, în 2012, cu o exemplară bibliografie critică asupra operei lui Theodor Codreanu, op masiv de peste 600 de pagini, apărut sub egida Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău, vocația de critic și istoric literar, coroborată cu aceea de critic plastic, fiind confirmată de anteriorul *Dicționar al personalităților hușene* (din *Istoria Hușilor*, Editura Porto-Franco, Galați, 1995), dar mai ales de volumul *Studii și interpretări* (Editura Rafet, Râmnicu Sărat, 2014), continuată prin colaborări la revistele „Pro Saeculum”, „Scriptor”, „Baaadul literar”, „Axis Libri”, „Cronica veche”, „Vatra veche”, „Expres cultural”, „Literatura și arta” (Chișinău) ș.a. Prozatoarea însă va atrage atenția în mod deosebit, începând cu memorialistica din *Viața ca o poveste, lagărul – un coșmar* (Editura Axis Libri, Galați, 2013), carte urmată de două volume de povestiri și nuvele: *Postalionul* (Editura Junimea, Iași, 2014) și *Proprietarii de amintiri* (volum în comunat cu Premiul „Fănuș Neagu” al Editurii Rafet, în 2015). Harul povestirii i-a adus autoarei recunoașterea mai multor condeie critice de prestigiu, între care: Mihai Cimpoi, Ion Brad, Constantin Trandafir, Vasile Spiridon, Adrian Lesenciu, Constantin Dram, Marius Manta, Ion Gheorghe Pricop, Ionel Necula, George Bodea ș.a.

După ucenicia în proza scurtă, trecerea la roman s-a produs în 2017, cu *Chemarea apelor*, la Editura ieșeană Junimea, cu o prefață a lui Ion Brad. Virtutea stilistică din povestiri trec, cu profit, în roman. Stăpânind o limbă română impecabilă, nuanțată, mustoasă și plastică deopotrivă în „simplitate” ei, Lina Codreanu face parte din stirpea, aproape dispărută, a scriiturii „calofile”, fără a da nici o clipă senzația căutării artificiale, căci limbajul e acela firesc, natural, izvorât din mediul satului românesc, ridicat la rafinament de organică împlinire în *cultură majoră*, ca să utilizez termenul lui Blaga. Doar câteva exemple, la întâmplare: „Mândreștii treceau de dimineața până seara, peste albia însetată a gârlei în care desene încrustate croiau hărți de secetă. Crăpăturile semănau cu călcăiele femeilor, brazdate de șanțulețe galbui, așa cum tălpile femeilor, bătucite de umblătură, aveau ceva din fermitatea potecilor și drumurilor albite de soare.” (p. 10). Sau: „Din obișnuință, zvârliră privirea spre cerul prăfos. Nici o scamă de nor...” (p. 14). Și: „Casele bătrânești rămăseseră cocoțate ca niște bufnițe zburătăcite pe șaua celor două dealuri.” (p. 15). Sau: „Flăcăruile lumânărilor stăteau pe verticală, țepene, asemenea unor peneluri muiate în soare, gata să pună pete de culoare pe pânză.” (p. 35). După imaginea sugrumătoare a secetei, vine dezlănțuirea focului din cer și a apelor: „Brusc, o zgârietură gigantică despărți noaptea în două, poate-n trei, cum șiful unui criminal ar fi sfâșiat burta adversarului său. Un fir scânteios coborî în spirală pe vârful salcâmului de lângă plita Stancăi, despîcându-l în două.” (p. 59). Ceremonia pregătirii „berbecilor” pentru copii, de către bunica-doftoroaie: „Grăunțele se rostogoleau vesele de pe ciocanele albe. Nu trecu mult și, după ce suflă pleava din grăunțele aurite, doftoroaia le aruncă în ceaun. O hărmălaie cu țâcănit de mitralieră răsună vesel sub capacul ceaunului și umplu tăcerea bucătăriei.” (p. 122).

Fiește, astfel de secvențe care împânzesc scriitura, n-ar însemna mare lucru dacă firul epic, aparent inexistent, după cum i se prezintă prefatorului Ion Brad (după domnia sa, romanul n-ar avea „propriu-zis o structură epică”, p. 5), nu s-ar contura cu o coerență remarcabilă, concentrată, aproape clasică, pe fondul unei atmosfere de realism magic, caracteristic, altminteri, prozei noastre (de la Sadoveanu și Mircea Eliade, până la Vasile Voiculescu și Fănuș Neagu). Coerența aceasta este asigurată nu numai stilistic, ci, mai ales, prin motivul central, de sorginte folclorică, al Caloianului, abordat într-o manieră originală, plămuiere izvorâtă din tainica legătură dintre memoria afectivă a autoarei și matricea stilistică a spațiului mioritic: pârâul/canalul care străbate Valea Macului din Mândrești, împarte satul între două dealuri, adâncitura expusă revărsării apelor, primejdiilor de moarte, fiind contrapusă celor două *înălțări* de pământ, unde cânlării își găsesc

salvarea. Fatalmente, sătenii trăiesc pe cele două maluri ale Canalului, sub zodia cancerului, cum ar spune Sadoveanu, atât pe timp de secetă, cât și pe cel al inundațiilor devastatoare. Altfel spus, oamenii locurilor se numesc *mândreșteni* și *cânlări* deopotrivă, oameni ai dealurilor mândre (împădurite, dacă nu și roditoare, sub secetă) și ai Canalului, simbol de rezonanță istorică: „Dealurile erau sterpe, văile mănoase, ambele primejdioase, căci dealurile se mișcau cu tot cu case iar valea se îneca sub revărsări de ape.” (p. 15). Acolo e altă mișcare a lumii decât la câmpie: „Pentru oamenii ale căror case erau pitite în Valea Macului, răsăritul începea mai târziu și apusul curgea mai devreme decât în satele câmpenești. Acolo, linia orizontului era nesfârșită și oamenii își raportau zilnic mișcările la traiectoria dreaptă a liniei, hotăr de netăgăduit între cer și pământ. Între dealuri însă, linia orizontului era văluroasă, marcată de arcul soarelui sprijinit pe cele două spinări, pe care se plimba zilnic împăratul de la stânga la dreapta. Dealurile slobozeau drumul soarelui peste așezare și tot acestea îl prăvăleau peste dunga zării.” (pp. 10-11). Într-o astfel de *răscrucă* geografică, „meteorologică” și istorică se petrec toate „evenimentele”. Altminteri, ne aflăm, simultan, în satul tradițional și în cel din vremea comunismului, deși toate se restrâng la câteva zile de prăpăd saharian și acvatic. În 150 de pagini, doamna Lina Codreanu reușește să concentreze o adevărată epopee a satului românesc, cu zeci de personaje (unele memorabile, deși pare că romanul nu are protagoniști, ci doar unul colectiv), cu tradiții și obiceiuri, cu bucurii și necazuri, cu credințe arhaice sub cerul ortodoxiei strămoșești.

Ne găsim în luna lui cuptor, după o îndelungată secetă. Pe crăpăturile adânci de pe Canal vin doar copiii, la joacă, împărțiți în tabere conflictuale de fete și băieți, având însă în comun *foamea*, care-i unește: „Valuri fierbinți dogoreau ogoarele și pădurea. Pârjoliseră grâul ceva mai înălțat decât iarba. Culoarea verde a lanului de popușoi se schimbăse într-o nuanță asemănătoare grâului copt-copt. Ce înșelăciune!” (p. 18). Apă în fântâni nu se mai găsește. Rugăciunile de ploaie ale preotului Zaharia de la „Sfânta Parascheva” și ale oamenilor nu sunt ascultate de Cer, spre satisfacția cinică a ateului și raționalistului satului, Gheorghe Dracu, cel care bagă spaima în copiii: „Eu... is cel mai tare în tot satul..., în cer... și pe pământ. Eu is Gheorghe Dracu!” (p. 21). Zadar nic s-au rugat enoriașii, cerând iertare, de miercuri până vineri: nici în ziua de Sf. Ilie nu s-a arătat nor de ploaie, ci doar câte o „scamă albă” pe cer. Oamenii încep să moară de foame pe ambele maluri ale Canalului. Se întetesc furturile, tâlhăriile, pe timp de noapte. Hoțul satului, Mututin, „îmbătrânise, însă de furat nu se putea lăsa.” (p. 30). Acum însă nu mai era doar el.

În fața agresivității soarelui, bătrânii își aduc aminte de un obicei pierdut, din care „au rămas zdrențe în memoria prinților” și din care bunicile „mai păstrau intacte în minte unele frânturi”: Caloianul (p. 36). Nita, „fata cu părul creț și galben spălăcit”, ca de cânepă, crescută de Burcăneasa, doftoroaia cea bătrână, care știa să vindece multe boli, află tot ce trebuie pentru ritualul de ploaie. Ioana, lungana lui Goian, va modela păpușa din clisă, iar Nita o va îmbrăca cu verdeață, pe cap punându-i o coroană dintr-un smoc uscat de flori viorii, de la icoana măicuței Catrina. Apoi, a pus păpușa în două foi groase de brusture. Alte fețișcane au venit cu flori de boz, de pelin sau de căpřiță, făcând roată în jurul Caloianului. Ceremonialul, desfășurat duminică, precum o joacă de copii, este meșteșugit descris pe câteva pagini.

Luni, după amiază, apar primii nori, primii „balauri”.

Există o firească ambiguitate între refuzul cerurilor de a-i asculta pe oamenii puși la încercare iovic și prăpădul declanșat de o credință cu inflexiuni de păgânătate arhaică. Ne aflăm în aceeași matcă a potopului biblic. Dacă primul capitol se intitulează *Patimile cânlărilor sub arcul soarelui*, cel de al doilea e *Desfăcerea ploilor peste Valea Macului*. Există aici pagini de suflu apocaliptic: „Un bubuit asurzitor înăbuși orice spusă ori foșnet de noapte. Încă un prelung, dar leșinat, îi urmă ca o umbră regală. O mișcare orizontală a aerului tăia respirația oamenilor cum o coasă imensă ar fi sfâșiat frăgezimea ierburilor. Pornite dinspre dealul păduros al Mândrei, vântul, foșnetul, apoi vijelia cuprinseseră ca-ntr-o menhină

copacii, acoperișurile, tipetele și lătratul javrelor din Valea Macului... Ridicându-se, Ghiniță își luă copilul ca pe o ofrandă și porni în direcția casei bătrâne. Îi venea să urle la nevastă-sa căreia îi scăpase de sub ochi băiatul, dar nu avea desulă vlagă pentru asta.” (p. 61).

„Ofrandele”, cerute de dezlănțuirea apelor pe Canal, vor fi casele distruse, morții, pierderea orățănilor din gospodăria, a puținelor rezerve de cereale etc. Și totuși oamenii, certăreți cum continuă să rămână, cu psihologia lor insondabilă, găsesc un refugiu, o Arcă a lui Noe, în care sunt salvați mai ales copiii, care continuă să rămână în prim-planul narațiunii. Această „arcă”, numită Boieroaica, stătea cocoțată și părăsită pe deal, fiind o veche hardughie/magazie. Numele Boieroaica păstra pe acela al fostei proprietare, boieroaica satului.

Surpriza cea mare, ce adâncește misterul și ingeniozitatea narativă a Linei Codreanu, survine în capitolul al treilea, *Omul de apă cu ochi de cenușă*. În timpul coborârii din arca Boieroaicei, nevasta lui Marcu, Anița, descoperă o mogâldeață de copil agățat de o creangă din nukul lui moș Dumitru, peste care trecuse furia apelor. Cucu, țârcovnicul satului, galben de frică, își face cruce și decide că trebuie să fie Necuratul: „O mogâldeață de om sub un fel de haină uriașă. Părea fără suflare. Anița îi luă mânuțele umede și le cocoșă între palmele ei suflând ca să le încălzească. Palma stângii era strânsă pumn și, văzând că nu poate s-o desfacă, femeia continuă să le cuprindă între palmele ei aspre. La fel făcu și cu fețișoara vineție a copilului până i se păru că ar avea viață într-însul.” (p. 84). Anița se-ntoarce la Boieroaică, împreună cu bărbatul, spre a-l pune la adăpost pe copil, învelindu-l acolo într-o blană de oaie și intenționând să-l adopte și să-l crească. Având treburi acasă, îl lasă în grija celor din Boieroaică. Lungana lui Goian, curioasă, descoperă straniețata copilului, „albicios și sticlos până la transparentă”. Deși din trup ieșeau aburi, era rece ca gheața: „Parcă-parcă mai văzuse un chip ca acesta, nu putea băga mâna în foc, dar semăna cu copilul oglindarului ori cu...” (p. 86). Mogâldeața avea ochi de cenușă sau de pește (cum crede bondocul Chihaiia) și nu putea pronunța decât un singur cuvânt: *apa*. Ioana lui Goian îl vede „om în neom” sau „neom în om”. Ceilalți copii îi pun gând rău și când colocatarii Boieroaicei coboară să vadă o nouă viitură pe Canal, la întoarcerea Aniței se constată că omulețul dispăruse, fără ca nimeni să fi văzut când și unde plecase. Femeia, îngrijorată, poruncește o adevărată vânătoare a mogâldeței. Copiii se grupează în cete căutătoare. Cea care îl găsește însă este Nita Burcănesei, în grajdul vacii găinăresei, ascuns în iesle. Copilul ținea în mână „o oglindă rotundă cu canturi delicate din lemn de abanos. O rază albă țâșni din suprafața curbă” luminându-i chipul albicios

în întunecimea grajdului (p. 93). Este singura care bănuiește taina mogâldeței, pe care o descifrează în lumina oglinzii: „Trebuie să crezi ca să poți vedea”. Iar Nita, care crease păpușa-Caloian împreună cu Ioana, înțelege strania metamorfoză inversă (decât în lumea lui Kafka): păpușa creată de ea și de lungana lui Goian se transformase într-o ființă vie, în omulețul care zdruncinase întreg satul și amenința să devină Necuratul aducător de noi nenorociri: *bucloc mare cu ciudățenia de om adus de apă* (p. 95). Nita reface în oglindă ritualul paparudei, rostind „frânturi de rugăciune” (p. 99) pentru omulețul care, ocrotit de ieslea vacii, nu putea rosti decât cuvântul *Apa*: „Parcă-i Caloianul nostru” (p. 101). Fata înțelege că făptura care adusese apa trebuie să plece odată cu apa, spre a readuce liniștea satului.

Omul de apă trebuia ocrotit și salvat de ignoranța agresivă a oamenilor. Altminteri, atins de ceilalți, părea „un ciorchine cu spini, ușor și țepos, din acelea care sunt rostogolite pe câmpuri de vântoasele toamnei.” (p. 105). „E ceva necurat aici!” constată și Maricica, fata lui Măstăciță (p. 106). Readus la Boieroaică, Ioana lui Goian atrage atenția ca nimeni să nu-i facă rău omului de apă (p. 109). Trebuia ferit de cruzimea copiilor: „El, sârmanul, a venit și și-a făcut datoria, dar a rămas prizonier între copii, care sunt mai cruzi decât maturii când e vorba de inamiciție.” (p. 121). Nita cere ajutorul bunicii, iar aceasta pregătește pentru omul de apă, vlăguit, niște ghismană, iar pentru nesățioșii de copii – „berbeci”. Sedusă de floricelele de porumb, ceata uită de omul de apă, iar Nita poate să-l ia pe Caloian de mână, lăsându-se condusă de el spre sudul Canalului, prin ploaia deasă, mărunță. Fata purta în suflul ei povara de a-l fi adus pe Caloian în mijlocul răutății oamenilor: „Parcă citindu-i îngrijorarea, omulețul cu stria de lut se așeză în fața ei și-și așeză mănua rece peste ale ei. Îi strecură în căușul palmelor oglinjoara cu margini de abanos. Nita își plecă genele alungite-n franjuri albicioase și privi în ovalul oglinzii. O izbi asemănarea vedeniei cu ochiul de pește al omului de apă. Din ce în ce mai atrasă de suprafața sticloasă, fata alunecă lent în altă lume. Pete mari și mici se mișcau în adâncul discului, se rotunjeau în baloane, dădeau să iasă peste cantul de abanos, încât nu putea urmări decât ansamblul mișcării. Pe neașteptate, silueta lui Caloian se profilă în ovalul vitros. «Trebuie să crezi ca să poți vedea», auzi limpede ca apa de băut, fără ca buzele omulețului ciudat să se deschidă. O singură dată privi cu ochii lui de pește către fețișcană, apoi se depărtă într-o plutire prin văzduh înspre curgerea de apă tulburată, mărginită cu mâl, nisip și prundiș. Fără grabă, intră în râu, călcând pe valuri ca pe cărările albite din Mândrești, după care se afundă lent în adâncul apei ce-l învăluie într-o îmbrățișare maternă. Din râu, stropi limpezi ajungeau până la suprafața interioară a oglinzii, încât din oval se proiecta asupra Nitei un fascicul sclipitor care-i lumină și chipul și suflul. Un oftat prelung îi scoase din adâncuri îngrijorarea și fata se simți ușoară ca un fluture.” (pp. 126-127).

Inflexiunile de Bildungsroman pygmalionic și narcisic făc din Nita și din omul de apă protagoniștii memorabili ai cărții, alături de colectivitatea satului, al cărei chip se întregeste, în plasma spațiului mioritic, în ultimul capitol: *Între dealuri, răsăritul începea mai târziu și apusul curgea mai devreme*, frază care împlinește simetria compozițională a romanului, rotunjind-o cvadrimensional, rezolvând criza pedepsitoare a secetei și a revărsării apelor într-o blândă reîntoarcere la viața obișnuită a Văii Macului. Cele două fete, Nita și Ioana, trecute prin oglinda Caloianului, vor deveni mândria satului Mândrești, pe când „Din viteazul Gheorghe Dracu rămăsesse un zgârci de om, înnegrit de slab și cu mișcări tâlâmbes, nesigure.” (p. 138): „Ca după ploaie, o mireasmă proaspătă primeni aerul văii în diminețile ce urmau revărsării Canalului.” (p. 141). În această atmosferă, bătrâna Tudora, uitată de moarte, necunoscând vreo boală întreaga viață, poate spune: „Oare cum am să mor eu dacă nu mă doare nimic?” (p. 148). În primăvara următoare însă, așa cum și-a dorit, n-a mai gustat din urzicile noului an.

Lina Codreanu împlinește insolita epopee a satului fără nimic idilic, cu o seninătate a scriiturii seducătoare și memorabilă.

Frângeri și rășfrângeri cronice

Nu poți a-l cunoaște (cât de cât, și fără a depăși fruntariile unei discuții despre cunoaștere, cunoștință, știință...), nu poți a-l închipui pe Nicolae Turtureanu în absența desfășurării dantelăriiilor cu modele complicate de vorbe, camuflete în textele (așa-zise) publicistice, presărate de ani buni, fără zgârcenie, în „Ziarul de Iași” și în revistele „Cronica Veche”, „Argeș” și „Revista Română”, și adunate în vara fierbinte a anului 2017 într-un op impresionant din colecția „Memoria clepsidrei” a editurii Junimea (*Cronice și ...anacronice, Cuvânt însoțitor de Ioan Holban, Cuvânt de încheiere de Mihaela Grădinariu*). Aproape 400 de pagini adăpostesc, în armonie nu ușor de descifrat, analize sofisticate, amintiri *necesare* dintr-un alt mileniu sau fărâme bogate din efemeritatea zilei de ieri, portrete de prieteni și de emisiuni radio-TV, de cărți și de reviste, poeme care, întreșute în textele în proză, leagă totul într-un construct unitar, purtând marca inconfundabilă a autorului, una din figurile care au traversat înverșunările unui timp (istoric și personal) cu armura (uneori împunsă de potrivnice sulite) învingătorului peste sensibilități recunoscute sau nu.

De altfel, Ioan Holban ne avertizează încă de la primele pagini că ne aflăm în fața unui volum în care spiritul interogativ, iscoditor fără odihnă, își găsește întotdeauna răspunsuri: „*Cronice și ...anacronice*” este o carte frumoasă, acroșantă în emoția, lirismul și mărturisirea unui singuratic, cu o arhitectură fastuoasă, atent elaborată – o carte luminoasă, cu toate umbrele ei, venite din tristețile și nostalgiile autorului „optzecist”, unind firele atât de complicate, de teoria literaturii, ale jurnalului intim, confesiunilor și memoriilor, într-o fermecătoare formulă integratoare...

Structura volumului (I. *Deveniri*, II. *Figuri. Legende...*, III. *Adevărul ca poveste. Ficțiunea ca realitate*, IV. *Conotații*, V. *(Alt) jurnal de vacanță*) conferă acestuia un aspect cruciform, ale cărui coordonate valorifică în mod personal experiențe de viață meșteșugit sublimite.

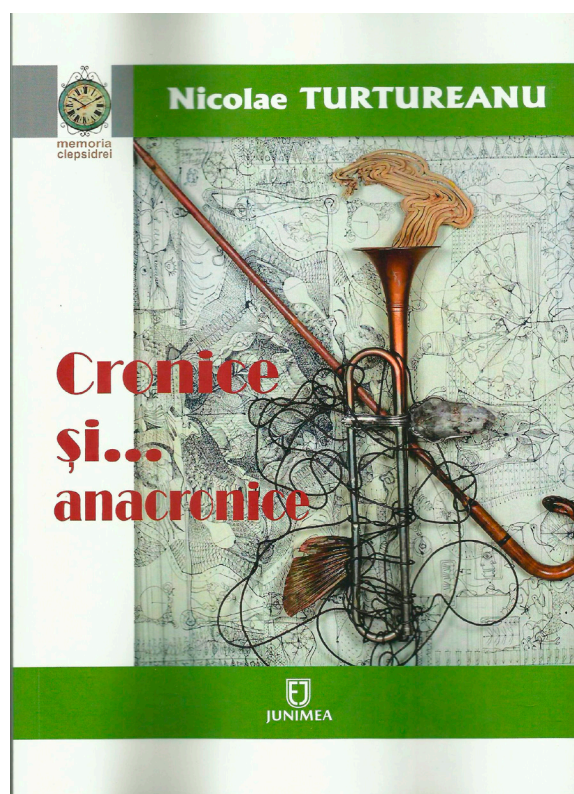
Primele pagini (*Deveniri*) convertesc *sora mea tristețea*, spaimile, bucuriile peste măsură, lacrimile plânse și neplânse într-o curgere a sufletului topit, în care copilăria se suprapune, în acest ceas, peste experiența *bărbii de scrum*. Spațiul miraculos al copilăriei, alături de câmpia Jijiei, e casa părintească, reper existențial de neclintit, cu toate drumurile întortocheate pe care le parcurge scriitorul, cu voie sau fără de voie, cu știință sau neștiință, casă rămasă intactă (măcar) în suflet, mereu așteptând, mereu într-o întâmpinarea unei sărbători a reîntoarcerii la matcă. De altfel, cronotopul locului natal e o constantă a creației lui Nicolae Turtureanu, alături de căutarea de sine și voința de a (se) cunoaște și de a oferi și celorlalți o necosmetizată imagine a sinelui în și prin scris.

Amintirile se frâng și se rășfrâng în pagini albe sau scrise deja, anticipând o dorită și așteptată (re)naștere miraculoasă pe foaia de hârtie: *În mine mă îngrop cantr-un sicriu / luând – ofrandă – sufletul tău viu. // Vin, dinspre norduri, stoluri-stoluri, ciori, / Niciuna nu mai poartă noi scrisori, // ci doar se-nvălmășesc pe cer, vrăjmaș. / (Un alt seism cădea-va pe oraș?) // Și-mi bat, cu negre aripi, în ferestre, / ironic croncănindu-mă: „Maestre, / ți-ai pregătit bagajele de drum? / În urma ta rămâne numai scrum - / c-ai fost mereu părtaș cu Necuratul / ce și-a turnat în tine tot păcatul / și când credeai că faci și tu un bine, din el creșteau hulpavice jivine... / Hai, spune-ți ruga, cere-n gând iertare, / că-i lungă coada și e grabă mare...” // N-am apucat decât un vers să scriu. / Și a căzut capacul pe sicriu... („De primăvară”).*

Confesiunile ulterioare (*Figuri. Legende...*) alunecă unele într-altele, ca într-o proiecție circulară a unor portrete construite atent, elemente de temelie ale unei lumi a valorilor autentice, oameni care au știut

să-și descopere (la timp...) adevărata vocație, oameni care au ars de tot pe altarul unei pasiuni devoratoare, oameni sensibili la durerile și bucuriile celuilalt, construind și susținând punțile trainice ale prieteniei: *O prietenie adevărată nu se îngroapă definitiv, nici nu se descompune. Se conservă. Și e de ajuns un simplu declic spre a o reactiva. Nu, desigur, la intensitatea de altădată, dar cu toate acele componente ale unui muzeu, aproape imaginar, sau ale unui film de epocă, în care te regăsești, deopotrivă fericit și stingher.*

Figurile (unele, de-acum, deja legendare...) ale prietenilor sunt aureolate cu un nimb de calități, desfășurate în largi spații de rezonanță reciprocă, așa cum descoperim, de pildă, în paginile dedicate lui Mircea Filip (*Prietenia noastră, de nimic tulburată, s-a prefărat în straturile de adâncime, precum ploile care, prin ani, devin izvor. Trebuie doar ca cineva, cumva, să-i dea cep, din strânsoarea pământului.*), sau în portretele măiestru izvodite ale lui Corneliu Sturzu, Doru Kalmuski, Val Gheorghiu, Traian Lazăr, Grigore Ilisei, Gheorghe Drăgan, Ioanid Romanescu, Nichita Danilov, Daniel Corbu, Dorin Popa, Bianca Marcovici, Eugen Axinte, Cezar Ivănescu, Dan Giosu, Luca Pițu, Sandu Pascu, Valeriu D. Cotea, mulți dintre ei *vechi sau / și noi croniciari...*

Întâlnirile cu cei de aproape sau de departe, posesori, obligatoriu, de *vocația conviverii*, sunt consemnate cu amănunte semnificative, uneori amărui, alteori cu umor savuros (*Întâmplându-se acestea, cum vă spusei, într-o joi, / Când cetean din Cărtărașcul. Dar rămâne între noi. „Levăntel”*), dar toate purtând pecetea unei melancolii abil camuflete în (auto)ironie.

Deosebit de interesante sunt și amintirile / datele / protagoniștii din *Istoria secretă* a revistelor „Cronica” și „Cronica Veche”, ultima începută în 2011 (alături de poetul Nicolae Panaite și inginerul Mihai Pascal, cărora li s-au alăturat apoi o samă de visători entuziaști), publicație care se încapățânează să-și păstreze ștacheta calitativă și să nu abdice în fața greutăților sau a tentațiilor feliurite.

La fel de încapățânat precum revista, Nicolae Turtureanu comunică permanent și subtil cu scriitori redevabili și cărțile acestora, indiferent de epoca în care au fost scrise (*Adevărul ca poveste. Ficțiunea ca realitate*), abordând opera literară din perspective diverse, dar care converg în armonizarea multiplicității vocilor într-o simfonie a valorilor, neezitând să penalizeze aspru unele derapaje ale receptării de

la criteriul estetic, împărțind drastice *amenzi pe impertinență*.

Căutând mereu echilibrul în coaja subțire dintre adevăr și irealitate, autorul recompune o altă serie de *obrazе subțiri*, în fapt, file reprezentative dintr-o istorie a rezistenței prin cultură: Constantin Parascan, Radu Părpăuță, Viorica S. Constantinescu, Claudia Partole, Dumitru Vacariu, Petru Cimpoeșu, Ioan Florin Stanciu, Dina Hrenciuc, Angela Traian, Mircea Ciubotaru, Carmelia Leonte, Bogdan Ulmu, Florin Constantin Pavlovici, Viorel Savin, Viorel Ilișoi, Adrian Neculau, Nicolae Panaite, Elisabeta Isanos, Cristina Hermeziu.

Cea de-a patra parte a volumului, *Conotații*, adăpostește, între *legea porcăriei universale* și *exerciții de aruncat cu piatra*, articole scrise în limba peștilor de un Nicolae Turtureanu puternic marcat de realitatea socială și politică a vremilor nu întotdeauna faste; desigur, în războiul de implicare totală în viața cetății se slujește de armele specifice: *În definitiv, datoria scriitorului nu-i doar de a urca Panta lui Sisif, ci și de-a se lupta cu morile de vânt...*

Din carte nu puteau lipsi câteva pagini dintr-un *Jurnal* nicicând terminat (*Alt jurnal de vacanță*), în care memoria afectivă pare să-și fi găsit un alt spațiu compensatoriu, în care personajul-autor redescoperă posibilitatea unei noi purificări în *casa de hârtie și poezie: Orașul nu, nu mă strivește, nu mă boicotează, nici nu mă acaparează. Mă simt la fel de liber și de îngrădit, cum altădată în casa și „natale vâlcioară” a copilăriei. Și, oricum, ceea ce trăiesc, ceea ce simt, starea mea de spirit, aici în oraș sau oriunde, își află mai ușor cuvântul în vers decât în proză. Așa încât mă trezesc scriind...*

Întregul volum este, de fapt, un pretext pentru un autoportret din care nu lipsesc obsesii, vulnerabilități, balansuri pe sârma tăioasă a îndoielilor, aderențe la umbre și penumbre pe sub bolți reci sau calde, ori sincerități și mărturisiri ingenios disimulate (*În genere, scriitorii, de la o anumită vârstă și după un număr de apariții publice, sunt „clasați”, integrați unui canon propriu, recognoscibil și greu de urnit. Surpriza tresaltă mai mai ales atunci când cuiva, impus ca poet, prozator, dramaturg sau critic literar, îi apare, hodoronc-tronc, o carte de alt gen și / sau altă specie. Lumea s-a obișnuit ca respectivul autor să se exprime liric, epic, dramatic, critic și nu altcumva, schimbarea genului proxim fiind receptată aproape ca o trădare. (...) Se-ntâmplă însă ca tocmai această vocație, ținută multă vreme sub obroc, să devină, dacă nu prioritară, concurențială în biografia scriitorului.*)

Ieșit la lumină cu discreție maximă din atelierul de sculptat în cuvinte al lui Nicolae Turtureanu, *Cronice și ...anacronice* se înscrie, firesc, în mitologia celorlalte volume purtând aceeași semnătură, desfășurând o suplimentară încărcătură de melancolie, nostalgie și în-frângere a inimii, acoperind răni (in)vizibile, stigmatе ale scrisului, devenite neîndoelnice puncte de sprijin: *Tu nici nu știi ce bine-i / când trec zile / și nopți și nu-ți dă nimeni / nici un semn! / Muma Pădurii / își ascute coasa / și-o ghionoaie bate, sec, / în lemn. // Tu nici nu știi ce bine-i / când trec anii / și rând pe rând te uită, / iată, toți! / Ca Albatrosul lui Baudelaire, / pe punte, / încerci să zbori și nu-nu- / nu mai poți... // Tu nici nu știi ce bine-i / când lăuntru / îți este ca un ol cojit și spart. / Mai vrei – de mântuială! – // s-astupi hăuri, / să-nchizi al nesfârșitului ecart. // Tu nici nu știi ce bine-i! / Nici o muză / nu-ți mai perturbă / micul Univers, / nu te iubește, / nici nu te acuză / c-ai scris / n-ai scris / și pentru ea un vers... // Nu știi ce bine-i! / Să nu ai speranțe, / să te scufunzi în tine / ca-n sicriu / și doar în fața / Unicei Instanțe / să te întrebi: / am fost vreodată viu? („Tu nici nu știi...”).* Cu alte cuvinte, poetul, frânt și răs-frânt în cuvinte, rămâne mereu viu într-un mod unic, special, atâta vreme cât își des-tăinuie întreaga ființă. Ca în această carte.

Liviu PAPUC

oamenii din spatele testamentelor

Maria Stîrce

Mare fierbere a produs în lumea bună a Iașului, în vara anului 1883, inițiativa inimoasei transilvănence Maria Stîrce, fiica unui Pavel Rusu, văduva defunctului colonel Ioan Stîrce, decedat cu un an și jumătate mai înainte (7 dec. 1881), de a-i aduce acestuia „resturile mortuare” de la cimitirul *Novo capo Sancti* din Neapoli și a le înmormânta, potrivit rangului său, la cimitirul Eternitatea, unde „s-a ridicat un frumos monument de marmură, reprezentând bustul colonelului, executat cu o admirabilă perfecțiune de d. sculptor Cali din Neapoli”. Reporterul înregistrează cu minuție: „sicriu de zinc, așezat într-un frumos sicriu de mahon cu bronzării”, „așezate pe-n catafalc acoperit literalmente cu oale cu flori, cu buchete și cu cununi de flori”, „serviciul funebru oficiat de-un arhimandrit înconjurat de mai mulți preoți”, cuvântul funebru pronunțat de prof. Săvescu și onorurile militare [„Curierul (Th. Balassan)” (Iași), An. XI, nr. 67, 17/29 iun. 1883, p. 2; discursul directorului școlii primare de băieți din Sărărie – în nr. din 22 iun./4 iul.].

Ioan Stîrce, descendent al lui Vasile și al Paraschivei Stîrcea din Botoșani, „de națiune română și de religieune ortodoxă”, cu ramificații în nobilimea bucovineană, se născuse în 1828, urmasă școala primară în urbea natală și liceul la Viena („deosebindu-se aci prin excelență la studiile matematice, geometria, istoria, geografia și desenul”), după care, la 17 ani, îmbrățișase cariera militară. În cadrul armatei pământene, potrivit meritelor, pășește din grad în grad și din funcție în funcție, până la poziția de director în Ministerul de război. V.A. Urechia îl evoca, în cunoștință de cauză, cu duioșie: „Cine a cunoscut pe Col. I. Stîrcea și nu l-a stimat, nu l-a iubit? Îmi aduc aminte cu o vie duioșie de acest excelent oștean, care, prin merite necontestabile, ajunse la postul de director general al ministerului de război, în timp pe când și eu ocupam un post analog la ministerul de instrucțiune publică. Dulce la vorbă, solid la cugetare, amic dezinteresat și devotat, bărbat de o cultură aleasă, intimitatea lui Ioan Stîrcea era un câștig pentru cine o dobânda. Nu pot uita mai ales vioiciunea simțurilor lui pentru românism și patrie!” (*Funeraliile Colonelului Ioan Stîrcea, Dări de seamă din ziarele Române și Italiene* adunate de neconsolata sa soție Maria Stîrcea, spre eternă memorie, cu două foarte izbutite planșe zincografice reprezentând, una bustul colonelului și alta monumentul lui, Viena, Tipografia Machitarista, apud Societatea pentru

Învățătura Poporului Român din Iași, *Darea de seamă despre activitatea Societății... din orașul și județul Iași pe cincizeci de ani, 15 ianuarie 1867 – 15 ianuarie 1917*, Iași, 1920, p. 21).

Viața de una singură a Mariei Stîrce, până la 2 februarie 1911, și-a umplut-o cu acte de caritate, prima fiind donația unui bust în ghips al soțului către *Pinacoteca* ieșeană, la care directorul Panaitanu se simte dator să reacționeze: „Frumoasa dv. donațiune, având

îndoitul scop de a dota pe de o parte această galerie cu o operă plastică din mâna maestrului Ernesto Cali din Neapoli, iar pe de altă parte de a eterniza memoria prea scumpului dv. soț prin așezarea bustului său într-un templu de Arte Frumoase, este o faptă îndeplinită, care vă onorează și vă înalță la apogeul românelor noastre străbune, atât ca duioasă consoartă, cât și ca generoasă donatoare!” [„Curierul (Th. Balassan)”, An. XII, nr. 31, 18/30 mart. 1884, p. 3]. Urmează editarea unei broșuri, la Viena, în limbile română și italiană, în care tipărește „tot ceea ce s-a scris spre lauda răposatului, precum și descrierea înmormântării” (după relatarea lui Salvatore Mormone, în jurnalul „Roma”, reluată în *idem*, 30 ian./11 feb. 1885). Apoi, după cum inventariază dr Possa: „A distribuit foarte multe ajutoare de tot felul la femeii sărace și la fete sărace, la mărișul lor, a contribuit la înființarea Școalei profesionale a Reuniunii Femeilor Române, la înființarea

Societății pentru Protecția Animalelor [în care figurează ca „membră protectoare”, alături de Erato Văsescu – vezi art. nostru din „Convorbiri literare”, sept. 2017], la Pâinea săracilor, la înființarea Societății *Salvarea*”, pentru ca documentul final (testamentul) să lase aproape întreaga avere Societății pentru Învățătura Poporului Român din Iași. Dr Possa concluzionează pilduitor: „Fapta aceasta am zis că este și patriotică, nu numai caritabilă. Ea e patriotică pentru că ajută în general la luminarea poporului, dar mai cu seamă pentru că dintre copiii săracilor, dacă sunt ajutați la învățătură, se formează de multe ori oameni dintre cei mai de seamă, dintre cei mai iluștri chiar, care pot aduce cele mai mari servicii patriei, care pot duce fala neamului peste hotare” [„Evenimentul” (Iași), An. XIX, nr. 5, Sb. 12 feb. 1911, p. 2-3, și în broșura de 15 p. scoasă la Iași în 1911, cu titlul În mormântarea. Donațiunea Maria Stîrcea și cuvântarea rostită de D-l Doctor St. Possa].

Deși testamentul evită datele personale ale autoarei (în afara

câtorva nepoți și nepoate trăitori în comuna Veza, de lângă Blaj), acestea ne sunt oferite de surse colaterale, cum ar fi ferparul publicat în ziarul „Mișcarea”, la 4 februarie 1911, din care aflăm că avea 68 de ani (deci se născuse la 1843), și destul de amplul articol din „Evenimentul”, de unde extragem că a trăit cu colonelul 20 de ani, după care a urmat o văduvie de 30 de ani. Așadar se căsătorise la 18 ani. Din pomenitul ferpar mai reiese existența cumnaților Mihai Stîrce și Elena Eraclide, precum și a nepoților Căpitan Stîrce și Elena Manole.

Referitor la testament, alcătuit la data de 2 iunie 1909 și încredințat (un exemplar) și prof. Petru Poni, președintele în exercițiu al Societății..., acesta prevede explicit: „Din tot restul capitalului rămas după plata legatelor și al celorlalte cheltuieli arătate mai sus, Societatea Învățăturii Poporului Român va forma un fond care va purta titlul de: *Fondul Colonel Ioan și Maria Stîrce*, din al căruia venit va plăti în fiecare an, pentru veșnicie, 2.000 (două mii) lei burse pentru copile și băieți săraci, fii de român și de religie ortodoxă, care se vor distinge la studiu și vor avea bună purtare, ca să învețe în țară o meserie pe care Societatea Învățăturii Poporului Român o va aprecia, și-i va avea veșnic sub a sa privighere. Ceea ce va prisosi peste 2.000 (două mii) lei din venit se va întrebuița pentru îmbrăcăminte și cumpărare de cărți la eleve și elevi săraci din școlile primare” (Arhivele Naționale Iași, Documente, Pachet 169, nr. 12). Pomenitul „rest de capital” se ridică la mai bine de 82.000 lei, odată ce într-un testament anterior, din 15 martie 1897, beneficiara de atunci, Academia Română, ar fi avut la dispoziție 60.000 lei.

Înmormântarea Mariei I. Stîrce, la 4 februarie 1911, asemănătoare aceleia a Colonelului („un coșciug bogat de metal, așezat pe un catafalc înconjurat de plante și flori naturale”), de la locuința din str. Unirii nr. 6, unde s-a făcut serviciul religios, și până la cimitirul *Eternitatea*, a adunat o bună parte a societății de elită ieșene (coroanele au fost purtate de cunoscuții în epocă A.B. Brandia, Gh. Dimachi, Dr Șt. Possa și

C. Șumuleanu), pe lângă corul vocal al Seminarului Veniamin și elevii mai multor școli primare, cu steagurile proprii. După cum am mai amintit, la mormânt a ținut o cuvântare dr Ștefan Possa, care i-a evocat viața plină, bogată în învățăminte. O viață pilduitoare, cum au fost destul de multe în acele vremuri așezate, în care oamenii cu „cheag” aveau disponibilitatea sufletească să se gândească și la (în primul rând) semenii lor.

Cătălin-Mihai ȘTEFAN

malaxorul relaxat

Fantastic și mitic în *Câinele alb* de Feodor Sologub

Încă de la începutul nulei *Câinele alb* (1905), cuvintele adresate Aleksandrei Ivanovna de către Tanecika aparent nu vestesc nimic altceva decât un eufemism care s-ar extinde pe parcursul întregii nule, impresie dată de calmul cu care ea face afirmația. Cu totul neadevărat. Replica: „Dumneata, Aleksandra Ivanovna, ești o adevărată cătea” trebuie luată ad litteram pentru că anunță atmosfera întregii nule. Prin același calm este întărită afirmația dinainte numai că explicitată: „Latri mereu... Ești chiar o cătea... Până și mutra ți-e de căine... Urechile la fel... Iar coada ți-e zbârlită... În curând stăpâna o să te alunge, pentru că ești o răutate de căine, un dulău urăcios.” Cu aceste replici parcă dă să se contureze portretul unui căine, parcă acel chip al femeii își începe metamorfoza sub incidența unui blestem dinainte știut de cea care face acuzele. Și dacă este să pornim pe ideea aceasta, a blestemului, textul este voit ambiguu: nu se vorbește nicăieri de vreo discuție prealabilă a celor două în care să mai fi fost vorba de aceleași cuvinte dure dar nici nu știm dacă ea nu cumva a avut loc măcar în mintea Tanecikăi, urmările constituind un efect al răului făcut mental.

Urmează un portret destul de amănunțit al Tanecikăi (cam cu aceleași elemente desfășurate ca ale Aleksandrei Ivanovna numai că posedă o încărcătură invers proporțională, ea fiind descrisă ca fiind foarte frumoasă-perspectivă imagologică răsturnată, de sorginte auctorială) pe care nu are rost să-l refac pentru că la sfârșitul său găsim ceva și mai important, o revenire asupra tonului vocii care este atât de „uniform, dulce și lingușitor” încât fără să fi fost auzit înțelesul cuvintelor ar fi dat impresia că o complimentează pe Ivanovna. Cu aceeași „voce mângâietoare” completează: „Ai și lăbuțe scurte... Ia, uitați-vă la urăciosul de dulău cum mai latră și mușcă... Trebuie să-i cumpărăm o botniță.”, apoi întărește același *peisaj* și în fața Irinei Petrovna, patroana lor: „Latră tot

timpul, ba de una, ba de alta. Pentru orice fleac se leagă de mine și latră.”

La un moment dat apare reflexiv, un monolog aparținând Aleksandrei Ivanovna: „Eu nu caut să aflui cine e ea, șarpe sau vulpe sau ce-o fi (...) Și, în fond cu ce e un căine mai rău decât orice altceva?” Această tendință de a intra în joc, chiar și în acest mod mintal, începe să spună ceva despre traiectoria pe care-o va lua personajul nostru feminin. Drumul către casă este unul prin care ea-și regăsește imaginea propusă acuzativ de o persoană care nu avea cum s-o cunoască atât de bine decât prin alte simțuri. Perspectiva existenței cuiva care să fie în posesia unor canale aflate dincolo de capacitatea celorlalți mereu înspăimântă, dar o spun din nou, în acest caz, ajută la recunoașterea propriei condiții.

„Luna plină și clară se ridicase pe cer (...) deasupra patriei făpturilor sălbatice, care rătăcesc în libertate urlând din pricina unui străvechi dor pământesc.” Acest scurt episod inserat constituie o perspectivă pseudo-auctorială pentru că e pusă pe seama percepției Aleksandrei Ivanovna, alterată de propunerea imaginativă izbitoare făcută în prealabil de Tanecika. Și continuă: „Avea impresia că nasul mare și corioat al bunicii Stepanida semăna cu ciocul unei păsări bătrâne”. Urmează: „Bătrâna (...) zise cu un glas bătrânesc și strident, ca un croncănit...” și „Așa este, sunt o cioară. Numai că n-am aripi. Croncănesc, croncănesc, dar lor puțin le pasă. Am darul prezicerii și nu pot să tac, însă oamenii, frumoaso, nu vor să mă asculte. Cum văd unul sortit pierii, tare îmi mai vine să croncănesc. Deodată, bătrâna își flutură brațele și croncăni de două ori cu un glas pătrunzător: Cra, cra!” Aici se face corelarea cu străvechiul dor pământesc despre care e vorba mai sus și care face trimitere clară la timpurile mitologice: Bătrâna „își legăna capul și murmură cuvinte străvechi, de demult. Cuvinte magice...”, urmând ca mai jos, autorul, să pună punctul pe *i* și să spună, ce-i drept,

nu literal, că Ivanovna ar fi vârcolac: „...când luna n-o chemase încă să latre și să urle noaptea...”, după ce, printr-o scăpare controlat inserată în text, cu precădere tot auctorială, aflăm că femeia avea ochii inteligenți ca ai unui căine. Autorul pune dintru început dedublarea pe seama fizicului: Ivanovna credea despre bunică-sa că seamănă cu o cioară, ea fiind deja asemănată cu o cătea.

Sologub ne schimbă din nou perspectiva percepției când o auzim pe bătrână numind-o pe Aleksandra frumoasă și dragă. Se conturează o a treia imagine a Aleksandrei Ivanovna, cea creată de bunica ei, după cea a Tanecikăi și a autorului și o a doua imagine a bătrânei pe lângă cea de om, cea de cioară care o înspăimântă pe femeie la gândul că un om poate fi și cioară, parcă uitând că ea e și vârcolac și om. Cele două personaje feminine sunt legate doar prin umanitate pentru că pe linie animală ele își provoacă teamă ca și cum sunt străine una de sorgintea arhaică a celeilalte, ca și cum vin din mitologii diferite și nu s-au întâlnit vreodată în nici un panteon al lor.

Apar două personaje masculine, martori ai efectelor transformărilor repetate ale Aleksandrei în vârcolac și aici autorul îi atribuie femeii calități clarvizionare (dar nu pe linie supraumană ci pe una animală, adică înapoi pe scara evoluției speciilor), de a face portretul unui oom doar auzindu-i vocea: „Își imagina o barbă stufoasă, o frunte joasă și țesită, niște ochi ca de porc și picioare groase și crăcănate.”

Aproape de momentul metamorfozei Aleksandra începe să-și piardă din capacitățile omenești: „Ce-i păsa ei de sunetul și sensul cuvintelor omenești!”, apoi: „Se întinse pe burtă în iarbă. Proptindu-se în coate, își înălță fața spre luna palidă și melancolică, parcă lipsită de viață și începu să urle prelung.” Aleksandra Ivanovna păstrează ceva din căine/vârcolac când e om și viceversa: „Pata neagră, care începea de la cap și continua în șerpuiri neregulate de-a lungul spatelui,

părea o cosită despletită de femeie. (...) Blana de pe corp era atât de scurtă, încât de la depărtare căinele părea golaș. În lumina lunii, pielea îi strălucea stins. Părea mai degrabă că în iarbă ședea lungită o femeie goală care urla ca un căine.” Totuși această ultimă parte din tablou certifică o perspectivă imagologică inversată: dinspre animal spre om pentru că avem animalul *umanizat*. Din acest punct de vedere afirmațiile Tanecikăi sunt parcă prevestitoare, parcă revelatoare, depinde din ce direcție se face observarea.

Sfârșitul nulei, cel în care martorii scenei se prăbușesc îngroziți până la sălbăticie în iarbă și încep a urla nu arată decât sucombarea omului în fața fantasticului deși ar fi și o oarecare aluzie în text referitoare la o așa-zisă corupere a umanului sălbăticit sub incidența unui blestem care l-ar transforma în vârcolac doar prin intermediul vizualului, pentru că cei doi încep să urle precum femeia pe care au avut-o în fața ochilor, auzită și înaintea serii consumată în cele citite.

În această nuelă ar putea fi vorba despre moravuri, despre nemulțumirile oamenilor de sine înșiși și consecințele atrase de acestea. Percepția celor doi: bărbosul și cărlionțatul este dinspre produsul finit înspre începutul metamorfozei – ei văd căinele urlând și abia după ce-l împușcă acesta se transformă înapoi în femeie (care poate fi femeia cătea, femeia în călduri pentru că se dezbracă nud). Dacă este să ne oprim la această supoziție, legată de misoginism, ajungem la imaginea femeii în ochii bărbatului.

Această întoarcere spre regnul animal, această involuție spre niște origini care nu aduc onoare speciei umane, această perspectivă imagologică răsturnată în defavoarea omului cred că ar trebui pusă pe seama mitologiei și a bestiariului său, dar și pe seama ezoterismului, două elemente la care oamenii, în subconștientul lor colectiv, mai ales scriitorii, vor face mereu apel. Tocmai motivul acestui apel rămâne pentru mine un mare mister.

Viața lui Corneliu Zelea Codreanu¹

Vă mai amintiți abominabila crimă făptuită, cu mai bine de un deceniu și jumătate în urmă, de un călugăr de la Mănăstirea Tanacu din județul Vaslui, asupra unei fete posedate de demoni? Ei bine, groaznica întâmplare – care a făcut atunci înconjurul lumii – a constituit sursă de inspirație pentru romanul unei tinere debutante în literatură, Tatiana Niculescu, redactor și redactorșef – între anii 1995 și 2008 – la secția română de la B.B.C. World Service din Londra. Intitulat *Spovedanie la Tanacu* („Humanitas”, 2006), romanul a devenit, ulterior, piesă de teatru, în dramatizarea autoarei și regia lui Andrei Șerban, iar mai apoi scenariu pentru filmul *După dealuri*, distins cu Marele Premiu la Festivalul de la Cannes din 2012. Au urmat romanele *Cartea judecătorilor*, *Nopțile Patriarhului*, *În Țara lui Dumnezeu*, *Povestea domniței Marina și a basarabeanului necunoscut*, după care s-a profilat pe evocări istorice situate la confiniile literaturii cu știința: *Regina Maria – ultima dorință* (2015) și *Mihai I: ultimul rege al românilor* (2016). Dacă adăugăm acestei liste și cele două piese de teatru – *Spovedania și Brâncuși contra S.U.A.* – constatăm că Tatiana Niculescu a reușit performanța de a fi prezentă pe piața de carte, vreme de un deceniu, cu câte un nou titlu în fiecare an. Acum, în 2017 – continuând seria biografiilor având ca protagoniști personaje proeminente ale României interbelice –, e prezentă din nou în librării cu *Mistica rugăciunii și a revolverului. Viața lui Corneliu Zelea Codreanu*, care va deveni, cu siguranță, un *best-sellers*, dacă ar fi să-i credem pe editorii, librarii și anticarii care susțin că cele mai bine vândute cărți, la ora actuală, sunt cele despre destinul Mișcării legionare și al liderilor ei. Translat în cheie financiară, succesul de librărie se traduce în încasări consistente, ceea ce va fi constituit un argument peremptoriu în strategia de marketing a Editurii „Humanitas”...

Unanim apreciată de istoricii străini ca fiind cea mai amplă, mai puternică și longevivă mișcare naționalistă din Europa, plasată chiar de unii la „avangarda politicii europene” (v. Roland Clark, *Sfântă tinerețe legionară*, Iași, Ed. „Polirom”, 2015, p. 22), era normal ca, în jurul respectivei teme, să se acumuleze, în timp, o impresionantă bibliografie. În contextul acesteia există, firește, și biografiile ale lui Corneliu Zelea Codreanu, anterioare deci celei pe care i-o consacră acum Tatiana Niculescu. Cronologic, cea dintâi, intitulată *Căpitanul* (Sibiu, Tip. „Vestemean”, 1936), aparține lui Ion Banea, care propune un portret cvasi-hagiografic al liderului Legiunii „Arhanghelul Mihail”. Nemenționată între cele 69 de titluri ale *Bibliografiei selective* de la finele cărții de față (pp. 235-239), cartea lui Ion Banea a cunoscut mai multe ediții în țară și în străinătate, ultima fiind cea din 1995, de la Editura „Gordian” din Timișoara. Necunoscute i-au rămas Tatiane Niculescu mai ales biografiile lui Corneliu Codreanu scrise, după 1940, de istorici străini, cele mai importante fiind semnate de Tomas Escolar – *Vida y doctrina de Corneliu Codreanu* (Barcelona – Madrid, 1941); Carlo Sbrulati – *Codreanu, el Capitan. Vida e muerte de Codreanu* (Barcelona, 1970), *Codreanu, il Capitano* (Roma, 1970). (Interzise, la noi, vreme de mai bine de o jumătate de veac, biografiile lui Codreanu – atât românești, cât și străine – sunt astăzi intruabile, devenind adevărate rarități bibliofile...) Acestora li se adaugă numeroase articole și studii cu caracter comemorativ apărute în periodice din Madrid, Barcelona, Roma, Paris, precum și în cele câteva reviste de profil editate, la noi, după 1990, cum ar fi *Gazeta de Vest*, *Cuvântul românesc*, *Puncte cardinale*, *Mișcare*, *Cuvânt legionar* ș.a. Citată de Tatiana Niculescu în *Bibliografia selectivă* a cărții de față e doar lucrarea, pe aceeași temă, a lui Cristian Sandache, cu titlul *Istorie și biografie: Corneliu Zelea Codreanu*, publicată, în 2005, la Editura „Mica Valahie” din București.

Apărută – cum spuneam – sub egida prestigioasei Edituri „Humanitas” (alături de alte zece titluri din aceeași categorie, menționate, de autoare, între sursele sale de informare) și redactată sub directă și atenta supervizare a directorului instituției, filozofului francmason filosemit Gabriel Liiceanu, el însuși discipol, în tinerețe, al filozofului legionar Constantin Noica, (vezi *Jurnalul*

de la Păltiniș, Ed. Politică, 1980), volumul *Mistica rugăciunii și a revolverului* este, în esență – după cum mărturisește autoarea în prefață – „o încercare de a desluși chipul unor vremuri care, amestecând politica cu religia, au sfârșit în sânge și barbarie” (p. 8). Într-adevăr, biografia liderului Legiunii „Arhanghelul Mihail” (de la a cărei înființare s-au împlinit, la 24 iunie 2017, nouă decenii) nu poate fi disociată de destinul Mișcării Legionare, iar ambele nu pot fi înțelese decât în contextul climatului economic, cultural și social-politic din România acelor ani. Posedând, fără îndoială, gena istoricului documentarist, Tatiana Niculescu a consacrat epocii respective un veritabil serial ale cărui prime episoade evocă personalități interbelice de primă mărime precum Regina Maria, Regele Mihai și Corneliu Zelea Codreanu și care se înscrie, evident, într-un benefic curent de reelaborare istoriografică. Încercând să-și explice „prodigiozitatea” scriitoarei, care a publicat cele trei cărți în mai puțin de doi ani, Marius Chivu, în recenzia din *Dilema veche* (13-19 apr. 2017, p. 16) crede

că autoarea a folosit, pentru documentare, „relativ aceleași materiale și a lucrat cărțile în paralel, lucru care, de altfel, nu se vede din formula și stilistica celor trei biografii, destul de diferite între ele”. Orice s-ar spune, pentru istoricii români de astăzi nu există piatră de încercare mai mare decât jumătatea de veac cuprinsă între 1916 (intrarea României în Primul Război Mondial) și 1965 (încheierea primei etape comuniste, sangvinare și dictatoriale). De altfel, cum rezultă și din cartea de față, nici deceniile interbelice n-au fost mai puțin sângeroase. A fost și atunci, vreme de mai bine de două decenii, un război civil nedeclarat, un „război în timp de pace” (cum bine l-a numit ziaristul Ștefan Ionescu, în 1930).

Și cine, astăzi, în afară de Tatiana Niculescu, ne-ar fi putut ghida mai bine pe acest tărâm minat de fantasmă, pentru a ne readuce pe teritoriul istoriei reale? Toate cele trei monografii istorice ale sale – cărți de o pasiune intelectuală totală – reprezintă proba unui angajament incontestabil de partea adevărului istoric. Fără a-și propune să realizeze biografii pur istorice, destinate exclusiv specialiștilor, care să abunde în știință și informație, Tatiana Niculescu a preferat să scrie cărți de popularizare, în genul celor scrise în ultimii ani de Lucian Boia, dar nu mai puțin temeinic documentate. Cel puțin bibliografia cărții de față denotă un demers documentar solid. Fără să aibă orgoliul comentatorilor

care ignoră ori minimizează de-a dreptul studiile predecesorilor, Tatiana Niculescu se raportează frecvent la alte cercetări în domeniu, lectura pe care o face acestora fiind cât se poate de avizată. Iese în câștig, desigur, personalitatea lui Corneliu Zelea Codreanu, mai bine conturată, deja, decât a altor oameni politici interbelici, dar nu scutită și ea de aprecieri encomiastice, ori suprasolicite diletante. Fără a fi o biografie completă a lui Corneliu Zelea Codreanu, cartea Tatiane Niculescu e mai curând un comentariu și o suită de interpretări în jurul unei probleme-cheie care se cheamă, de fapt, destinul Mișcării Legionare. În orice caz, istoria exagerărilor pe marginea numelui Corneliu Zelea Codreanu – un nume în fața căruia nu oricine și-a păstrat luciditatea și discernământul – e plină de învățăminte. La început victimă a detractorilor din epocă, el a căzut curând pradă zelului glorificatorilor, care l-au sechestrat în irealitatea omagiului lor (a se vedea biografia semnată de Banea, în 1936), pentru ca, în perioada comunistă, să fie din nou denigrat și prezentat exclusiv în culori negre, spre a ne exprima eufemistic... Profet și teoretician al naționalismului, dar și militant în acest domeniu, Corneliu Zelea Codreanu a fost cel mai lucid om politic al epocii interbelice (dacă ar fi să amintim doar prevestirea invadării României de către Rusia bolșevică), înfățișându-se astăzi, prin cartea Tatiane Niculescu, la cota cea înaltă, de exponent suprem al românismului. Promotor principal al scenei politice românești din deceniile interbelice, Corneliu Zelea Codreanu a umplut cu personalitatea sa carismatică și clarvăzătoare toată această zbuciumată istorie contemporană a poporului nostru.

Fără a fi – cum spuneam – o istorie a Mișcării Legionare, cartea de față e doar un comentariu asupra formării și evoluției liderului acesteia, o biografie realizată cu detașare și echidistanță (autoarea însăși declarându-se, în *Nota autorului*, „filosemită”), o cercetare temeinică, alcătuită cu acuitate critică, finețe a observației și multă responsabilitate. Și încă ceva. Aparținând unei prozatoare de talent, *Viața lui Corneliu Zelea Codreanu* e mai mult decât o scriere istorică, mai mult decât un studiu monografic asupra unui fenomen politic, putând fi lecturată și în cheie românească, fiindcă e, într-un fel, ceea ce se cheamă un roman total, complex: istoric, politic, social, psihologic, de război (civil) și chiar de dragoste. Acesta din urmă avându-i ca protagoniști, firește, pe Corneliu Codreanu și pe Elena Ilinoiu, fata unui ceferist din Iași, la a căror nuntă de la Focșani, din 14 iunie 1925, au participat circa 100.000 de invitați! (pp. 101-102). Cert e că fastuoasa nuntă a adus Legiunii sute și sute de noi simpatizanți și prozeliti, ceea ce-i va determina, mai târziu, pe unii să afirme că avem de-a face cu un „exemplu de marketing politic” (v. Ion Cristoiu și Petre Abeaboeru: *Nunta lui Zelea Codreanu: un exemplu de marketing politic*, în *Historia* din 16 aprilie 2010). Istorie, legendă, cine mai știe unde este adevărul? Cert e că puține personalități din istoria noastră au rămas atât de adânc ancorate în memoria colectivă! De fapt, translația spre legendă e un semn bun, un simptom de vitalitate, știind fiind că rămâne cu noi doar acea parte a trecutului susceptibilă să stârnească imaginația...

Scrisă cu onestitate profesională, cartea Tatiane Niculescu este o lucrare de referință obligatorie pentru viitorii biografi ai lui Corneliu Zelea Codreanu, dar și o excelentă etapă în receptarea critică a activității sale revoluționare (fiindcă unii exegeți vorbesc chiar despre o „revoluție legionară”). Se poate spune, deci, că biografia lui Corneliu Zelea Codreanu și-a găsit, în sfârșit, o elaborare echidistantă, deschisă și liberă de prejudecăți, susceptibilă de a fi acceptată de toate părțile aflate cândva în conflict...

1. Tatiana Niculescu, *Mistica rugăciunii și a revolverului. Viața lui Corneliu Zelea Codreanu*, București, Editura „Humanitas”, 2017. 239 p.

Victor DURNEA

Critica literară cu sau „fără laicitate”

Două articole ale lui Valentin Al. Georgescu

Nu puține sunt lucrările de istorie a literaturii române în care se dă prețuire maximă campaniei duse de Șerban Cioculescu la începutul anilor '40 ai secolului trecut împotriva a ceea ce el numea noul „val de misticism”, împotriva „atmosferei nebuloase și haotice”, ce „tinde să învâluie și să înăbușe toate domeniile culturii, supunându-le dezagregării și descompunerii”. Însă, la o analiză mai atentă, acea prețuire se vădește subminată de omiterea unor aspecte ale atacurilor polemice lansate de criticul în cauză sau/și a răspunsurilor primite. Și aici nu e vorba doar de o inechitate comisă, exagerând meritele unuia sau diminuându-le pe ale altuia, ci și de ratarea (s-a văzut, pentru mult timp) a unui prilej de dezbatere și, implicit, de elucidare fie și doar într-o (mică) măsură a unei probleme complexe. În acest sens, exemplul cel mai elocvent îl constituie schimbul de replici avut de criticul în cauză în paginile revistei „Curentul literar” cu acela pe care el îl numea „colaboratorul și amicul nostru” – Valentin Al. Georgescu. Într-adevăr, din acest schimb de replici se cunosc textul ce a provocat „scrisoarea” aceluia – *Alunecări* –, precum și răspunsul dat ei sub titlul *Critică și laicitate*, ambele strânse de critic în volumul *Aspecte literare contemporane. 1932-1947* (București, Editura Minerva, 1972, p. 667-668 și 653-654). Se cunosc e doar un fel de a spune, căci nu li s-a acordat nicio atenție, nimeni, cel puțin după câte știu, neoprindu-se asupra vreunui pasaj din ele. Și cu atât mai puțin s-a oprit cineva la textul celorlalte părți, la „scisoarea” lui Valentin Al. Georgescu și la continuarea ei, ce-i drept mai târzie. Estimarea de mai sus, desigur, se cere dovedită, ceea ce ar putea face doar un „dosar” complet al polemicii, cu textele integrale ale „împiricilor”, precum și cu un examen, fie și fugitiv, al antecedentelor. Din păcate, acest lucru este imposibil aici. În lipsa spațiului, va trebui să mă mărginesc la restituirea unei mari părți din cele două texte ale lui Valentin Al. Georgescu, texte pe care cititorul interesat va putea să le confrunte singur cu acelea semnate de Șerban Cioculescu, din volumul citat mai sus.

Pentru a facilita confruntarea celor două poziții și formarea unui punct de vedere propriu în problema dezbătută, cred că va fi de folos o schiță biografică a preopinientului lui Șerban Cioculescu, mai puțin cunoscut decât acesta în lumea literară, schiță pe care o reiau dintr-un articol pregătit pentru un dicționar al literaturii române.

Valentin Al. GEORGESCU s-a născut la Corabia la 2 iulie 1908, fiind fiul Virginiei (n. Burdulescu), învățătoare, și al lui Alexandru Georgescu, institutor. Dintre cei trei frați ai săi, unul va ajunge medic, altul inginer, iar al treilea, Paul Al. Georgescu, hispanist cu renume. Face cursul primar la Școala „Petrache Trișcu” (învățătoare îi este mama), iar cel secundar, la Liceul „Carol I” din Craiova, absolvit în iunie 1926. Ca elev, în 1924 debutează în revista ieșeană „Gîndul nostru”, cu versuri, semnînd Valentin Al. Dorian. O poezie și o traducere din Leconte de L'Isle îi apar sub numele real în primăvara anului 1926 în revista „Din școală”. Cu sprijinul unei fundații („C. Vasiliu Bolnavu”), în toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Drept și la cea de Litere și Filosofie din București. Tot atunci își începe colaborarea la revista „Favonius”, scoasă de N.I. Herescu, cu traduceri din poezii latini, dar și cu recenzii și cronici. Foarte des e prezent, cu contribuții de același fel, și în „Orpheus”, apoi în „Revista clasică”. La aceasta dă mai departe tălmăciri – notabilă este cea din *Eneida*, de aproape 600 de versuri –, recenzii și studii erudite și după ce, luându-și ambele

licențe în 1929, pleacă la Paris pentru a-și continua studiile. Își va trece acolo, în 1932, doctoratul în drept, cu teza intitulată *Essai d'une théorie de „Leges privatae”*, în interval audiind, de asemenea, cursuri la Heidelberg (1930) și Bruxelles (1931). Întors în țară, încearcă să obțină catedra de drept roman la Universitatea din Cernăuți. Va reuși să devină profesor suplinitor abia în 1936, pînă atunci funcționînd ca inspector la filiala locală a Băncii Naționale. Nu se limitează totuși la activitatea de la catedră și de la bancă. Ține conferințe la Societatea „Prietenii științei” din Craiova sau la Societatea Scriitorilor Bucovineni și la Cercle des Amitiés Franco-roumaines din Cernăuți, iar în „Arhivele Olteniei” dă la iveală un ciclu de poezii în limba franceză *Les pretexts du coeur*, cuprins, împreună cu altele două – *Le coeur et les heures* și *Tryptique* – în volumul *Apprentissages* (1934). Au mai urmat două plachete – „poemul simfonic” *Le Voix* (1936) și *Les dix stations d'une vierge* (1937), ambele editate și la Paris. Poezii în limba română, tălmăciri, fragmente dintr-un poem dramatic (*Mărgărit și Kyra Kyralina*), eseuri despre poezie și despre relațiile dintre literatură, morală și religie semnează în „Meridian” (1934-1937, 1941), „Iconar” (1935), „Junimea literară” (1935-1936), „Gîndirea” (1936), „Gînd românesc” (1937), „Universul literar” (1938), „Arta și tehnica grafică” (1938), „Decembrie” (1938), „Suceava” (1939, aici și cu o rubrică de „însemnări”). Estimp, tipărește în țară, ca broșuri, eseurile *Hommage à Victor Hugo* (1935) și *Problema răului la Dostoievski* (1936), iar în capitala Franței *Visages de Paris. I. Baudelaire. II. Verlaine, Léon-Paul Fargue* (1937-1939). După ocuparea Bucovinei de către URSS în 1940, se refugiază la București. Existența și-o câștigă ca inspector bancar, la Facultatea de Drept putînd să propună doar un curs liber. Colaborează destul de asiduă la „Curentul literar” (1940-1941), „Pămîntul românesc” (1941-1943) și prezintă în 1942 o conferință (*Réflexions sur la poésie moderne*) la Institutul Francez. Anunța acum că are „sub presă” mai multe volume: *Cuvinte de dezlegare* (poezii), *Perspective*, *Poezie și destin. Încercare de interpretare creștină a poeziei și Transformarea omului* (eseuri) și „scheciul în două tablouri” *Chez nos amis de Bukovine*. Ele nu au mai apărut, circumstanțele fiind tot mai puțin prielnice. De altfel, din cauza provizoratului prelungit în care se afla, se îmbolnăvește destul de grav; are totuși șansa de a fi trimis în 1943 de Banca Națională, al cărei angajat era, în Elveția, la Lausanne. În subsidiar, îndeplinindu-și atribuțiile și îngrijindu-și sănătatea, predă o vreme ca „privat-dozent” la Universitatea din Friburg. Revine în țară în februarie 1947, chiar atunci fiind numit, prin chemare, profesor de drept roman la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași. Va predă pînă în 1951, când postul se desființează. Valentin Al. Georgescu rămâne la Iași, ca angajat al filialei din localitate a Băncii Naționale, apoi cercetător științific la Institutul de Istorie. În 1955 se transferă la Institutul de Cercetări Juridice din București, de unde, în 1962 se mută la Institutul de Istorie „N. Iorga” și apoi la Institutul de Studii Sud-est Europene, de unde se pensionează în 1975. A fost redactor-șef la revista „Ethnologica”. Publică mai multe lucrări de specialitate, între care *Preemptiunea în istoria dreptului românesc* (1965, Premiul „Simion Bărnuțiu” al Academiei Române), participă la numeroase proiecte științifice internaționale și este ales membru al mai multor academii din Europa. Membru corespondent al Academiei de Științe Morale și Politice, este ales membru corespondent al

Academiei Române în 1991 și membru titular în 1993. S-a stins din viață la 9 octombrie 1995, în București. Între manuscrisele lăsate figurează mai multe cicluri de poezii – *Chipurile Snagovului*, *Reîntoarcerea poetului la uneltele sale*, *Jurnal alpin*, *Teologale* ș.a.

Așa cum am precizat mai sus, Valentin Al. Georgescu a colaborat destul de intens la „Curentul literar” în cursul anilor 1940-1941. În săptămînalul respectiv îi apar, în afară de mai multe poezii originale și de tălmăciri, studiile: *Mallarmé*, nr. 70/4.VIII.1940; *Valéry*, nr. 72/18.VIII.1940; *Narcisismul*, nr. 73/25.VIII.1940; *Alchimia verbului*, nr. 76/15.IX.1940; *Simbolica imaginilor*, nr. 77/22.IX.1940; *Alchimia lirică. I. Doctrina corespondențelor*, nr. 78/29.IX.1940; *Alchimia lirică. I. Monologul interior. II. Poezia catharsis*, nr. 79/6.X.1940; În plină aventură omenească. Baudelaire – Rimbaud, nr. 81/20.X.1940; În plină aventură omenească. Suprarealismul, I-III, nr. 82/27.1940; nr. 83/3.XI.1940; nr. 84/10.XI.1940; *Dincolo de modernism. Critica poeziei moderne în raporturile ei cu problema destinului*, nr. 85/17.XI.1940; *Carmen naturaliter christianum*, nr. 86/24.XI.1940; *Despre poem și adevărata îndumnezeire*, nr. 123/9.VIII.1941; **Despre alunecări, nr. 127/6 septembrie 1941.**

Șerban Cioculescu vine mai tîrziu la „Curentul literar”, în iunie 1941. I se încredințează atunci conducerea revistei sau, după unii, doar a rubricii de critică literară, activitate pe care o inaugurează cu articolul *Cuvînt înainte* (nr. 115/15.VI.1941). Au urmat număr de număr: *N. Iorga (70 ani de la naștere)*, *Cenușăreasa* [Basarabia], Între aproximativ și absolut, *O nouă confuzie*, *Eminescologia*, *Etichete verbale*, *George Panu scriitorul*, **Alunecări, nr. 123, din 9 august 1941**, În marginea unor studii getice, *D. T. Arghezi la „Liga ortodoxă”*. *Rînduri fără muștar la nas*, *Cavalerii anonimatului*, *Literatura și războiul*, **Critică și laicitate, nr. 128, din 13 septembrie 1941**; *Sensul unei corelații*.

După 20 septembrie 1941, criticul pare să fi părăsit săptămînalul, care, de altfel, își suspendă apariția după nr. 131, din 4 octombrie 1941. Nu și-o va mai relua, în locul său apărînd „Curentul familiei”. Din acest motiv, și comentariul lui Valentin Al. Georgescu pe marginea răspunsului dat de critic a fost amînat multă vreme; a apărut, sub titlul *Critică fără laicitate*, în revista bucu-reșteană „Pămîntul românesc” (anul II, nr. 12-13, mai-aprilie 1942, p. 18-24.)

Iată cele două texte ale lui Valentin Georgescu, din care am omis mai multe fragmente (între care și o serie de citate latinești):

DESPRE ALUNECĂRI

Stimate Domnule Cioculescu,

Într-un recent număr al „Curentului literar”, ați schițat cu autoritatea dvs. – care exclude indiferența – drama alunecărilor dlui Pompiliu Constantinescu.

Di P. Constantinescu a închinat dlui Tudor Arghezi un studiu de respirație largă și, se pare, prea transcendentă. Porumbelul năzdrăvan care s-a amestecat în chestia aceasta ar fi dl Lucian Blaga, inventatorul și regizorul minorismului, al cunoașterii luciferice, al Marelui Anonim și al cenzurii transcendente. „Transcendentul său care coboară” ar fi coborît asupra dlui Constantinescu, sub forma unei coji de portocală, pe care acesta, ispitit diavolește, a alunecat „din structura sa firească, singura legitimă”. [...]

În rechizitoriul dvs., pe mine m-a interesat problema care depășea pe actori, ca persoane anecdotice. Am înțeles [...] că cineva are toată stima dvs. când izbutește [...] să fie un „critic de severă disciplină estetică, prevăzut cu o rară pătrundere analitică, precum și cu o corespunzătoare capacitate de sinteză”.

În aplauzele tuturor oamenilor de gust, elogiați „egalitatea de temperament, care ferește cugetul de la abateri și dibuiri”. Vă turburați însă când aflați din cartea dlui P. Constantinescu că d-sa, renunțând la „cumpănirea pur estetică” a operei argheziene [...] își impune să desprindă „universul moral” sau „universul liric” al poetului Radei. După mine, este o eroare să crezi că renunți la aprecierea estetică a unei opere, atunci când te ocupi de „universul liric” al poetului. Ce încununare majoră a luptei dintre critic și valoarea estetică a operei decât de a-și înfige stindardul judecății lui în chiar inima universului liric (metafora e complicată, dar intenția rămâne exactă), realizat de această operă? Și apoi, nu înțeleg de ce se poate face o chestie de gust așa de neobișnuită din ambiția unui critic de a poposi în centrul unui astfel de univers liric? [...]

Dar nu aci este miezul discuției. Ca o treaptă a poziției dvs. finale, stabiliți o ordine de preferință și de merit între criticul literar pur și criticul cu considerente lăaturalnice, de pildă, filosofice. Balanța se pleacă de partea celui dintâi. De ce? Vom cita: criticul literar pur este „pus în condiții mai prielnice de a judeca literatura decât filosoful, care și-ar aplica vederile extraliterare la obiecte strict literare”.

Eh, de acum problema devine gravă. Sîntem în plină problemă a autonomiei esteticului. Dacă literatura nu interesează decât prin „literar”, ca valoare autonomă, separabilă de orice scorie lăaturalnică, atunci lucrurile merg strună. Criticul trage opera la rindeaua „literaturii” și din operația asta nu iese decât talaș estetic pur.

Pentru a salva această poziție, esteticienii onorabili au voit să fundamenteze „frumosul”, „esteticul”, „literarul” din punct de vedere strict formal, funcțional, transformându-l într-o haină generală a operei de artă, indiferent de conținut. Numai așa s-ar explica de ce se poate cînta „frumos” Beatrice și „la charogne”, extazele sfintei Thereza și avioanele lui Marinetti sau Rodiile lui Valéry, fără preocupări de medicină legală, de anatomie, de teologie sau de mistică, de tehnică sau de horticultură.

Pe chestia horticulturii sîntem de acord cu „autonomiștii”. Dar în ceea ce privește „frumosul”, „concept formal”, ca unic temei al literaturii, neîncrederea mea este totală¹.

Eu am fost împins să adîncesc, pentru nevoile studiilor mele de „univers liric”, un mare număr de poeți-aștri, dintre aceia pe cari Baudelaire îi numește „les Phares”. La toți – la Nerval, la Baudelaire, la Rimbaud, la Lautréamont, la Mallarmé și Valéry, la Apollinaire și la Rilke, la Claudel și la Breton – am găsit, în forma operei de artă, o singură problemă, aceea a destinului omenesc; o singură aventură: a chipului nostru în fața lui Dumnezeu; o singură nostalgie: a paradisului pierdut. Și fără acestea toate, opera de artă este inexistentă sau fără semnificație.

Ce face „criticul literar pur” în fața acestui „univers liric”? Trece oare astupîndu-și nasul rafinat și autonom, de teamă să nu-l împresure miasme lăaturalnice și transcendente? [...]

Dar iată, într-un număr trecut al „Curentului literar”, am dat traducerea divinului *Sonet către Orfeu* I, 3, al lui Rilke. El conține, într-o formă celestă, arta poetică a rafinatului Domn de la Muzot; și Rilke, poet de profundă inspirație religioasă, nu este nici un bigot, nici un teolog: „*Gesang, wie du ihn lehrst, ist nicht Begehr; Nicht Werbung um ein endlich noch Erreichtes, / Gesang ist Dasein.*” „*Chanter, c'est vivre!*”, spune traducătorul francez. Iată de ce Rilke, drept înaltă problemă poetică, se întreabă: „*Wann aber sind wir? Und wann wendet er/an unser Sein die Ende und die Sterne?*” [...]

Pentru a coborî în stima cititorilor dvs. „transcendentul care coboară”, mai reproșați glumeț confratelui dvs. că nu s-a „lămurit bine cum coboară transcendentul spre mai marea comoditate a sotiriologiei răsăritene”.

Dl P. Constantinescu ar fi greșit, altfel spus, că s-a „băgat” în chestii teologice, deși nu-i teolog. Dacă a făcut așa, e foarte rău. Dar veleități teologice nu v-am cunoscut nici dvs.

In pari causa, logic e ca cineva să se felicite că n-a alunecat ca fostul dvs. coleg de quadrumvirat critic și să-l compătimească pe acesta de năpastă sau de necugetare. Iată însă că dvs. aruncați în treacăt cîteva săgeți acerate transcendentului și teologiei. De ce, Doamne? Ca specialist într-ale teologiei? Vă știu incapabil de o asemenea alunecare din structura dvs. laică; de amestec nebrețat întru cele teologice. Nu rămîne, deci, decât o explicație: transcendentul și teologia vă indispon și vă irită din cauza structurii dvs. personale, care poate fi interesantă ca un caz psihologic, expus și mărturisit ca atare, dar n-are, în toată evidența, nimic de a face cu valoarea transcendentului și a teologiei.

Dovada? Voi cita din nou:

„În fața acestei sincere recunoașteri², se năruie însă sistemul cu omul «adamic», cu «transcendentul care coboară», cu «semnele Apocalipsului», cu «mistica învierii» și alte teribil de absconse probleme, în care nu mai identificăm pe criticul laic și estetic, lucid și limpede.”

Cum, d-le Cioculescu, omul adamic, transcendentul, semnele Apocalipsului să nu fie decît „teribil de absconse probleme”? Dar ce ne facem cu mileniiile care au trăit numai din ele? Ce ne facem cu cele mai pure genii ale poeziei, ale meditației, ale mistice și ale sfințeniei, care s-au hrănit cu aceste probleme absconse? Ce ne facem cu noi, care sîntem pînă în veacul de apoi inseparabili de omul adamic și de semnele Apocalipsului?

O, nu că, pentru teolog, un cetățean la curent cu plata impozitelor și cu serviciul militar, plus diploma în vreo știință neabsconsă, ar avea, sub pedeapsa tăierii capului, îndatorirea să converseze zi și noapte cu omul adamic și să circule prin oraș cu transcendentul care coboară (acum, vedeți, am făcut și eu praf teologia). În realitate, este vorba de o scară sau cel puțin de un tabel de valori. Or, tot fondul atitudinii și adevărul tîlc al articolului dvs. rezidă, după mine, în ierarhia valorilor pe care nu numai o preconizați, dar voiți s-o impuneți, sfătuiind pe tineri să nu se apropie de „prestigiile nomenclaturistice atît de înșelătoare” care l-au cucerit pe dl Pompiliu Constantinescu. Și observați că dvs. nu le spuneți că au dreptul laic de a alege între teologie și laicism; dvs. nici nu-i sfătuiți să învețe adevărata teologie, așa cum, poate, n-ar fi izbutit s-o facă comentatorul dlui Arghezi. Dvs. le arătați un exemplu nefericit de alunecare în teologie și apoi conchideți: Ergo, ferțiți-vă de ea. De ce? Ne-o spuneți chiar dvs. Nu sînteți liniștit decât dacă identificați în cineva pe „criticul laic și estetic, lucid și limpede”.

Am citit și m-am cutremurat. Am pentru dvs. o veche admirație și o stimă care singure explică nevoia acestor rînduri de nedumerire. „Laic și estetic, lucid și limpede”! Acum se poate discuta cu cărțile pe masă.

„Limpede”! Deschid *Imitatio Christi* și citesc: „*Si rationi tuae magis inniteris vel industriae, quam virtuti subjectivae Jesu Christi, raro et tarde eris homo illuminatus: quia Deus vult nos sibi perfecte subijci, et omnem rationem per inflammatum amorem transeendere*”, (Lib. I, cap. XIV, 3). E limpede, nu? deși întîlnim imediat „transcendentul care coboară”.

„Lucid”! Să nu-i acordăm lui Baudelaire acest privilegiu? Ascultați-l, în *Les Phares*:

„*Car c'est vraiment, Seigneur, le meilleur témoignage, / Que nous puissions donner de notre dignité / Que cet ardent sanglot qui roule d'âge en âge / Et vient mourir au bord de votre éternité.*”

„Estetic”! V-am înfățișat mai sus cum stau, pentru mine, lucrurile cu autonomia esteticului în tălmăcirea operei de artă.

Ne rămîne „laicul”. Aici, este, după noi, nodul problemei. [...] Dvs. sînteți un om de gîndire, un îndrumător spiritual, un judecător de valori, peste mode, peste pofte și peste timp. În toate aceste delicate ipostaze, aveți un singur principiu: laicismul. [...] Adică cum? Să nu te compromiți avînd aerul că măcar cunoști din auzite pe Dumnezeu și pe cei ce se roagă; să nu ai alt îndreptar decât rațiunea aceea de la suprafața individului; să nu transcenzi din realitatea grosolan sensibilă și pozitiv verificabilă, că altfel aluneci și-ți deranjezi frumusețea de structură³.

Reproșul dvs. de a nu fi laic este, deci, grav și el ascunde, așa, à propos de d. Pompiliu Constantinescu, un mare proces, pe care, dacă nu l-ați deschis *in terminis* teologiei și transcendentului, îl închideți cu amărăciune și resentiment în sufletul dvs., cu nostalgia unor vremuri mai laice.

Nostalgie care pe mine nu mă înduioșează și pe care o știm fără scadență, sub *specie aeternitatis*. [...]

Cu voia sau fără voia noastră, problema este, deci, tranșată, pe planul concepției. Drama se joacă și se va juca mereu numai în planul trăirii. (A nu se confunda cu trăirismul, cu care se delectează cititorii dvs., inclusiv subsemnatul; problema trăirii a cunoscut-o și Pascal, iar Descartes a avut viziuni grozave, care au decis desfășurarea gîndirii lui).

A mai ieși azi cu prapurele laicismului, producînd – cine știe ? – panică, și a întreba, cu superioritate, pe Platon dacă examinează porii arhetipurilor cu lupa sau cu telescopul, este sau o alunecare, sau o inaderență, sau o regulă de trei (prea simplă). Asemenea erori, comise de orice „neadevărat”, sînt sau nesemnificative, sau ușor de combătut. Dar dvs. sînteți un „adevărat”. Orice eroare de acest fel din partea dvs. întristează, doare și – prin inteligența și prestigiul dvs. – devine primejdioasă. Este întreita rațiune a acestor rînduri, nu de apărare a teologiei – de ea se îngrijește Dumnezeu, chiar cînd o maltratează falșii teologi și ipocriții – dar de necesară mărturisire din

parte-mi și poate de apărare a celor tineri, a căror adeziune vă interesează și pe care, în ziua de azi, destinele noastre spirituale îi vor împiedica să-și recunoască fie chipul, fie aspirațiile, în oglinda laică – unii dintre noi gîndesc: mizeră – pe care le-o întindeți cu grația inteligenței și culturii dvs., atît de seducătoare.

Primiți, vă rog, stimate domnule Cioculescu, împreună cu cîteva poeme pentru sumarul „Curentului literar”, – dacă le veți socoti acceptabile, – asigurarea sentimentelor mele de desăvîrșită admirație și de afectuoasă considerațiune.

București, în ajunul Sfintei Marii din August, 1941

Polemici academice CRITICĂ FĂRĂ LAICITATE

Așadar, argumentele noastre n-au zdruncinat pe dl Șerban Cioculescu în convingerile sale laice [...]. La drept vorbind, o discuție care duce la convertirea partenerului este o atît de neobișnuită întîmplare, încît spiritele avertizate preferă să discute ca să discute. Noi, fără a urmări vreo convertire, am năzuit către o sinceră și obiectivă lămurire a unor poziții esențiale pentru orientarea spirituală a vremii noastre.

O discuție cu dl Șerban Cioculescu nu poate fi lipsită de încîntare și de rod lăuntric, chiar atunci cînd cei doi adversari își păstrează, la sfîrșit, pozițiile, egal de birui-tori.

Iată, eu surprind în răspunsul d-sale un început de clarificare. În *Alunecări*, dl Ș. C. compătimea ironic pe cei care alunecau din laicitate în teologie absconsă și în nomenclaturism tenebros. În *Critică și laicitate*, d-sa revine la logica laică: dreptul pentru teolog de a se legăna în transcendentul care coboară și pentru laic de a glosa, cu un lucid și limpede zîmbet pe buze, creațiunea lui Dumnezeu, făcîndu-se că ignorează în casa cui se găsește, împreună cu noi: „A fi critic laic... înseamnă recunoașterea frumosului, oricum s-ar manifesta, fie chiar sub chipul anxietății metafizice sau religioase”. Pe acest teren, discuția este mai calmă. Cînd însă Dumnezeu ajunge „absconsă problemă” și „nomenclaturism” [...], atunci spiritualiștii devin intoleranți, fiindcă reclamă pe laici la concordie, la conviețuire și bună învoire.

Și pentru că este o plăcere nespusă de a fi de acord cu un adversar de idei, să însemnăm aici cîteva din pozițiile dlui Ș. C., enunțate în răspunsul său intitulat *Critică și laicitate*, care au avut totdeauna adeziunea noastră. D-sa atrage „atenția asupra ambianței amestecate”, pe care a creat-o moda spiritualistă, ambianță „în care convingerile sincere se învecinează cu atitudinile psitaciste”. Și d. Ș. C. vorbește de „parada spiritualistă”, de „mimetism și de oportunism spiritualist”, bine încatenate „în interesele cele mai lumești cu putință”.

Cine va putea contesta, din acest punct de privire, pe laicul și eminentul nostru critic? O, da! domnule Cioculescu, orice spiritualism, stăpînit de reala nostalgie a paradisului și a dumnezeirii, știe că adevărul dușman al spiritualității nu este laicul, ci falsul teolog. O spuneam aluziv în misiva mea. Dar nu este acesta unul din chipurile tristului nostru destin? Tristețe pe care vremurile nu fac decât s-o augmenteze. [...]

Să fie aceasta pricină de descurajare? O, nu! Dar nici motiv de a lăsa nerectificate erorile teologice, care s-au putut strecura sub pana unui critic laic. Dl Ș. C. scrie: „omul e om și fără nostalgia paradisului pierdut”. Asta nu! Istoricește, cu excepția Indiei, mi se pare, neatînsă de concepția păcatului originar, întreaga tradiție a culturilor, sub forme cît de terne sau de indirecte și păgîne, sînt aservite nostalgiei paradisului pierdut. Iar poziția Indiei, atît de particulară, nu confirmă în niciun caz concepția omului fără nostalgia vreunui paradis pierdut. Psihologicește, este o imposibilitate absolută de a tălmăci sufletul și destinul omului, fără izgonirea din paradis. Afirmția distinsului nostru prieten este exactă sub alt raport: drama esențială a omului modern constă în a încerca să fie om chiar fără nostalgia paradisului pierdut, după rețeta „*l'homme propose et dispose*”. Dar aceasta nu mai este adevăr laic, ci dramă omenească, de neînțeles pentru cine întoarce spatele teologiei. Este posibil un astfel de om? Și mai ales, e bine să-l chemăm în noi și să-l instaurăm la cîrma creațiunii? Laicii din URSS l-au realizat cu o logică blestemată, care nu este lipsită de grandoare. E drept că laicii de extracție occidentală afixează, în general, un program benign și nuanțat, care minimizează problema numai pentru naivi.

Un curent laic se retrace prudent și discret în dosul raționalismului, autonomiei valorilor *și* fragmentarismului. D. Ș. C. aparține acestui curent. Nu pricep decât atîta cît cuprinde rațiunea mea, luminată de un anumit cartezi-anism, așa cum l-a asezonat mijlocul secolului trecut [al XIX-lea], și care a fost atîta timp la modă, cînd teologia

și spiritualitatea erau anticonformiste și riscante. Nu cultiv decât valoarea autonomă căreia mă dedic în suverana mea apreciere laică: esteticul, politicul, economicul, tehnicul, pe care o fundamentez autonom, cu legi laice, trase din ea însăși și fără solidaritatea cu divină creațiune. Și pentru că eu înțeleg să rămân instalat în acest fragment de realitate, îngăduindu-ți și d-tale același lucru, în colțul ales, de ce să nu întronăm în lume – adică în creațiune – o pace laică, făcută din toleranță, chiar pentru Dumnezeu și cei care-l simt aproape de el.

Acum un veac, nu știam bine unde duce acest laicism. Astăzi, nicio eroare nu mai e posibilă. Spiritualității vremii noastre, – mă gândesc la cei sinceri și adânci, oricât vor fi ei de puțini la număr – sînt evadați din acest laicism, pe care l-au trăit, ale cărui stigmat le-au purtat, înainte de eliberare și de regăsire. Lăsînd la o parte psitacismul spiritualist al vremii, nu putem uita că nu trăim într-o epocă de conformism sau de constrîngere teologică și teocratică. În URSS Dumnezeu abia începe să facă din nou primii pași tragici de cîteva luni. În Germania, conflictul a fost adînc și abia acum se schițează pe planul politic o orientare conciliatorie, care pune în mare relief indelebitatea spiritualului și a teologicului. În Franța, a domnit Leon Blum, pînă ieri, alaltăieri, iar Valéry este, programatic, încă un laic. Ce să vorbim de Spania republicană, care n-a expirat decît acum trei ani. La noi, laicismul impregna cultura liceală și universitară, agresiv apărât de „Adevărul” și toate celelalte sucursale sau afiliate, deși deschideam anul școlar cu o inofensivă sfeștanie și aduceam preotul la inaugurarea casei.

Să nu uităm că toată criza epocii noastre este strîns legată de dialectica laică și raționalistă, de autonomismul etic și de fragmentarism. Această dialectică face din om robotul american sau sovietic. El izolează pe om, îi ia viziunea întregului și îl desolidarizează de marile deveniri solemne ale destinului. Dar o cercetare a acestor grave probleme cere dimensiunile unui volum, nu ale unui articol de revistă.

Să trecem la al doilea curent laic. Aidoma, ca substanță, celui dintîi, acesta are pretenții de a organiza lumea, de a coordona valorile și de a rezolva problema fericirii. Într-o primă fază, acest laicism postulează toleranța, libertatea de gândire și rațiunea ca măsură a valorii lucrurilor. Comicul poziției lui constă în aceea că, în măsura în care își respecta principiile, este amenințat să fie distrus de forțele adverse care, utilizîndu-i regulile jocului, îl mătură, cu toleranță, cu libertate de gândire, cu raționalism cu tot.

De aceea, pentru a se apăra, laicismul trebuie să atace, să devină agresiv. Dar prin aceasta se anulează singur, fie punîndu-se la adăpostul unor principii străine lui, fie procedînd la o ierarhizare a valorilor, la apreciere totală a lor și la o selectare a celor care au dreptul la viață, de cele care sînt primejdioase. Prin acesta laicul intră în plină procedare teologică, deși scara lui de valori apare mizeră, arbitrară și turburătoare a ordinii în lume. Aceasta este atît de adevărat, încît practic, încă de mult, laicismul a însemnat apărarea intolerantă a principiilor sale. În Franța, școala laică a însemnat școala în care nu ești liber să te închini lui Dumnezeu, în care înveți oroarea pentru Monsieur le Curé și pentru Monsieur le Comte. Iar politica laică a însemnat expulzarea congregațiilor și afacerea fișelor din armata franceză. Cît privește tehnica, ea depindea de ambianță. Dacă acțiunile laicismului erau în urcare, principiile se bucurau de o apărare făcută din persuasiune, superioritate, dispreț și ironie pentru adversari, confuzie și calomnie, de cele mai multe ori prezentate în pilule științifice și raționaliste.

De acest laicism, strîns legat de cel dintîi, sîntem să-tui și oroarea pentru falșii teologi nu ne poate reconcilia cu laicitatea care îl seduce pe dl Ș. C. E drept că d-sa face un *distinguo* între laicismul politic și laicitatea criticului literar. Deosebirea există. Ea poate fi reală din punct de vedere al viziunii individuale, care este, deci, arbitrar și irelevant. În realitate, laicitatea intelectuală propovăduită de dl Ș. C. este sau haina de paradă a laicismului pur și simplu, sau dobînda pe care spiritele gentile și de bună credință o plătesc acestuia.

A doua eroare teologică o comite dl Ș. C. atunci cînd afirmă că actul botezului anulează nostalgia paradisului, pentru că ne curăță de păcatul originar. Este adevărat că în forma lui simplă, catehismul declară: „*personne ne peut entrer dans le Royaume de Dieu, sans naître par l'eau et le Saint-Esprit. Car tous les hommes sont morts en Adam par le péché original; et tous ceux qui sont baptisés reçoivent la vie en Jesus-Christ*”⁴.

Înseamnă oare că botezul anulează nostalgia paradisului? Aș spune, dimpotrivă, că botezul nu face decît s-o înțească, fiindcă redă omului vocațiunea lui edenică, peste vecii vecilor. Dar, în afară de aceasta, botezul, sfărîmînd carcera păcatului originar, nu face din om un pensionar al Paradisului, ci o ființă liberă, ca și Adam

în prima zi a Creațiunii, de a se mîntui sau de a se pierde. [...] Botezul lasă intact destinul de luptă al omului în mijlocul naturii corupte prin căderea primului om. Mai mult încă, dobîndirea vieții veșnice, după judecata de apoi, nu echivalează cu păstrarea edenului dinainte de păcat. Mai prețioasă această viață, fiindcă ea împlinește reîntoarcerea creațiunii în esența creatorului, dar diferită de fericirea edenică, întreruptă de Adam.⁵ Deci nostalgia paradisului este una din marile realități ale naturii omenești și puterea ei de integrare lirică este extraordinară, ea apărînd atît la poeți de strictă obediență creștină, cît și la ceilalți, care nu pot uita dialectica edenică a destinului omenesc.

Dar în afară de această discuție teologică trebuie să atragem atenția că noi am vorbit de nostalgia Paradisului mai ales la poeți eliberați de obediența dogmelor creștine. Ei eșuau în această nostalgie, dîndu-i un caracter adesea necreștin, din cauza termenilor greșiți în care își puneau problema destinului, atîta vreme cît, stăpîniți în realitate de problematica divină a existenței, își întorceau, într-un fel sau altul, ochii de la Dumnezeu. Pentru că, încă o dată, noi n-avem naivitatea de a înfățișa pe toți poeții citați drept spiritualiști dreptcredincioși, ci susținem că opera lor este de neînțeles, dacă facem abstracție de valorile enunțate de poeți care exprimă, prin contrast sau prin adeziune, problematica divină a destinului omenesc.

Și acum, a treia eroare. Aventura pe care noi am regăsit-o constant în opera marilor poeți moderni, și anume aceea a chipului nostru în fața lui Dumnezeu, dl Ș. C., printr-o incursiune laică în teologie, o consideră rezolvată de însuși tîlcul Genezei, pe care o și citează: „Și-a

zis Domnul: Să facem om, după chipul nostru și după asemănarea noastră”. Să fie un joc de cuvinte la mijloc? Pentru că omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu, să nu mai putem vorbi de aventura care consta în a-și căuta chipul și fața lui Dumnezeu? Nu credem. Argumentul teologic al dlui Ș. C. se înlătură singur, întîi, fiindcă acest chip de care vorbește Facerea este al omului dinainte de păcat, iar noi vorbim de eforturile omului căzut, fie el curățit vocațional prin botez, de a desprinde chipul lui și al Domnului. Pe de altă parte, dl Ș. C., ca un bun laic, uită că aici intervine teribila libertate sădită de Dumnezeu în creatură, libertate morală absolută, fără de care nu există nici Creator, nici creațiune, nici creatură. Or, aventura de care vorbeam noi își găsește obîrșia în această libertate, al cărei rost gînditorii creștini l-au limpezit de mult, pe cît mintea noastră poate prinde asemenea rosturi ale lumii și despre care am vorbit și noi în *Problema răului la Dostoievski*.⁶

Cu astfel de erori în premise, să nu ne mirăm de concluzia la care ajunge dl Ș. C.: „Neliniștea spiritualistă e foarte spectaculoasă, dar se nutrește din ignorarea unor date religioase fundamentale, menite să scutească pe om de turburări sufletești programatice. E drept că metafizica și poezia își trag substanța tocmai din înlăturarea certitudinilor confortabile, oferită de religia relevantă, înlocuindu-le cu o aspirație permanentă, de mare efect asupra cugetului și a simțurilor nobile.”

Concepția pe care o trădează acest citat este explicabilă la un laic iremediabil. Așadar, a fi spiritualist, în sensul creștin al cuvîntului, înseamnă a fi scutit de turburări sufletești programatice! Ah! că atunci cînd harul lui Dumnezeu se coboară asupra credinciosului, seninătatea și bucuria iau locul turburării și îndoielilor, este indiscutabil. Dar pînă acolo, să nu fie viața creștinului turburare,

luptă contra ispitelor, rezistență în fața îndoielilor? (Sf. Petru și Sf. Augustin le-au cunoscut, fiecare în felul lui. Viața tuturor sfinților și martirilor este plină de turburare, de luptă și de îndoială, peste care triumfă marile har dumnezeiesc). [...]

Am reamintit aceste gînduri creștine, fiindcă discutăm cu un laic, care crede că religia revelată este un sistem de certitudini confortabile, spre deosebire de „aspirația permanentă”, din care se hrănește poezia și metafizica. Nu, de o mie de ori nu! Nimic mai inconfortabil decît certitudinile religiei revelate. Nimic mai simplu decît excelența raționalistă și liber gîndistă, pe care și-o conferă laicul. Fiindcă nu dogma care fixează existența lui Dumnezeu și raporturile omului cu el interesează, ci drama omului corupt care se supune dogmei. Această dramă n-are nimic comun cu vreun confort oarecare. Iar dacă este vorba de aspirație permanentă, iată o formulă excelentă care poate înfățișa căutarea veșnică a lui Dumnezeu de către omul care nu-l poate nega decît pierzîndu-se.

După aceste foarte lungi ocoluri, să revenim cu dl Ș. C. la poziția criticului față de autonomia esteticului. D-sa se întreabă dacă un critic are obligația să accepte și el „regula misticului joc și să vadă în opera de artă manifestarea unică a stării de păcat, din care omul s-ar zbate mereu să iasă, năzuind către dumnezeire”. Aceasta ar fi, după d-sa, o cheie bună pentru toate lacătele. Problema este pusă în termeni care trădează adevăratul sens al gîndirii și poziției noastre. Criticul, dacă a înțeles problematica existenței noastre pe acest pămînt, știe în ce termeni se joacă destinul omenesc și nu se va mai amăgi cu jocul nu știu căror aspecte autonome, lipite pe fața alunecoasă a lucrurilor. Iar dacă nu știe aceasta, atunci are obligația să ia opera de artă așa cum i se înfățișează, cu toată adîncă și teribila ei semnificație.

Noi spuneam că la toți marii poeți ai vremii noastre am găsit în forma operei de artă o singură problemă: aceea a destinului omenesc; o singură aventură: a chipului nostru în fața lui Dumnezeu; o singură nostalgie: a paradisului pierdut. Și dăm ca exemplu opera lui *Nerval*, *Baudelaire*, *Rimbaud*, *Lautréamont*, *Mallarmé*, *Valéry*, *Apollinaire*, *Rilke*, *Claudel* și *Breton*. Această poziție pare dlui Ș. C. că pornește dintr-un regretabil simț nivelator. „Acești poeți, spune d-sa, de substanță și dimensiuni atît de felurite, capătă pecetea seriei care face imposibilă diferențierea lor. Laici și religioși, în ciuda dreptcredinciosului lor admirator, mari și mici, fiindcă sînt trepte de la geniu la talent și la simpla îndemînare, patetici cu sinceritate sau numai simulators, liricii amicului nostru au mai multe note divergente decît comune. D-sa îi spiritualizează, fiindcă-i iubește – semn cert de subiectivitate – în loc să-i iubească pentru că ar fi spiritualiști. Pentru că fiecare dintr-înșii i-a plăcut printr-o anume notă consonantă, îi acordă toată gama de simțire cu care ar trebui să fie prevăzut un pur poet spiritualist”.

Ca un corectiv al erorii noastre, dl Ș. C. cere criticului obiectivitate, „fiindu-i interzise proiectările narcisiste sau cristalizările de tipul celei erotice”; criticul este ținut să interogheze „cu egală înțelegere scriitorii deosebiți de propria lui structură”; în fine, „de a nu face din vederile teologice, criterii de judecată a frumosului, arătînd autonomia fenomenului estetic”.

Ne vom explica. Observațiunea noastră cu privire la poezii moderni pe care îi cităm nu pornea din convingerea – fie și subiectivă – că toți au fost spiritualiști dreptcredincioși. Noi am arătat în studiile noastre cum toți, mari și mici, laici sau religioși, sinceri sau simulators, toți, în forme variate, revin la problema spiritualistă a destinului omenesc. Baudelaire, epuizînd virtuțile naturii omenești, pentru a cădea înfrînt de o foarte catolică nostalgie neîmplinită, aproape de altar și de crucifix. Rimbaud, distrugîndu-și opera literară, pentru că nu ajunge să-i dea puterea de expresie rezervată de Dumnezeu rugăciunii și purei adorații. Mallarmé este conștient de ideea păcatului originar și obsedat de imaginea unui univers liric în care poetul să se substituie lui Dumnezeu sau cel puțin hazardului. [...] Valéry, deși declarativ laic: – „*tout homme qui n'a pas tenté de se faire semblable aux Dieux, est moins qu'un homme*” – recunoaște că poezia nu poate fi decît cosmologie. Iar Breton, laic și bezbojnik, fie și simulator, nu se luptă decît cu ideea de infinit, de revoluție a condiției umane și de interpretare a omului, în vederea unei transformări a naturii lui, spre o mai deplină conformitate cu o liberă viziune onirică a destinului omenesc.⁷ Și atunci, am spus o problemă simplă: cu acest cuvînt, poezia nu poate izvorî din estetic, iar interpretarea critică în mod zadarnic va morfologi așa-zisele valori literare autonome. Fiindcă poezii, supunîndu-se lui Dumnezeu, chiar cînd sînt laici, își joacă în poezie suprema aventură a destinului lor, de ce să nu mergem la sursele acestei poezii și s-o captăm în toată turburătoarea ei semnificație, în loc de a șlefui fără semnificație, fără perspectivă, fără liman, cu criticii estetici, speranțele operei de artă. [...]

Cu toată această distincție fundamentală, noi sîntem de acord asupra condițiilor pe care dl Ș. C. le cere criticului să le îndeplinească.

Obiectivitatea și renunțarea la proiectările narcisiste? Aceste exigențe sînt de esență concepției noastre. Laicul, care nu știe ce caută și e liber să caute ce vrea, își poate permite orice. Criticul spiritualist nu se caută pe sine în lumea lui Dumnezeu, ci, umil și redus la puțină lui valoare, va căuta să desprindă jocul destinului omenesc în poemele semenilor lui, cu pietatea și simțul de răspundere cu care își împreună mîinile în fața altarului. Este singura obiectivitate adevărată și singura despersonalizare posibilă. [...] Cît privește egala înțelegere, cine poate avea mai multă iubire și comprehensiune pentru tot ceea ce este omenesc decît criticul spiritualist? Și cum și-ar putea face o religie din subiectivitatea sa, cînd n-are decît o religie, aceea primită de sus? Nu cumva este condamnat la subiectivitate, încatenat în ea, criticul laic, care, abandonat așa-zisului criteriu estetic, îl va identifica fatal cu propriile sale apetituri și înclinațiuni? Dovada? Elegant, dl Șerban Cioculescu. Primejdios, dl G. Călinescu. Ambii, critici laici și estetizanți.

Rămîne chestiunea criteriilor teologice în judecarea frumosului. Dl Ș. C., ca toți autonomiștii, cere să fie lăsat a judeca frumosul după legile lui și să-l guste ca frumos, indiferent de consecințele teologice. Și d-sa ne dă și justificarea de adîncime a atitudinii d-sale: „Frumosul încorporat în opera de artă este și realizarea formală, dar e mai ales sensibilizarea unui conținut sufletească semnificativ. Acest conținut sufletească, zice-i-se univers moral, nu exclude preocuparea religioasă, dar nici nu o comportă, în mod necesar.”

Aici încep dificultățile, fiindcă, dorința de clarificare fiind minimă, confuziile s-au acumulat amenințătoare.

Să distingem între critica Indexului și critica spiritualistă – dacă vreți: critica dreptcredinciosului. Aceasta din urmă, de altfel, se impune și criticului obiectiv care, indiferent dacă merge la biserică, ia în serios principiile laice ale dlui Ș. C. și cercetează „obiectiv” problema. Indexul judecă după dogme și după canoane, în vederea asigurării unei discipline morale în interiorul comunității creștine. Fenomenul literar depășește, socialmente vorbind, acest cadru restrîns, în același fel în care, atîția oameni, deși sînt fiii lui Dumnezeu, nu se duc la biserică sau n-au primit botezul.

În al doilea rînd, e bine să se lase la o parte confuzia cu incompatibilitatea dintre estetică și teologie. Teologia nu urmărește frumosul, dar l-a cultivat constant și l-a încorporat efortului ei redemptoriu. Ștergeți frumosul creat de biserică sau în directă legătură cu ea, și istoria culturii va deveni o hartă cu imense deșerturi. A, ar fi bine să se schimbe toate acestea? Posibil, dar atunci nu mai avem de a face cu o critică laică, ci cu laicism combian și cu bezbojnicie sovietică, și dl Ș. C. ne-a atras atenția că nu trebuie să confundăm critica laică și laicismul politic.

Este adevărat că teologia nu cultivă frumosul pentru frumos. Mai mult încă, Biserica știe, și o repetă mereu, că frumosul nu poate mîntui, după cum poate ascunde o ispită sau o cădere. Dar cine poate contesta aceste adevăruri esențiale? [...]

Ce va face criticul spiritualist? În primul rînd, nu se va substitui *Indexului* sau Bisericii oficiale, iar cînd o va face, o va spune, fiindcă nu este rușine să condamni frumosul în numele lui Dumnezeu. În opera de artă, va căuta și va identifica frumosul, cu toată obiectivitatea, și îi va arăta conținutul semnificativ și limitele fatale, fiindcă și frumosul face parte din destinul omenesc, așa cum ne-a fost hărăzit de sus.

Dar criticul spiritualist știe că frumosul nu este formă goală și neutră, ci convergență de semnificații. Știe că frumosul liric nu poate izvorî decît din cele mai turburătoare semnificații ale destinului omenesc: din nostalgia paradisului pierdut și din confruntarea chipului nostru cu chipul Lui, ceea ce istoria literară o dovedește empiric, atît la poeții dreptcredincioși, cît și la ceilalți. Mai știe că cine spune „semnificații sufletești”, chiar în ordinea frumosului, spune coerență, solidaritate, ierarhie. Cum ar putea exista un frumos în sine, fără să izvorască dintr-un act de viață și cum se poate realiza frumosul fără să angajeze viața? Dacă frumosul este formă și tehnică, atunci autonomia lui este posibilă, dar neinteresantă. Dl Ș. C. recunoaște singur că nu profesează o asemenea concepție. Iar dacă frumosul este semnificație sufletească, dificultățile ridicate de noi nu pot fi înlăturate decît prin „religia frumosului”. Frumosul – cu întregul lor conținut: care o fi acela? – este decretat valoarea supremă a vieții și i se consacră un cult absolut și suprem. Lucrul este posibil. Încercările s-au făcut și concepția a fost preconizată adesea. Dar, în acest caz, este vorba de o atitudine teologică, în care am înlocuit pe Dumnezeu cu ceva fabricat de mintea noastră. Și să nu se uite că aceasta atitudine are în special marele cusur de a fi laică numai în

sensul de nereligioasă, încolo contrazice toate principiile laicismului, tocmai prin procedarea ei teologică. Să mai combatem această religie a frumosului? Că e posibilă pentru seniorul Renașterii sau pentru Oscar Wilde, cînd se plimba cu pisica pe umăr și cu trandafirul în mînă, pe peluzele Oxfordului, sîntem de acord. Dar omenirea nu poate trăi din religia frumosului, iar Oscar Wilde a părăsit-o la porțile închisorii. Acolo însă nu l-a părăsit nici arta, nici frumosul, fiindcă rămăsese om, iar Dumnezeu veghea deasupra lui. Frumosul nu este delectare de diletantism individualist și de arbitrară libertate; nici fragmentare seacă și didactică a realității în vreun laborator de estetică; nici laicitate, care duce sau la combism sau – ridicol în teologic – la religia frumosului. Frumosul este una din fețele, cu multiple semnificații particulare, a aventurii omului strîns în mîinile lui Dumnezeu. Liber omul să se oprească unde vrea pe palierul acestor semnificații. Liber să dea orice tălmăcire aventurii noastre. Și în calitate de critic, omul este liber să se întoarcă de la Dumnezeu și să-l ignoreze. Dar ce ne facem atunci cu nevoia de a pătrunde chinul ultim al operei literare, de a surprinde funcțiunea totală și adîncă a frumosului? Obiectiv și comprehensiv, criticul laic n-are obligația să se supună destinului care leagă pe om de Dumnezeu? Poate fi laic adevărat, fără această supunere? Și poate s-o ignoreze sau s-o respingă altfel decît decretînd arbitrar și subiectiv că nu-l interesează adevărata aventură literară?

Dar problema are și alt aspect, din cele mai grave. Criticul spiritualist, fără intoleranță și subiectivism, introduce frumosul într-o lume de armonie, de ordine, de ierarhie [extramundană?]; toate, premise și semne ale frumuseții care vine să impregneze astfel însăși imaginea lumii și a destinului, către care, ideal, sînt ațintiți ochii săi. În schimb, criticul laic n-are de ales decît între aceste două procedee, primul mizer, iar al doilea absurd: sau se delectează fragmentar cu unul din aspectele formale,

exterioare, fără semnificație, ale lumii; sau își creează *more teologico* un sistem laic, arbitrar, caduc, dar postulat ca adevărat și absolut – luînd ca punct de plecare una din arătările minții lui – cu singura deosebire că omul, în loc de a rămîne la locul său într-o creațiune revelată, se transformă în destinatar al luminilor și al tărimurilor. Este străvechea îndumnezeire – mărturisită sau nu, cu știință sau din ignoranță, totală sau sfioasă – a omului. Este reeditarea conversației lui Adam cu Șarpele. Este veșnică și maxima ispită. Mintea luminată nu acceptă această viziune. Iar inima dornică de lumină se retrage, departe de ea.

În felul acesta, credem că am înlăturat cel puțin o serie de confuzii din discuția atît de interesantei probleme ridicate de dl Ș. C.

Ca încheiere, este bine să arătăm că în fața sincerității criticilor spiritualiști, care nu-și ascund pozițiile și consecințele atitudinii lor, laicii oscilează între cele mai curioase solicitări. Iată regretul cu care dl Ș. C. își încheie rîndurile d-sale:

„Poziția estetică și laică receptează atît fenomenul artistic, cu caracter religios, cît și pe cel etnic, tradiționalist, cînd frumosul s-a realizat sub una din aceste forme.

Contactul dintre laicitate și sentimentul religios e deci posibil, pe terenul artistic. Reciproca nu e însă tot atît de uzuală: recunoașterea din partea teologilor, a frumosului de sensibilitate laică.”

Aci este nodul problemei. Este vorba de sensibilitatea laicului. Estetica spiritualistă ar amenința „intolerant” libertatea de a-ți cultiva sensibilitatea laică. Nu este vorba de apărarea frumosului, fiindcă Dumnezeu, care l-a creat, nu-l va ucide, așa, ca să necăjească pe priete-

nul nostru, ci este vorba de apărarea laicismului pur și simplu.

Adevărata biserică, aceea care știe că Dumnezeu a dat omului cea mai absolută libertate, nu poate fi intolerantă. Laicii să fie deci liniștiți, cel puțin pe planul ideilor. De parte de a-i chinui sau urmări, Biserica se roagă și pentru mîntuirea lor. Conflictul nu se poate naște decît atunci cînd laicii descopăr că transcendentul care coboară și „căderea adamică” sînt, „teribil de absconse probleme” și se cere tineretului să se depărteze de ele. Atunci spiritualiștii își fac datoria de a ieși în arenă. Nu în numele frumosului, ci în numele cuvîntului lui Dumnezeu. Și lupta începe nu în contra esteților, ci contra laicității, care, fără să vrea, a devenit puțin combiană și oarecum bezbojnică. **În toate acestea, dl Ș. C., care are, pe planul estetic, afîta înțelegere pentru fenomenul religios, nu poate fi amestecat.** D-sa este numai critic laic. Nimeni nu-l poate certa pentru aceasta, dar toți avem datoria să-l judecăm și să-i spunem motivat ce gîndim. Dar peste poziția sa individuală, problema are implicațiuni grave și necesare, pe care noi nu le putem ascunde și care e bine să fie lămurite. Numai așa putem înlătura, cît de cît, și intoleranța credințelor false sau adevărate, și pe aceea – mai teribilă – a ignoranței și a confuziei. Și distinsul meu prieten Ș. C., atît de fin și de erudit, va fi de acord că vremea noastră nu duce lipsă nici de ignoranță, nici de confuzie. Fiindcă așa stau lucrurile, de cînd cu „căderea adamică”. Iară remediul, este unul singur: umilința și rugăciune.

1. Dar poziția noastră integralistă nici n-are nevoie să fie irefutabilă. Autonomia esteticului este, cum dvs. știți mai bine decît mine, un simplu curent de gîndire, față de concepții divergente puternic reprezentate în toate timpurile. Înțeleg să nu fiți de acord cu integraliștii și să demonstrați temeinicia și excelența autonomiei esteticului. E firesc și instructiv. Dar de ce trebuie ca un om să „alunece”, pentru a putea profesa o concepție care, împlîntor nu concordă cu structura dv spirituală? Și dacă dl P. Constantinescu a evoluat de la esteticism la integralism estetic, să fie aceasta o mutație aberativă, necunoscută în viața spirituală a oamenilor?

2. Recunoașterea aceasta, care face deliciile dvs., este atitudinea individualistă a poeziei lui Arghezi. Dar acest individualism nu schimbă nimic. Individualismul nu suprimă drama – fie și cam protestantă – a cunoașterii lui Dumnezeu. Iar la d. Arghezi, unul din aspectele majore ale dramei sale pare să fie conflictul acestei atitudini dualiste – cîștigate – cu fondul său ancestral, care îl leagă de transcendentul organic al ortodoxiei, atît de obsedante în universul liric al poetului. Dar cer scuze pentru această digresiune impură din punct de vedere estetic.

3. Dvs. știți că legătura între laicism și raționalism este precară. Suprarealiștii sînt grozav de laici („l’homme propose et dispose”, A. Breton, *Manifeste du surréalisme*, p. 34) și totuși afirmă, pe planul cunoașterii, o metodă integral mistică: „Un homme peut, selon une certaine méthode dite mystique, atteindre à la perception immédiate de l’autre univers, incomensurable à ses sens et irréductible à son entendement. La connaissance de cet univers marque une étape intermédiaire entre la connaissance individuelle et l’autre. Elle appartient en commun à tous ceux qui, à une période de leur vie, ont voulu désespérément dépasser les possibilités inhérentes à leur espèce et ont esquissé le départ mortel.” *Le Grand Jeu*, 1929, fasc. 2, citat după M. Raymond). Am arătat aiurea confuziile acestui misticism oniric – fără conținut și destinație, tocmai fiindcă vrea să fie laic – și care mai aderă și la dialectica materialistă a istoriei. Noi semnalăm cazul numai pentru a oglindi complexitatea și adîncimea unor căutări spirituale, care nu pot fi expediate cu sesamul magic al laicismului (manipulat și acesta cu subînțelese aderențe personale, nelămurite).

4. *Catéchisme historique* par l’Abbé Fleury, Paris, 1812, p. 80. Este doctrina Conciliului Tridentin, cf. *Catéchisme du Concile de Trente*, I, ed. Dassenca, Paris, 1900, p. 262 sq. și *Teologia dogmatică specială*, 11 de Vasile Suciu, ed. 2 Blaj, 1928, p. 182. Asupra acestui punct, doctrina bisericii ortodoxe nu diferă de cea catolică, cf. *Confesiunea ortodoxă* a lui Petru Movilă, p. 69 (întrebarea 103). Ion Mihalcescu, *Manual de Teologie Dogmatică*, ed. 2, București, 1920, p. 227.

5. Din această cauză catehismul conciliului Tridentin explică de ce după botez nu sîntem liberați de toate neajunsurile și deci nu ne întoarcem „ad perfectam illum vitae gradum in quo Adam, primus humani generis parens, ante peccatum collocatus fuerat” op. cit., p. 268). Cît privește diferența între starea edenică și apoteoza vieții de apoi, ea este certă cel puțin dintr-un punct de vedere: starea edenică nu comportă o judecată a celor buni și a celor răi, care va atrage pedepsirea veșnică a celor din urmă.

6. Colecția [revistei] „Junimea literară”, 1936, reimprimat în *Perspective*, care va apărea în curînd.

7. A se vedea, pentru demonstrația tezei expusă în text, eseurile publicate anul trecut în „Curentul literar” și care vor apărea în volum sub titlu **Poezie și destin. Încercarea de interpretare creștină a poeziei.**

La aniversară - Profesorul Traian Stelian Dumistrăcel

Acum, la ceas aniversar, toate gândurile, amintirile și sentimentele de împlinire cultivate între Profesor și discipolul său mă copleșesc. Toate aprecierile mele pentru domnul profesor Stelian Traian Dumistrăcel, căruia îi dedic acest omagiu, se vor organiza într-un discurs (dincolo de cel al rigorii științifice) afectiv, un periplu între experiența umană și cea vocațională.

Mi-aduc aminte de prima întâlnire cu Domnul Profesor – prin intermediul unui alt cadru didactic, coordonatorul lucrării mele de licență, (*Ortografia – istorie și actualitate*), Domnul Profesor Valentin Țurlan, de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați – era în anul 1997. Cu mult interes și emoție am primit din mâna autorului cartea *Lupta în jurul literiei* â și demnitatea Academiei Române (1993), descoperind realmente un ghid (pentru demersul meu de atunci), o lucrare foarte bine documentată care milita pentru o corectă normare ortografică prin raportare la documentele lingviștilor de seamă ai secolului al XX-lea, preocupati de ortografia limbii române (Sextil Pușcariu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Emil Petrovici) și inventaria, în același timp, opiniile pertinente ale tuturor lingviștilor de marcă din acea perioadă efervescentă a schimbărilor de după 1989.

Ulterior am aflat despre vasta activitate a dumnealui din diversele domenii ale cercetării filologice: dialectologie română și generală, romanistică, lexicologie și etnolistică. Publicarea a opt volume între anii 1987 – 2007 din *Noul Atlas Lingvistic pe regiuni. Moldova și Bucovina* atestă profesionalismul cercetătorului care, tot în această perioadă, a participat în calitate de membru în Comitetul Național Român pentru *Atlas linguarum Europae* și *Atlas linguistique roman* la diferite Congrese Internaționale de lingvistică și Filologie Romanică și alte manifestări din domeniul lingvisticii românești și a dialectologiei în București și mari orașe ale Europei: Napoli, München, Tübingen, Palermo, Barcelona, Grenoble,

Chișinău, Bălți etc. Toate aceste demersuri precum și anchetele dialectale i-au conferit o poziție specială în Academia Română (ca invitat la mai multe conferințe, a primit trei granturi și a fost recompensat cu premiul „Timotei Cipariu” în anul 1978).

Ceea ce am admirat de la început în legătură cu personalitatea Domniei Sale a fost faptul că, deși ancorat într-o prestigioasă carieră de cercetător (principal) al Institutului de Filologie Română, „Al. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române, a „coborât” în rândul studenților gălățeni și ieșeni pentru a le împărtăși fapte de limbă diacronică, dar, în același timp, pentru a aprofunda un domeniu mai puțin exploatat (dar foarte prezent în limbajul cotidian și jurnalistic), cel al pragmaticii comunicării. Am înțeles, avându-l profesor în primul an de masterat (în anul universitar 2000-2001), când ne-a predat cursuri de *Linvistica textului*, că această permanentă reinventare vine atât din experiența cercetătorului științific, cât și dintr-o mobilitate interioară, afectivă, din dorința de a dăru și de a experimenta o alt fel de comunicare.

Primul curs, în calitate de masterand al Univesității „Dunărea de Jos” din Galați, m-a fascinat prin inteligența întrebărilor (era vorba despre „solidarități lexicale”, o noțiune nouă pentru noi) la care am răspuns cel mai bine (avusesem un atu față de colegii mei, eram absolventa unui liceu de matematică-fizică), pentru că erau, în fond, fapte de limbă uzuale, dar care presupuneau logică și conexiune, un exercițiu foarte rafinat al limbii și al minții. În urma confesiunilor: despre lecturi (care ne-au marcat copilăria – așa am aflat că lecturile timpurii ale dascălului nostru îl includeau pe Marin Preda; ulterior am

primit studiul Domniei Sale, *Moromeții: momentul psihologic al parimiei și statutul personajelor*, publicat în volumul *Profesorul Gavril Istrat la 70 de ani*, Iași, 1984, p151-167), despre cariera și viitorul nostru și am stabilit o conexiune interumană surprinzătoare, mai greu de intuit dincolo de prestanța Domnului Profesor.

Poate dintr-o inocență specifică feminității m-am implicat în imprevizibilul „itinerariu” al studiilor docorale. Nu aș fi avut curajul și competențele necesare să pătrund în hățișul palimpses-

tului intertextual al *Levantului* cărtărescian, dacă nu aș fi avut un mentor cu viziunea și acribia îndrumătorului meu. Aflată în punctul inițial al unui lung periplu, l-am finalizat trecând împreună cu mentorul meu prin filozofia limbajului, retorica quintiliană, studiile coșerine despre limba funcțională, stilistica jocurilor de cuvinte, pentru a înțelege cum poate fi deconstruit un text poetic postmodernist (bazat la rândul lui pe deconstrucție), analizat și receptat din punct de vedere lingvistic.

Am avut alături, în persoana Domnului profesor Stelian Dumistrăcel, un specialist în decodarea elementelor de discurs repetat, a ghicitorilor elitiste și, mai mult decât atât, un lingvist care, urmând teoria coșeriană a discursului repetat, și-a format propriul sistem de analiză a acestor fapte de limbă, după retorica clasică, numit *quadripartita ratio*, compus din patru reguli de bază. Pe de altă parte, instrumente de lucru importante mi-au fost și fișele bibliografice și zecile de cărți împrumutate, dar și lucrările Domniei Sale: *Lexic românesc – Cuvinte, metafore, expresii* (1980) – o carte despre care însuși autorul afirmă că „este o analiză a capacității de plasticizare a expresiilor idiomatice”, *Până-n pânzele albe* (2001) – una dintre cele mai im-

portante lucrări de etimologie frazeologică din lingvisitca românească, *Limbajul publicistic*, (2006), și *Discursul repetat în textul jurnalistic* (2006).

După finalizarea studiilor doctorale (în anul 2006), timpul a confirmat colaborarea cu Domnul Profesor și prietenia noastră. L-am urmărit cu interes interviurile, emisiunile și colaborările cu mai multe reviste ieșene. Am fost invitată de Domnia Sa, alături de mari personalități ale lingvisticii românești (George Pruteanu, Rodica Zafiu, Ioana Vintilă-Rădulescu), în octombrie 2006 la Colocviul Facultății de Jurnalistică din Cluj. Această invitație a atestat o practică anterioară a colaborării noastre prin participarea la conferințe și colocvii la Galați (în anul 2001 – unde l-am întâlnit pe eminentul profesor Eugen Coșeriu), Constanța și București.

Acordarea titlului onorific de Doctor Honoris Causa al „Universității Dunărea de Jos” din Galați în anul 2011 și al Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, în anul 2012 (două evenimente, la care regret că nu am fost prezentă) au marcat și recunoscut meritele distinsului Profesor Stelian Dumistrăcel.

Aflată departe de inima Moldovei (destinul m-a trimis în colțul opus al țării, în capitala Banatului), am intenționat să subliniez doar câteva repere esențiale ale carierei mentorului meu și am evocat cu nostalgie momente reprezentative ale întâlnirii cu distinsul Profesor, decisive pentru destinul și formația mea intelectuală.

Personalitate distinsă și distinctă în peisajul lingvisticii românești, Domnul Profesor Stelian Dumistrăcel este un om de cuvânt și de cuvinte, așezate în cele mai diverse contexte, un lexicolog desăvârșit, „un traducător” al expresiilor românești printr-o rafinată filosofie antropologică, prin intermediul unei conexiuni profunde între tradiție și rostire românească.

La mulți ani, Domnule Profesor!

Daniel CORBU

portrete literare

G. Topârceanu 80 de ani de la trecerea în eternitate

Prin toamna lui 1911, își făcea apariția în climatul urban cosmopolit al Iașilor un dandy excentric, purtător al unui unic și inconfundabil veston de catifea închis la gît precum tunicile cazone (în buzunarul de la piept, ne-lipsite vreodată, pieptenele și oglinda pentru „suvițe rebele”), cu mănuiși, cu pantofi de lac cu tocuri nălțute, care-i dădeau „ritm de cobobatură” (după impresia lui Ionel Teodoreanu din *Masa umbrelor*), și un baston fin din trestie purtat pretutindeni.

Cu aerul său oscarwildian, de Dorian Gray inflexibil și antisentimental, Topârceanu cucerea destul de rapid elita intelectuală ieșeană, amatoare și ea de excentricități, fără însă a ști să le pună în pagină. Tînărul poet făcea totul cu un rafinament dus pînă la exces: vîna, dar fără a atinge vreodată carnea victimelor, cînta la mandolină și la fluier, descifra texte chilirice, picta, studia cu cerbicie tratate de anatomie și patologie, se dedicase fotografiei (a construit singur un aparat de fotografiat), colecționa în același timp canari, sticleți, perussi, pumnale indiene, ceasuri, iatagane, puști, carabine, biciclete de cele mai multe ori fără utilitate.

Temperamental, poetul George Topârceanu a rămas în conștiința contemporanilor un opozant și un antiliric, deși începuturile

sale poetice se află sub semnul eminescianismului (curent numit astfel de G. Ibrăileanu), cultivînd motivele apăsate romantice, rimele singulare, ritmul clasic. Într-o efervescentă a programelor de ideologie culturală de la începutul secolului douăzeci, și avem în vedere mai ales sămănă-torismul (care, sub autoritatea lui N. Iorga, cultiva etnicul și forme de viață patriarhală), simbolismul (teoretizat de Ovid Densusianu de la revista „Viața nouă” și practicat de Macedonski, D. Anghel, Minulescu, N. Davidescu, Bacovia, Stamatiad) și teoria autonomiei estetice, repusă pe tapet și revitalizată de convorbiristul Mihail Dragomirescu, opiniile lui G. Topârceanu, implantat în gruparea de la „Viața Românească”, erau originale și radicale.

Problema care se pune, firesc, în cazul unui poet ca Topârceanu, este cea a actualității poeziei, a rezistenței ei la timp și nu a doctrinei, a teoriilor despre poezie expuse în ceea ce el numea „modeste pagini de critică literară în pilde”. Încă de la apariția *Parodiilor originale* (1916) și a *Baladelor vesele și triste, în același an, principalii comentatori observau că în poezia sa perfecțiunea tehnica și perfecțiunea artistică se condiționau reciproc, fără a se confunda. De altfel, detractorii poeziei lui Topârceanu n-au avut a-i reproșa decât*

faptul că inteligența întrece în text talentul. (Se poate observa acest reproș dezvoltat și de G. Călinescu în Istoria sa).

Se vede de la cîteva leghe că programul său poetic, pledoariile pentru simplitate clasică, emoție și expresie autentică, detectabile în toate săgețile aruncate împotriva formalismului gălăgios al estetiștilor, moderniştilor de paradă sau sămănătoriştilor contemporani, a fost aplicat întocmai în scrierile sale.

De altfel, totu-i era clar încă din 1910, cînd îi scria lui Ibrăileanu, patriarhul „Vieții Românești”: „În literatura poetică de azi e ușor să fii original: n-ai decît să fii simplu în expresie, normal în sentimente și modest”. Program respectat, de la simplitatea și delicatețea zicerii lirice („*Gîze, flori întîrziate! / Muza mea satirică! / V-a-nchinat de drag la toate / Cîte-o strofa lirică*”) și pînă la distanțarea sarcastică din *parodiile originale*. De multe ori ia în răspăr ordoliul nemăsurat al poeziilor timpului său. Să cităm în acest sens *Poetul*:

„*Frumos ca un erou de melodramă, / El se expune-n poze studiate; / Profil... trois-quarts... din față... de la spate. / Și tuturor suride ca o damă. // Știu pînă și vardiștii cum îl cheamă, / A devenit o personalitate. / Cotidiană lui celebritate / Ca un balon se umflă*

din reclamă. // Și scrie... scrie... și nimic nu șterge, / Avînd mereu impresia că „merge” / Și că-ntr-o zi va cucerii Parnasul. // Zădărnice, totdeauna, la intrare / Cu politeță i se taie nasul, / Că-i crește iar, din ce în ce mai mare!”

În ce privește parodiile sale, oricine știe azi că ele sînt deasupra poeziilor parodiate, care au rămas în uitare. Nimeni nu se mai interesează, de exemplu, de poema *Viața la țară* de Al. Depărățeanu, dar știe „par coeur” *Viața la țară* a lui Topârceanu, celebra parodie a acesteia.

Dacă este de actualitate în aceste timpuri poezia lui Topârceanu? Răspundem fără ezitare că da. Ceea ce a frapat la început de secol XX, place și astăzi: antiromantismul, antilirismul, clasicismul „făcut din cerebralitate, din cenzura severă a inteligenței” (M. Rălea), precum și ironia și eleganța umorului său inconfundabil.

Gustindu-i din plin parodia în această perioadă a re-scrierii și a re-seminării culturii, postmodernității sînt gata să-l așeze pe Topârceanu în portofoliul și în paradigma lor. Nimic rău în asta! Poezia sa, scrisă acum vreo optzeci-o sută de ani, e mai actuală decît a multor poeți contemporani, amoriți încă de la naștere.

Florin FAIFER

cutia cu scrisori

Dinu Alexoaie, între euforii și acrimonii

S-a întâmplat parcă ieri, alaltăieri... La dispariția neașteptată a unui coleg de școală. Dumitru Alexoaie, din Todireni, mă gândesc. Îl zăream mereu prin oraș, ba ici, ba colo, ieșind dintr-o bibliotecă, intrând într-o librărie, privind afișul unor manifestări culturale. Îmbrăcat îngrijit, poate chiar elegant, arbora o mimică încântată din care nu lipseau totuși niște umbre. Nu trebuia să-l studiezi prea îndelung ca să-ți dai seama că rostul vieții acestui singuratic era acela de a trăi în (sau întru) cultură. Asta îi dădea expresia euforică pe care uneori i-o puteai citi pe chip, dar și tenta unor nemulțumiri ce pasămite îl rodeau. Își găsea confortul numai undeva în acele înalțuri care îi îngăduiau să-și mijească privirea ca într-un vis al Absolutului. De aici bucuriile lui de iubitor de Artă, dar și vehementește răgușite de cârtitor care nu se mulțumește cu orice.

Nu se acomoda, să zic așa, cu obiectul estetic - fie carte, fie tablou - pe care și-l procurase numai el știa cum, nu era înclinat spre concesiile. Nici nu umbla cu ocolișuri. Dacă nu-i plăcea ceva, o spunea pe șleau, după o judecată în care nu lăsa de la dânsul. Avea îndreptățirile lui. Citise enorm, sute, mii de pagini, temător ca nu cumva vreo scriere de valoare să-i scape. Un tratat, un lexicon îi stătea oricând, într-un generos

sistem de referințe, la îndemână. Dinu Alexoaie era, cu alte cuvinte, tobă de carte, de carte nouă, de carte veche, și asta îi conferea o mândrie pe care n-o ținea secretă, își găsisse lumea în care se simțea fericit. Scorțoșenia lui, cât reală, cât jucată, disimula oarecare afecte.

Ambiția nu-i lipsea, ba dimpotrivă. De altfel, și cariera universitară în care se angajase îi pretindea să fie mai mult decât un vorbitor la catedră care se bucura de o remarcabilă audiență. Avea însă un hop de trecut, o încercare care, presupun, îi va fi pricinuit multe frământări: Doctoratul. Țin minte bine ziua când, cu un elan care se simțea de la distanță, Alexoaie și-a aranjat febril, pe biroul lui de la Biblioteca Eminescu, cărțile, caietele, stiloul și ce-o mai fi avut în panoplie. Nu te puteai îndoi că va câștiga băătăia. În definitiv, ieșise șef de promoție la Facultatea de Filosofie.

Dar... a pierdut-o. Timpul trecea și teza pe care și-o asumase devenea o țință tot mai îndepărtată. Ce s-o fi întâmplat oare? L-a năpădit teama? Își măsurasse greșit forțele? Veșnic nemulțumit, aproape iritant de pretențios, exigențele ce-i dominau judecata îl vor fi blocat la mantinelă. Tocmai el, care critica de mama focului în dreapta, în stânga, nu risca să se expună unor înțepături ce ar fi însemnat că orice mănuitor de condei

e vulnerabil.

Criticismul i-a jucat o festă și consecințele, pentru profesorul de Estetică, n-au fost ușoare. Curând, s-a văzut îndepărtat de la catedră. Bani au început să nu-i ajungă, nici pentru cărți (era un colecționar de care se dusesse vestea), darmit pentru îmbrăcăminte. Era tot mai slăbit, tot mai trist. Dornic de a sta de vorbă, ajunsese să se plimbe singur prin Copou. Singur, cu îngândurările lui. Câte o vizită, ca de pildă la familia Negoită, îi aducea alinare.

Din câte știu, renunțase la telefon și la alte scule care l-ar fi ținut în contact cu lumea. Acces de mizantropie (de-o fi fost astfel!...), teamă că în punguță mai zornăie doar câțiva bani? Când a survenit criza din care i s-a tras sfârșitul nu era nimeni în preajmă să încerce să-l ajute. Necum cărțile, care dăduseră un sens existenței sale. Sau albumele de artă...

Cu o zi sau două înainte de brutala cădere de cortină, mă căutasese la Institutul Philippide, unde lucram, și, vorbind de una-alta, mi-a dat să citesc o prefață la o carte ce stătea să apară. A fost o revelație. Dinu Alexoaie, bunul rostitor, avea condei, dar îl ținea zăvorât. De ce nu și-o fi cultivat o atare iscusință numai Dumnezeu de colo Sus știe.

Ioan VLAD

EXPRESUL REVISTELOR

Numărul din mai al revistei **Famili**a – anul 53 (153), nr. 5 (618), 2017 – se deschide cu textul lui Traian Ștef, *Măsuri și măsurători*, în care este discutată înlăturarea poetului Adrian Alui Gheorghe de la conducerea Bibliotecii Județene din Piatra-Neamț. În același număr, întâlnim cronici literare semnate de Andreea Pop și Viorel Mureșan. La rubrica „Opinii”, Adrian Dinu Rachieru scrie un lung text despre ultimul volum tipărit de Ion Simuț, *Literaturile române postbelice* (2017), considerat a fi „un titlu de referință, șocant și ademenitor, nu doar pentru propriu-i palmares”. În același număr, întâlnim poezii de Teofil Răchițeanu, Viorel Chirilă, Ioan Șerbu, Daniela Hendea și proză de Mircea Pricăjan (*Fractură*). Alți colaboratori în numărul 5: Florin-Corneliu Popovici, Constantin Dehelean, Maria Hulber.

Discobolul (anul XX, nr. 232-233-234, 2017) conține un „dosar” intitulat *Premiul Național de Poezie „Lucian Blaga”*, în care sunt reluate discursurile rostite în cadrul evenimentului de Aurel Pantea, Nicolae Manolescu, Adrian Popescu, Ioan Moldovan, Al. Cistelecan, Gheorghe Grigurcu, Irina Petraș etc. Numărul continuă cu o serie de poezii scrise, printre alții, de Mircea Bârsilă, Adrian Alui Gheorghe, Vasile Dan, Aurel Pantea, Ioan Es. Pop. Numărul mai conține cronici literare redactate de Iulian Boldea (*Vocația nuanței*), Monica Grosu (*Trepte și grafii lirice*), Ion Pop (*Ion Brad, printre oameni și cărți*) etc. De remarcat și consistentul articol despre Lev Tolstoi publicat de Ioan I. Nistor, dar și cel despre personalitatea lui Paul Goma scris de Liana Cristea. Din cuprins: poezii de Gheorghe Vidican, Marian Hotca, Dumitru Toma, Raul Constantinescu; proză de Kocsis Francisko, Nicoleta Bărbat, Mihai Pascaru.

Poezia (anul XXII, nr. 2, vară 2017) are încă o temă ofertantă: *Poezie și sărăcie*. Tema este dezvoltată în tex-

tele tipărite de Cristina Rusu și Daniela Andronache, cea care, de exemplu, scrie despre reprezentările sărăciei și suferinței în lirica afro-americană. Tot în numărul 2, figurează cu poezii Iulian Filip, Șerban Codrin, Mihai Merticaru, Gabriela Chiran, Daniel Lăcătuș, Daniel Mureșan, Livia Mărcan, iar la rubrica „Tineri autori” semnează versuri Cristian Sturzu, Raul Constantinescu, Carmen Focșa, Mihaela Aionesei etc. George Popa scrie despre conștiința cognitivă și conștiința morală; Leonida Maniu publică un eseu despre poetica lui Baudelaire. Secțiunea „Cronici și recenzii” este animată de Ioan Holban, Nicolae Busuioc, Marius Chelaru, Constantin Mănuță, Elisabeta Bogătan etc.

În **Convorbiri literare**, anul CL, nr. 7 (259), iulie 2017, Cassian Maria Spiridon continuă editorialul *O sută cincizeci de ani de Convorbiri literare*. De reținut este și secțiunea „In memoriam Augustin Buzura”, unde sunt plasate două texte-elogii de Vasile Spiridon (*Drumul invers*) și Daniela Zeca (*Marele absent*). Nu lipsesc, desigur, Alexandru Zub, Basarab Nicolescu, Gheorghe Grigurcu, Constantin Dram, Antonio Patraș, Șerban Axinte, Nicolae Crețu, Mircea Platon, Nicu Gavriluță. Notabil este și eseuul lui Arthur Suciul despre autorul *În căutarea timpului pierdut*, unde se precizează faptul că spre „deosebire de obiectivismul sociologic, subiectivismul lui Proust implică eul concret în procesul de cunoaștere. El completează cunoașterea cu elementul afectiv care o semnifică, de unde importanța pe care Proust a acordat-o timpului (afectivitatea născându-se și fiind mereu tulburată de permanenta zgâlțâire temporală)”.

În numărul din august, 2017 al aceleiași publicații întâlnim numele care apar număr de număr în paginile revistei. Sectorul critic acoperă și de această dată cele mai multe pagini. Din capito-

lul eseuri/studii se remarcă intervențiile lui Ștefan Afloroaei (*Multe răspunsuri, însă arareori unul propriu*) și Ștefan Borbely (*„Străinii” expresionismului*). O cuprinzătoare secțiune este consacrată criticii de întâmpinare, de unde selectăm însemnările regretatului profesor Dan Mănuță (pe marginea cărții lui Mircea Tomuș consacrată lui Mateiu Caragiale) și Constantin Dram (despre Liviu Ioan Stoiciu). Antonio Patraș glosează pe marginea unei cărți consacrate literaturii postbelice care s-a bucurat de atenție și în **Expres cultural** nr. 4 (e drept, în cu totul altă cheie). Utile, ca și până acum, dezvăluirile Ioanei Diaconescu despre partea „nevăzută” a literaturii din perioada comunistă.

Din revista botoșăneană **Hyperion**, anul 35, nr. 4-5-6, anul 2017, nu lipsesc Vasile Iftime (*Elemente din retorica romanului* Hronicul Găinarilor), Constantin Coroiu (*O monografie scrisă la două mâini*), Vasile Spiridon (*Un profil al „bătrânului”*), Nicolae Sava (*Robinson Crusoe – termen redus, demipensune*). Mai amintim și seria de interviuri: Gellu Dorian în dialog cu Nichita Danilov, Mihaela Oancea în dialog cu Geo Vasile, Vlad Scutelnicu în dialog cu Liviu Pendefunda. Secvența „Eminescu in aeternum” este susținută de textele inedite semnate de Mircea A. Diaconu (*O introducere la Istoria literaturii*), Theodor Codreanu (*Eminescu și a treia pradă imperială din pământul Moldovei*), Valentin Coșereanu (*100 de zile cu Petru Creția*), Juan Carlos Abril (*Mihai Eminescu, volksgeist-ul românesc*). Paginile de beletristică sunt asigurate de Ioana Diaconescu, Marin Gherman, Nicolae Spătaru, Florin Hău, Alexandru Mușina, Dan Perșa, Petre Barbu, Dumitru Ungureanu.

În **Ex Ponto** (anul XV, nr. 2 (54), aprilie-iunie 2017), la rubrica „Actualitatea literară”, Ovidiu Dunăreanu semnalează lansarea romanului *Copiii Răz-*

boiului de Varujan Vosganian în Aula Magna a Universității „Andrei Șaguna” din Constanța. La rubrica „Consemnări”, Titi Damian scrie despre volumul *Printre primejdiile criticii* de Radu Voinescu, unde autorul analizează contribuțiile unor critici literari. Totodată, numărul conține versuri semnate de Lucian Vasiliu, Aura Christ, Liviu Gaspar, Lilian Ursu și alții; proză scrisă de Paul Sârbu, M.B. Ionescu-Lupeanu, Carol Feldman. În sumar: Angelo Mitchievici, Lacrămioara Berechet, Dania Corbu, Otilia Ardeleanu, Anastasia Dumitru, Mădălina Stoica, Cătălin Pavel.

În **Cafeneaua literară**, anul XIV, 8/174, august 2017, descoperim detalii despre Festivalul Internațional de Poezie Artgothica, organizat la Sibiu, în perioada 21-23 iulie 2017. Gheorghe Grigurcu scrie despre poezia lui Ion Pop, Liliana Rus publică un comentariu critic despre romanul lui Aris Fioretos, *Mary*, iar Virgil Diaconu tipărește un eseu despre *Critica literară și tipologia ei*. În sumar: Ana Dobre, Alexandru Jurcan, John Brehm, Ioan Romeo Roșianu.

În **Scriptor**, anul III, nr. 7-8 (31-32), iulie-august 2017, sunt prezenți cunoscuții Codrin Liviu Cuțitaru (*Individul „finalului de istorie”*), Ștefan Afloroaei (*Amânarea cu bună știință a răspunsului*), Elvira Sorohan, care scrie un text despre poetul Valentin Talpalaru, Bogdan Crețu prezintă (critic) cărțile despre Bacovia publicate de Daniel Dimitriu. La rubrica prozei figurează Lina Codreanu și Cristian Ghica, iar poezii semnează Clara Mărgineanu. Constantin Cubleşan și Doru Mihai Mateiciuc. Mai propun spre lectură articolele lui Stelian Țurlea, Liviu Ioan Stoiciu, Traian Diaconescu, Stelian Dumistrăcel, Lucian-Vasile Szabo.

De la franco@fonie la fashionărie*

*În memoria distinsei lingviste
Anne-Marie Houdebine¹*

*Și abia plecă Macron
Că zarvă porni Ion
Cristoi de Pantelimon.
Zice el „francofilia
Ne aduce sărăcia!”*

Că de, o fi românul francophon (când e să tragă de-o bursă, de un matrimoniu), dar dacă „micul parizian” (adică locuitorul de pe malurile Dâmboviței, vorbitor al dialectului ferențarez) nu primește nimic de la fratele mai mare (venit de pe cheurile Senei) nici măcar un interviu în „Click” iar nevastă-sa nu a renunțat la pantofii cu tocuri de 15 cm pentru a pune „sur le champ” opincile oferite la Muzeul Țăranului Român, e clar că nu ne așteaptă lucruri bune. Așa încât, după amețeața celor câteva ore de vizită a înaltului oaspete, românii s-au întors la treburile lor.

Ca în fiecare an, pentru a pregăti Noul An bisericesc, locuitorii țării cu cele mai proaste drumuri dintre Kamciatka și Patagonia serbează Ziua Limbii Naționale. Dacă ești Facebook-dependent și te-ai *frenduit* cu literați, nu ai cum să scapi de postări care de care mai pătrunse de duhul care pogoară asupra nației conform unui calendar bine stabilit². Nu-ți voi reproduce nici una dintre turnurile lirice sau militante prin care – în așteptarea manualului unic de limbă și cultură națională – tastavragi³ de toate sexele arată cât de drag le este idiomul matern⁴.

Tot în acele momente, chiar și televiziunile comerciale introduc secvențe „cu dedicație”: cum *target*-ul lor este format din tineri, o analistă ad-hoc (trimisă mâine să discute pe stradă despre dezastrul ecologic provocat de incendierea unei gropi de gunoi) face o „anchetă” despre limba folosită de aceștia în sms-uri, cu abrevierile și americanismele inerente. Iar pentru a „concluziona”⁵, sunt intervievați doi membrii ai Academiei Române – evident octogenari, adică respectabili și trăind în universul onorurilor și colocviilor organizate de foștii discipoli, ignorând restul lumii. Toată lumea este indignată de sărăcirea și mutilarea limbii – evident, de tineri și (esențialmente) de cei care ascultă manele și de cei care abuzează de angliste. Nu-i trece nimănui (prin zona unde sălășluiesc neuronii) ideea că *limba este trăită diferit* în funcție de gen, generație, situație de comunicare și intenție în relația cu interlocutorul. A încercat ceva în acest sens – începând din anii ’80 – cercetătoarea Anne-Marie Houdebine, care a purtat și stindardul feminizării numelor de profesii.

Noțiunea de *imaginar lingvistic*⁶ nu a pătruns nici măcar în mediile declarat francofone: pentru învățarea „limbii lui Voltaire” trava-

liul formativ a rămas concentrat pe „retroversiune”, adică pe încercarea de a echivala scriitori impuși în cultura națională între 1930 și 1970. Sclerozată prin exerciții străine atât *limbii-bază* actuale (vorbitorii și scriitorii de azi nu sunt cei din vremea lui Marin Preda și Dinu Săraru) cât și *limbii-fintă* (absolvenții nu iau contact cu evoluția ei nici măcar prin filme contemporane) – dascălimea este obsedată de modelarea tinerei generații în spiritul „limbii literare”: o noțiune incluzând (după criterii inaccesibile profanilor) *limba standard* (imună la dialecte și la variațiuni socioculturale) și suma idiolectelor⁷ din textele incluse în programa școlară.

De aici și reacția unui prieten informatician: „*Eu nu pot învăța limba română după Ion Neculce și Grigore Ureche*”. O falsă problemă, generată de o premisă greșită și anume că *limba maternă se însușește prin instruire*. De fapt, pentru a face ceea ce – în limbaj familiar se numește „spirit de glumă” – *după ureche* o înveți oricum până ajungi la școală. Unii au auzul mai fin, memoria auditivă mai bună, alții mai puțin, ceea ce face ca – dincolo de principiile Constituției – în fața limbii unii români să fie mai egali decât ceilalți. Ar trebuie să admitem că studiem/citim literatura nu pentru a învăța limba română ci pentru a „seta” creierul spre alte lumi posibile decât cele ale presei și mahalalei. Și – dincolo de un prag - cei doi autori pot fi de folos. Ei trebuie văzuți ca o altă algebră a imaginarului, solicitând un grad de inițiere la fel de ridicat ca al creatorilor de softuri.

Dar pentru cei trăind în sfera limbajelor de programare de la noi ideea e un nonsens câtă vreme dispunem de engleză. Chiar și semnele diacritice sunt un moft pentru mulți dintre ei. Să nu ne mirăm deci de calitatea îndoielnică a dicționarului în format electronic, a resurselor web pentru dicționare românești și pentru accesul la operele fundamentale din literatura noastră. Dacă un elev basarabean provenind dintr-o familie bilingvă vrea să consulte/citească opera unui poet reprezentativ, are mult mai multe șanse să găsească în «spațiul virtual» textele lui Pușkin (în ediții mergând de la cele școlare la cele critice) decât Eminescu.

Las deoparte calitatea comentariilor și dicționarele – domeniu în care vorbitorii «celeilalte limbi» (pe care cei din generația mea se mândresc că n-au învățat-o în 8 ani de școală) dispun de resurse comparabile cu cele existente pentru limba franceză.

Constat însă – pe măsură ce-mi revizuesc rândurile scrise – că abuzez de trimitere la o altă limbă a cărei ignorare este *trendy* în România. Am auzit adesea, în ultimii douăzeci și cinci de ani, persoane declarând nonșalant (nu știu care o fi termenul englezesc!) că au studiat franceza din clasa a II^a până la finele liceului și că nu o stăpânesc pentru că știu...engleza. Afonia la modă pentru „limba ocupantului” (în anii 60 era o modă *să te lauzi că nu știi* limba rusă) s-a transferat și asupra limbii lui Balzac et Cie.

Apărarea limbii materne se concentrează în războiul pentru mici în ținutul secuiesc, utilizarea de zi cu zi aducând la suprafață o stranie aplecare a carpato-dunărenilor pentru referințele anatomice.

Românul e deștept prin definiție și poet prin naștere. Deci „nu pune botul” la orice: „dă-n gât” pe oricine-i „stă-n gât” și-l nu-l poate „înghiți” sau îl „arde la ficat”. Își bagă „sula” în coastele celui care încearcă să „i-o tragă” sau să-l „tragă-n țepă” (obsesie istorică). În general și-o „bagă” în toți și în

toate, fără discriminare de gen și regn. Până și femininele carpatine par dotate cu o p..., pentru a avea ce băga (când sun pudice, „își bagă piciorul”). „Lipsa de penis” a sexului slab (în jurul căruia Freud construisese o întreagă teorie) nu este deci handicapanță.

S-ar putea crede că este vorba de utilizări periferice ale limbii. Deschideți însă televizorul și veți auzi cum cea mai vulgară dintre ele („a pune botul”) apare pe platoul de televiziune rostit de o cuconiță care-și afișează competențele geopolitice și de *hot* (pardon: haute) *couture* sau de persoane de celălalt gen (în repartiția binară) purtând cravată și titlul de „expert în...”. Transgresarea sexelor se verifică și în generalizarea masculinului pentru «funcții de prestigiu»: la universitate nu mai avem profesoare ci *doamne profesor*, școlile nu

mai au directoare ci *doamne director*... Lupta pentru feminizarea numelor de profesii a fost câștigată în Franța (unde au fost create formele *professeure, docteure*), ignorată la noi până și de cei care predau limba în curs de dispariție din orizontul culturii naționale.

Între timp, comersanții intră în jocul creației de cuvinte, pe care o ilustrez cu fotografia din capul textului. După „fashionerie” (auzit din gura unui *french designer*, creator de modă în limbaj arhaic) „șotăria” e cea mai „tare” (pentru a fi consonanți cu contextul) procreație lingvistică întâlnită de multă vreme. Am aflat-o la numai 50 metri de Catedrala Metropolitană, în Iași. În Hexagon, începând cu anii ’90 cei care se ocupau de boraștele de la ușă (denumite „serrure”) nu mai lucrau în „serrurerie” ci în „atelier de serrutique”, spălătoriile au devenit „lavomatiques”. La noi moda a ajuns mai târziu și e mai bine ancorată: de la sistemul denumit „calculator” s-a ajuns la „sisteme de mobilă”. Sunt surprins că nu am întâlnit sintagma „sistem culinar” pentru a desemna ansamblul format din ustensilele de «cooking».

Sper totuși ca într-o bună zi – depășindu-și morga de preoți ai timpurilor noi – specialiștii în IT să nu mai officieze în jargon și să-și asume funcția de lucrători în *softării*, vânzători/depanatori în *hardării*. Poate că astfel vom ajunge să folosim tehnologia contemporană și la promovarea limbii naționale. Abia atunci românismul va trece de la *moft* la *soft*.

*Pentru lămuriri, vezi numărul precedent

- Profesoară la Sorbona, trecută în lumea umbrelor acum un an. A publicat la Editura UAIC volumul *Femeia invizibilă*, axat pe problematica discriminării de gen prin limbaj.
- Nu te voi insulta, stimate citito(a)r(e) înserând calendarul pomenit: aș lăsa să se presupună că nu ai fie competențele, fie apetențele poatriotice.
- Vezi tot în numărul precedent.
- Singurul cert, o știe toată lumea, paternitatea poate fi contestată în instanță, maternitatea doar în mod excepțional.
- Creație a jargonului de partid și de stat din Epoca de Aur, intrată în limba standard. Din aceeași familie fac parte „a atenționa” și „comandamente” (cu sensul de porunci indiscutabile, emanând de la EL, Conducătorul).
- Implicând ideea că utilizatorii unui idiom vorbesc/scriu și în funcție de ce-și închipuie despre factorii menționați în text. Ideile de Frumusețe a Limbii și de Corectitudine apar – din această perspectivă, ca încarnări ale unui ideal lingvistic, *utopie idiomatică* în fond.
- Utilizări individuale ale idiomului. Poate fi vorba – în unele cazuri – și utilizarea „tribală” a acestora în grupuri restrânse.

Emilian MARCU

condurul cenușăresei

Pe cureaua balaurului de foc

În căruța aceea încărcată mereu cu păcate și cu bucurii, sub un coviltir încropit în fugă de tata, călătoream pe drumul pustiu, ca pe cureaua unui balaur de foc spre porțile cerului. Praful drumului, hăituit de un vârtecuș, de care ne feream cu multă teamă, se amesteca, în amurg, cu praful stelilor, încât ploaia nu mai știa ce să aleagă, și mai ales, ce să ne ofere în dar, printre tunete și fulgere. Căuta ploaia drumul spre câmpia noastră, arsă de soare, în care pământul era crăpat ca o scoarță de copac. Îmi amintesc cum într-o zi, tata descoperise o monedă foarte veche, dar pe care abia că se mai putea distinge ceva. Părea un împărat roman, purtând o cască greoaie pe cap. Dar poate că era o altă figură pe care noi nu o puteam descoperi cu precizie. Purtând-o dintr-o mână în alta, studiind-o cu mută curiozitate, la un moment dat a scăpat în una dintre crăpăturile pământului, și dusă a fost. Degeaba a săpat tata cu colțul sapei să o regăsească, dar eforturile lui s-au dovedit inutile. Moneda luase drumul neantului. Poate că plecase să se reîntâlnească, așa, cu un efort extraordinar, cu timpurile când își trăise traiul. Noi am rămas doar cu amintirea acestei întâlniri și cu gândurile noastre la cine știe ce jocuri, pe care urma să le inventăm.

Undeva, la marginea satului, un brad uriaș, unde ne aciuam noi copii satului atunci când avântam în jocurile fără de sfârșit, devenise, chiar sub ochii noștri, o uriașă torță de foc.

Asociasem dispariția, în pământ a istoriei, a acelei monede, cu dispariția vieții bradului, pe un drum de flăcări, spre cer.

Treceam în căruță, pitulați de teamă sub fânul proaspăt cosit, protejați de coviltir, să nu fim udați chiar până la piele, și priveam stâlplul de foc înălțându-se până la cer. Curcubeul, răsărit ca din senin, încerca să verse, prin cele două guri de fântână, din care se adăpa, așa cum știam noi de la oamenii mai în vârstă din sat, încerca să verse potop de apă peste stâlplul de foc, dar totul era în zadar. Apa din cele două fântâni din care se adăpa curcubeul, o vedeam numai noi, și nu se lăsa, nici în ruptul capului, să curgă din baierile curcubeului.

Cureaua de foc nu se lăsa intimidată de puterea apei visată de noi, și își continua, nestingherită, călătoria prin praful stelar.

Tata, care mai mereu îndemna caii să meargă tot mai repede, de astă dată, le stopase galopul, încercând parcă să nu atragă fulgerul asupra noastră, să trecă cât mai discret prin acea urgie. Apoi, ca prin minune, apa s-a revărsat asupra câmpului, într-un mic potop, atâta de dorit de toți sătenii. De această ploaie depindea rodnicia câmpului, și într-un anume fel, de această ploaie depindea traiul lor, mai bun sau mai rău. Mulți dintre ei trăiseră apocalipsa secetei de după război, o secetă devastatoare, care răpise mulțime de vieți din satul nostru, dar nu numai. Această spaimă o retrăiau ei în fiecare vară când arșita soarelui pârjolea mai multe săptămâni ogoarele noastre. Oamenii,

religioși sau nu, bisericoși sau mai puțin bisericoși, își făceau cruci mari și priveau spre cer, aparent după Dumnezeu, dar mai mereu priveau să descopere nori aducători de speranță. De cele mai multe ori, în urma rugilor lor adânci, unite cu ieșirea preotului Popovici cu Sfânta Cruce și cu icoana, în alai prin sat și pe câmp, norii nervoși că li se tulburase somnul și liniștea, se perneau în avalanșă, întâi prin tunete și fulgere, iar apoi cu multă apă. Setea pământului se potolea deodată, și plantele întoarse din drumul spre moarte, erau mai vesele și priveau cum se arcuiește curcubeul de dincolo de nori. Noi, în căruța cu coviltir, așa cum erau mai toți copiii satului nostru, și toți copiii satelor lumii, ne cuibăream în fânul proaspăt, și priveam bradul acela care plătise cu viața lui faptul că se certase cu fulgerul să ne apere nouă existența.

Zile în șir, după acea jertfire a bradului, mergeam la el și-l priveam cum încă mai fumegă, mocnit, să-i mulțumim că ne apăsese. Părea că ne privește prin cioturile fumegânde și ele, și se bucură că noi i-am înțeles jertfa. Ardea încet, și prin lacrimile de rășină făcea să-l înțelegem și să-l iubim. Eu l-am iubit pentru jertfa sa și, de multe ori când fulgere mari brodează cerul, îl revăd fumegând, încins de cureaua balaurului de foc, cum călătorește spre porțile cerului, tot așa cum acel bănuț misterios călătorește încă, prin tunelul din crăpăturile de pământ, la întâlnirea sa cu propria-i tinerețe.

Hoinar prin Iașul Literar¹

N.S. Govora

(Nicolae Stelian Beldie)

II

(continuare din numărul precedent)

Revista avea să apară sub alt format, acel de ziar, Chipere convingându-mă că formatul de carte e mai puțin dinamic². După cum spun mai sus, Chipere era și el țărănist, dar țărănismul lui se deosebea de al lui Gr.T. Popa sau Zane. El voia ca Rusia să fie învinsă de Germania – aceasta însemna victoria, și nu înfrângerea noastră, și după aceea să se facă țărănimii dreptate. Nu știu cum privea lucrurile șeful lui, d-rul Lupu, dar Chipere așa le privea.

Grație lui Chipere au venit la revistă poetul George Lesnea și Theodor Kiriacoș, care era un pictor decorator de mare talent³. Fusesse invitat la Teatrul Național din București, dar el nu se putuse desprinde de cel de la Iași. Kiriacoș avea nostalgia Estului, dar a Estului geografic, și nu a celui politic. După ocuparea Transnistriei, Kiriacoș a acceptat postul de pictor decorator al Teatrului din Odessa, motiv pentru care probabil astăzi e în lumea umbrelor. O dovadă a talentului lui o vor găsi cititorii în cartea *Povești* de Ion Creangă, editată de „Carpații”.

Dar aici e necesar să fac o paranteză, pentru a putea vorbi de două „caractere” literare ale Iașului. E vorba de caractere cu ghilimele... Din nefericire, în lumea artiștilor și literaților, caracterele cu ghilimele mișună. Mai ales în lumea acestora din urmă nămarul acestor „caractere” este înspăimântător.

Imediat după apariția „Curierului ieșan”, au mai apărut două reviste literare în Iași: „Cetatea Moldovei”⁴, sub direcția lui George Cuza, și „Cuget moldovenesc”, de sub direcția lui Petre Stati, ambele în format carte. „Cuget moldovenesc” apăruse înainte de răpirea Basarabiei la Bălți, unde îl cunoscusem pe profesorul Stati, cuzist, fost deputat, iar în timpul guvernării Goga-Cuza secretar general în nu mai știu care minister. La Bălți „Cuget moldovenesc” apăruse în formatul „Gândirii”.

George Lesnea era un fost lucrător tipograf. De un real talent, scria cam mult, motiv pentru care cineva făcuse o butadă: *Lesnea e cam lesnicios*. Mai valoroase decât producția proprie erau traducerea din Pușkin și, mai ales, din Esenin. Fostul lucrător tipograf nu nutrea nicio idee politică, era de o ambiție nemăsurată și-și ținea pânzele bărcii gata pentru a le întinde după cum bătea vântul. Era apreciat mult de Iorga și în toamna anului 1940 trebuia să i se dea premiul național de poezie. Totul era aranjat de Iorga și în acest scop Lesnea publicase un volum de versuri intitulat *Cântece pentru Regele nostru*⁵. Numai că Lesnea era ghinionist, regele a fugit spre alte țări mai calde și premiul național s-a evaporat. Dar Lesnea nu renunța așa de ușor la visurile lui și a scris un poem de 400 de versuri intitulat *Căpitanul*. Din cauza evenimentelor nu a mai avut nici măcar timpul să-l publice. Cum trupele germane înaintau victorioase pe toate fronturile, Lesnea și-a format convingerea că viitorul e al naționalistilor și de aceea a început să publice poezii în „Cetatea Moldovei”. Mai târziu, cum războiul în Rusia începuse să meargă greu, s-a gândit că colaborarea la revista lui George Cuza e imprudentă și astfel a fost adus de Chipere la „Curierul ieșan”, a cărui ideologie țărănistă pe pagina I-a i se părea mai puțin periculoasă. Lesnea a publicat în revista mea versuri frumoase. Prima, a cărui titlu nu mi-l amintesc, a fost elogiată de „Curentul”. Mi-amintesc doar ultimele versuri:

„Și-o lună mare, luminoasă, dulce
Luminează morții care zac în grâu.”

Colaborarea lui Lesnea era destul de dificilă. El impunea locul, totdeauna pe pagina I-a, firește, caracterele etc. Dar când frontul de Est a început să nu mai meargă, Lesnea s-a retras strategic⁶. În primii ani după „eliberare” am auzit de Lesnea, dar pe urmă... tăcere. E probabil că a scris și un poem intitulat *Stalin*, dar se vede treaba că manevrele nu i-au reușit.

Și-acum, al doilea „caracter” e vorba de Eusebiu Camilar. Acesta avea idei politice: „progresiste”. Numai că ideile nu-i erau prea solide. Ca și Lesnea, după fulgerătoarele victorii germane, a socotit că e bine să se aranjeze. Și pentru aceasta a fost nici mai mult, nici mai puțin decât secretarul de redacție al revistei „Cetatea Moldovei”. În ceea ce privește talentul lui, așa fi injust dacă aș afirma că nu avea. Avea, și încă puternic. La „Vremea”, înainte de virajul spre stânga, avusesse loc un concurs de nuvele. Și premiantul fusese Camilar. Era vorba în acea nuvelă de o dezlănțuire a elementelor naturii într-un sat din Bucovina – Camilar era bucovinean –, sat de munte, avea loc o inundație, fulgere, trăsnete, prăbușiri de copaci, dărâmări de case etc. Mai târziu a publicat un roman în Editura „Moldova” a lui Athanasie Gheorghiu. Trata aceeași temă, dar, dacă într-o nuvelă această dezlănțuire de elemente era puternică, de-a lungul sutelor de pagini dintr-un roman se dilua.

Cu Chipere ca redactor, „Curierul ieșan” a fost o revistă foarte discutată, poate cea mai discutată de provincie din acele vremuri. Mi-amintesc în special de o polemică cu „Universul literar”. Într-o notă Chipere acuzase revistele din Capitală că disprețuiesc total pe cele din provincie, că redactorii și colaboratorii se tângăiesc reciproc, conform dictonului „laudă-mă tu, ca să te laud și eu”, dar, mai grav, laudele la adresa cărți-

lor ce apar nu sunt sincere, ele fiind cumpărate. „Recenziile ce apar în revistele din Capitală sunt scrise în biourile editurilor, scria Chipere. Redactorii primesc plicul, îl deschid și se uită la numărul liniilor recenziei fabricate de editură, le numără și apoi numără și hârtiile de o mie ce însoțesc textul «recenziei». Dacă e așa cum trebuie, redactorul notează pe marginea paginii de revistă și caracterele în care trebuie să apară și apoi își pune semnătura dedesubt.”

Cel care s-a indignat a fost Traian Chelaru, redactorul „Universului literar”. Acesta a tunat și a fulgerat contra „Curierului ieșan”, dar a fost nenorocos. Peste vreo lună apărea un roman scris de o bănățencă ce se ascundea sub pseudonimul Sofia Arcan. Și în „Universul literar” a apărut o notă de apreciere, semnată Jeleriu, pseudonim cunoscut de toată lumea ca fiind al lui Traian Chelaru, redactorul revistei. Peste vreo săptămână a apărut același text în „Vremea”, dar în chenar, indicând clar că era vorba de o reclamă plătită. Dovada era făcută. Editura trimisese același text și la „Universul literar”, și la „Vremea”, însoțind textul, conform obiceiului, de hârtii de o mie. Lui Traian Chelaru, mai puțin pretențios, numărul miilor i s-a părut suficient pentru a-și pune semnătura, fraților Donescu insuficient și l-au trecut la reclame. Aceas-

ta mi-a dat prilejul să scriu pe o pagină întreagă un articol intitulat *Mercur în templul artei*, de o cruzime care, oricât ar fi fost de „cazonă”, o socotesc și azi justificată⁷. Chelaru a fost nevoit să tacă... „acte vorbește”... S-a răzbunat și el cum a putut, adică în dările de seamă anuale nici nu trecea „Curierul ieșan” printre revistele ieșene, deși aceasta era cu mult mai discutată de presa românească decât „Cetatea Moldovei” și „Cuget moldovenesc”.

O polemică mai puțin gravă am avut și cu dl Ierunca. El scotea revista „progresistă” „Albatros”, în care criptocomunismul era evident. Era însă învelit în multă vată, și anume în vata umanitară. Mi-amintesc de-o poezie – de Cobzaru, dacă nu mă înșel, un poet care până la urmă a fost prins cu mâna în buzunarul nu mai știu cui, intitulată foarte straniu: *Isus, lord Byron și Panait Istrati*.

Într-o notă dl Ierunca cerea ca în școlile secundare românești să se studieze în întregime *opera* lui Panait Istrati. I-am răspuns tot într-o notă că cererea mi se pare foarte riscată: în unele din cărțile lui Istrati e vorba de homosexualitate și nu cred că asemenea teme sunt potrivite pentru elevele și, mai ales, elevii de liceu. Îl mai întrebam dacă *prin întregime* înțelege și *Spovedania unui învins*. Nu mi-a răspuns, dar sunt sigur că în acea vreme dl Ierunca nu îngloba această carte în noțiunea *în întregime*.⁸ Astăzi, d-sa declară că e de acord cu mine asupra *Spovedaniei* și nu-mi rămâne decât să mă bucur.

La sfârșitul anului 1943 Chipere s-a retras, scoțând o gazetă intitulată „Brazda”. Cum eu nu mai puteam obține concedii decât foarte rar, iar banii de care dispuneam se împușinaseră, la sfârșitul lui Chipere am trecut „Curierul ieșan” unui armean al cărui nume nici nu mi-l mai reamintesc. Pe armean nici nu l-am cunoscut, trecerea s-a făcut prin corespondență, scrisorile fiind trimise prin Chipere. Și acest armean a scos un număr în martie 1944. Nu am văzut acest număr, de apariția lui am aflat din „Universul literar”. Într-o notă Chelaru vorbea despre „Curierul ieșan”, lăuda numărul apărut și-si exprima speranța că „sub noua direcție” „Curierul” va fi mai puțin bățaios. Reieșea din nota lui Chelaru că nu mai figuram ca director. Nu avea nicio importanță: revista „Curierul ieșan”, apărută la 1 martie 1941, a decedat numai atunci când hoardele sovietice erau pe înălțimile din nordul Iașului.

L-am cunoscut și pe George Cuza. Acesta era furios pe mine și nu înțelegea cum eu, un naționalist, puteam colabora cu un țărănist. Toate izbucnirile lui Cuza mi le povestea Adrian Pascu, când îl vizitam la redacția ziarului „Moldova”. Dar cu directorul „Cetății Moldovei” m-am reconciliat repede. I-am trimis o nuvelă cu o scrisoare, în care îl rugam să mă anunțe cât mai repede dacă se publică sau nu, în caz contrar, publicând nuvela în revista mea. Și răspunsul a venit telegrafic. Nuvela a apărut cu ușoare tăieturi, făcute, după cum singur mi-a mărturisit, de... Eusebiu Camilar. Au urmat alte nuvele publicate în „Cetatea Moldovei” și într-un concediu l-am vizitat în casa de pe strada Codrescu. George Cuza era un om încântător. Era foarte criticat în țară, avea, desigur, multe păcate, dar și le-a spălat pe toate prin atitudinea de la procesul înscenat de comuniști. A murit în închisoare.

Dar această colaborare la revista lui George Cuza mi-a adus supărarea lui Chipere și motivul principal pentru care s-a retras de la „Curierul ieșan” cred astăzi că au fost relațiile mele cu George Cuza.

N-aș putea termina aceste amintiri fără să vorbesc despre... librarul Athanasie Gheorghiu. Athanasie Gheorghiu era în acei ani în care se situează amintirile de mai sus unul dintre cei mai bogați oameni din Iași. Pe lângă librăria principală, fostă „Socec”, avea încă două secundare, aproape toate tipografiile mari ale Iașului – afară de aceea a Episcopiei catolice – erau proprietatea lui, era proprietar al ziarelor „Moldova” și „Prutul”, precum și al Editurii „Moldova”. Printre alții, „Moldova” l-a editat și pe Eusebiu Camilar. Athanasie Gheorghiu începuse ca băiat de prăvălie. Acuma, când era atât de bogat, era tot ne- »

» Hoinar prin lașul Literar

odihnit, el era cel care deschidea și închidea librăria principală din apropierea Pieții Unirii. Trăiau de pe urma lui sute de români, bărbați și femei, lucrători, lucrătoare și intelectuali. Pentru intelectuali avea în librărie o cameră, cu masă și scaune, în care iubitorii de carte intrau și toți vânzătorii aveau dispoziția să aducă imediat cartea sau cărțile cerute, spre a fi răsfoite sau citite.

În acea cameră ne-a citit Chiper extaziat câteva strofe dintr-o poezie a lui Gyr, din cartea de poezii de pe front. Mereu departe de Iași și de alte orașe chiar, nu aflasem de cartea lui Gyr și-mi amintesc și astăzi de poezia în care era vorba de un marș obositor prin stepă, de ajungerea într-un oraș dărâmat și scotocind prin moloz apare o păpușă. Poezia se termina:

„*Uite o păpușă, camarade.*”

Au ajuns hoardele sovietice la Iași și Athanasie Gheorghiu a fugit la Craiova, unde a continuat să scoată „Moldova”, mereu pe baricada anticomunistă. L-am revăzut după „eliberare”, adică către sfârșitul lui septembrie 1944, în drumul spre Tisa, unde mergeam să mă bat cu noul „inamic”, alături de proaspătul „aliat”, am trecut prin Craiova. Gheorghiu își avea redacția într-o cameră modestă. Omul care plecase de la măturatul prăvăliei era acum prăbușit. Pentru el, 23 August nu fusese o eliberare, ci o groaznică subjugare. Așa credeam și eu în acele momente, așa cred și azi și în drumul spre Tisa mergeam cu hotărârea de a trece alături de cei ce continuau lupta contra celor care ne subjugaseră Neamul.

Athanasie Gheorghiu nu era un „intelectual”, deci nu a socotit o clipă că se poate cocheta cu comunismul.

Am crezut că-mi îndeplinesc o datorie ca la capătul acestor înșiruii de amintiri, să evoc pe simplul librar din Iași, care, fără pretenții, a trudit și el în ogorul culturii românești atât cât l-au ajutat capul și inima, stând până la sfârșit, dărz, pe baricada dreptei cauze.

Note:

1. Publicat în revista „Carpații” (Madrid), anul VI, nr. 34-35, noiembrie 1959-ianuarie 1960, p. 14-16.
2. Pentru acest episod, vezi și *Nicolae Stelian Beldie din Gohor Tecuci și Gheorghe Chiper de la Huși* în Ion N. Oprea, *Personaități moldave*, Iași, Editura Pim, 2008, p. 211-260.
3. Theodor Kiriacoff-Suruceanu (24 octombrie 1900, Chișinău – 28 aprilie 1958, București).
4. De fapt, primul număr apăruse la 17 noiembrie 1940; directorul său era profesorul universitar Giorge Pascu. Revista a fost supendată o vreme; când re apare, la 1 aprilie 1941, are un nou director – George Cuza.
5. Titlul plachetei tipărite în mai 1940 este *Cântec pentru Regele nostru* și, într-adevăr, adulara celui din capul statului se înalță pe culmi nemaiaținse vreodată. (Din sumar: *Țara și Neamul îți cântă, Moldova îți cântă, Biserica îți cântă, Oștirea îți cântă, Plugarii îți cântă, Muncitorii îți cântă, Rugăciune, Închinarea stihuitorului*). În bibliografiile recente, inclusiv în aceea ce însoțește articolul consacrat poetului în *Dicționarul general al literaturii române*, titlul este „scurtat” (*Cântec*). George Lesnea tipărește în aceeași lună (mai 1940) o a doua plachetă, *Ceaslov*, dedicată, aceasta, inginerului Nicolae Malaxa!
6. George Lesnea a iscălit în „Curier ieșan” mai multe poezii: *Plopul de pe drumul spre Bălcisara* (nr. 14, din 1 decembrie 1942), *Cântec și Cântecul coasei* (nr. 15-16, din 1 ianuarie 1943), *Iarnă* (nr. 17, din 1 februarie 1943), *Nouri, Vânturi* (nr. 18, din 5 martie 1943), *Primăvară tristă* (nr. 20, din 1 iunie 1943), traducerea *Scrisoare de la mama*, de Serghei Esenin (nr. 23, din 15 septembrie). (E po-

sibil să fi avut ceva și în nr. 21 și 22, care lipsesc din colecția revistei de la BCU Iași.)

7. În nr. 24, din 1 noiembrie 1943, p. 2.

8. Nu am găsit urmele acestei polemici cu revista „Albatros”.

În schimb, în numerele 19, 20, 23 și 24, sunt mai multe notițe, unele scrise de Gabriel Oriță, contra „Gongului apreciativ” și a lui Marin Sârbulescu. Acesta era redactorul rubricii „Gong”, consacrate literaturii în cotidianul „Capitala”. Gabriel Oriță și colegii săi ieșeni îl pun pe Marin Sârbulescu alături de Virgil Ierunca (și de alții), care laudă peste măsură pe Geo Dumitrescu ori pe Constant Tonegaru.

9. În „Cetatea Moldovei” Nicolae Stelian Beldie a publicat poezia *Nocturnă maramureșeană* (nr. 6/1941) și nuvelele *Întâmplări la Oșcodani* (nr. 3/1943) și *La schi, în munții Maramureșului* (nr. 2/1944).

Alina BÎRSAN

Viziuni paralele

Vântul se pornise alandala
... și bum
îl scăpasem din ochi
mi-o luase rău la vale
corpul
pe cărarea tomnatică
frunzele roșii, brune
îmi mânjeau ochii, buzele
Sânii se desfăceau
împrăștiind amintiri
în aerul ploios
gura strâmbă ricana
icnea după el să-l țină în frâu
dar corpul o lua tot mai la vale
Metalic scrășneau roțile
Corpul tot mai pământos
una cu pietrele
cu culorile toamnei
se prăvălea tot mai la vale
Îl priveam cu jind
ca pe o piftie
corpul meu fărâmițat
ce îl ciuguleau acum vrăbiile
în soarele de toamnă.

Infirmități

Iar scriu în apnee
Iar fac un pas peste trecătoarea insolubilă.
Pe covor, urme de cavalcadă
În aer, nostalgii după oase de pasăre.
Monstruoase sublime

cuvintele, ca și carnea.
Doar disperarea
e în stare pură.

Tămăduire

Bucata mea de pâine ți-aș da-o
ia-o.
În vis aș vrea să absorb adâncul
din privirea ta
și să-l fac călătorie.
În susurul palmelor ce-ți cuprind
chipul drag
luneacă astrul solitar
Iar viața își rotește superba
coadă de păun.
Un strigăt catifelat
se zbate între noi
O bunătate nelimitată
ce naște
respirația noastră fierbinte.
Nu închide ochii.
Lotuși plutesc
pe apele Stixului
Ei se pierd în noapte
Ca și cum n-ar fi
Căci ei sunt
fără înțeles.
O vietate se zbate între noi
fără oprire
fără cauză
ea cuprinde oceanul
și mai mult decât oceanul
e universul ce renaște

mereu pentru întâia oară.
Glosă de aur în eternă
mișcare, zeiță nomadă
ce ne arde cu foc vegetal.
Când ea a plecat, ea rămâne
în respirație, în auz
Nu e o
amintire
E o melodie
Abia acum o auzim
Ea rămâne pentru când
tu vei fi de o parte
a Amintirii
Iar eu, de cealaltă parte.

Flori de spin

Privim în unde, în pentagoane
Tăiați în părți de curcubeu
Cu vorbe tale de cucută
Mă prinzi în heleșteu.
Cuvintele migrează
În altarul oglinzii...
Între noi, aburi de ceai
Ca o sabie de samurai.
Prințesa cu broască pe gură
Torcea fir de pelin
Iar cavalerul ei în armură
Tăia flori de spin.
Parfum de caisă
Și ruguri ne împresură
Dar floarea ce naște va fi ucisă
Căci moartea e mai nobilă
mai pură.

Dan-Bogdan HANU

Dog's Diary

(din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Se mai făcea că: se număra printre cei care, parcă pentru a înlătura orice dubiu că există, își procură zilnic cite o manifestare isterică.

Se mai face încă: seva, adrenalina, fibra discursului meu a fost dintotdeauna un șir sincopat de exclamări și înfrînări (încă în vigoare și vînă).

Memento mori: *Tot mai fără chef, tot mai asudat, / lopotînd prin vremuri tot mai de căcat, / căci (și vai!), sterilitate, ești tot ce-am votat.*

Pentru felul meu de a fi, m-ar fi aranjat nemaipomenit să nu pot fi văzut, să primesc în dar o existență de om invizibil. Pe de o parte, aș fi preferat să fiu invizibil, pentru că nici lumea nu prea s-a întrecut în a mi se arăta (se poate adăuga, eventual, pentru simplificare și descrețirea frunților care vor fi încumetate să se aplece asupra acestor rînduri: așa cum mi-am dorit) și, din lipsă de oferte, a trebuit să-mi umplu timpul plămuiind una...alta, așa că măcar am fi chit și n-aș fi năpădit de remușcări. Pe de alta, n-ar fi fost decît îndreptățita corecție de imagine a unei erori. Pentru că, lăsînd la o parte impresiile, asta și sînt. Invizibil, cum ar veni. În fond, un mic record tot am trecut pe răboj: literar cel puțin, sînt aproape invizibil tocmai în orașul în care locuiesc, ceea ce înseamnă că există probleme în a fi văzut de aproape (dar...unde ne sînt lunetiștii?). În mod normal, soluția ar fi univocă: să mă mut, să plec, numai că, am mai spus-o, e un mic triumf.

Ce vom fi căutînd aici, noi, cei care nu căutăm altundeva decît în noi înșine? Și nu din superbie sau trufie fără limite o facem, ci din umilință, din spirit de gratuitate, din convingerea că orice luare în posesie este failibilă. E o falsă căutare, consecință nefastă doar a faptului de a ne fi născut, de altfel, lesne de observat, mult mai lesne decît a fi socotiți drept ceea ce sîntem. Căutăm să plecăm, dar ne reușește, aproape întotdeauna, îngrijorător de tîrziu și numai după ce am apucat să ne procopsim cu eticheta de *lamentabil*.

Șansa normalității? Normalitatea, zic, mai poate subzista doar în stare subcutanată, prin abstragere, prin renunțarea la form(ul)ele evidenței. De aceea, tot ce scriu se grupează de la sine sub titlul SUBUR-BII SUBTERANE. La suprafață e moartea termică a intimității și a resurselor sale nebănuite. Un metabolism al normalității mai e posibil doar sub legislația și protectoratul anonimatului, or asta înseamnă gradul zero al imaginii, a transforma capcana invizibilității în habitacul ideal.

Știu dincotro vin și îngrijorarea, apoi angoasa, apoi spaima, panica instalată irevocabil tocmai în clipa cînd ieși seama de ea (sau o ieși în seamă), cronică: nu există nici măcar un lucru întins pe un rînd sau pe o pagină din cele mai bine de zece mii scrise – și, foarte probabil, nici nu va exista – care să nu fi fost spus sau scris (mult) mai bine, undeva, cîndva, de către cineva. Din această menhină nu există ieșire. Ce ne-am dori? Ca fiecare escapadă, întinsă pe coarda unui rînd, pe membrana unei pagini și mai departe, la cutia neagră care e fiecare carte, plecată de la grăuntele, de la granula de speranță că, la capăt va purta amprenta (patina, lustrul?) onorabilității, să o întrezărească pe aceasta, reflectată într-un licăr din ochii celui alt.

Și totuși, un reziduu de duritate e pulverizat și plutește peste acest chip, un reziduu inexplicabil, căci, ținînd seama de cele lăsate în urmă, înfăptuite, n-ar fi trebuit să se afle acolo.

Cînd adorm, mă trezesc dincolo, cînd visez, trăiesc tot ce mi se întîmplă dincolo; reciproca e mult mai bine știută și neasumată. Cu aceeași uniformitate de consecințe: o oboseală fără margini și fără scrupule.

Icoane catodice → iconografie catodică → iconostas catodic. Artifici(al)ul secătuiește firea, fibrozează sufletul.

Lucru cert și cu procentul său important de acțiuni în decizia mea de a suprima *ieșirile* (sau, de celaltă parte, de a astupa *intrările*): m-am săturat de acordorii de destine, de profesioniștii – coborîți, din neputința de a mai prididi cu funcțiile, cu abilitățile lor, de multe

ori, doar la ipostaza de practicanți, mai corect spus, de salahori – ai ironiei, ai umorului la orice oră și la (și cu) orice preț.

Sînt antipatic [exact spus: a(n)tip(at)ic] pentru că prefer autorității oricărui nume propriu, curcubeul! Și pentru că singurele bolți autentice sînt cele ale curcubeului, șpagatele luminii pe cer, și nu cele pe care sînt în crustate nume proprii. Nu recunosc și nu-mi plec fruntea decît sub arcadele luminii.

Celor mai frumoși ani, chiar și unei părți a celor din urmă, ce ar întruni condițiile pentru a suporta acest superlativ, le-a expirat dreptul să se numere printre *cei mai frumoși*, e clar, știu, fiecare vîrstă cu farmecul ei, cu frumusețea, cu bla bla bla-urile ei, i-am folosit ca mortar, ca liant, pentru o realitate nepermisă, ilicită, pe care mi-am clădit-o doar ca să-mi creez dambla unui *acasă*, dar și ca să ajung acum, să-mi pun frontal întrebarea: ce semioză poate face posibilă această realitate a cărei notă fundamentală e lipsa de rezonanță cu realitatea mare, din care s-a întrupat (deși nu s-ar zice, nu-i poartă semnele și patimile) și de care s-a desprins, precum un amplotiat de trustul din care și-a tras propria firmă? Deși, e peste poate de evident, consecințele diferă net, cît timp această realitate – realitatea *manu* și *mentis propria* nu face reverențe către aceea inclusivă, ci dimpotrivă, îi întoarce, din ce în ce mai rar, o față posomorită sau absentă, în tot cazul, irecognoscibilă – nu prosperă cu nimic din indiferența compactă a realității-mamă, nici n-o vampirizează, n-o văduvește, n-o slăbește, nu o deteriorează prin nimic pe aceasta din urmă. Un delict fără seamă.

SANCTA OPORTUNITAS, ooo, niciodată tu, nu mi te-ai dăruit în această viață, te-am văzut concubinînd de zor, gîfîindă, conjurînd neprihănită, gîl-gîitor, cu mulți dintre prestigioșii – ce, neapărat și negreșit, trebuie să fi fost și prestidigitatorii – vremii. În nu prea curate așternuturi.

Întrebare dintr-un chestionar șters: Mai este posibilă poezia după Codex Alimentarius? Bio-individualitatea spune că, dacă ne vom mișca ferm și eficient, da!

Esența tare a purității de fapt și de cuget – sună cam tautologic, dar e, mai ales un viciu de literalitate – , distilată și administrată, totodată, pe zeci de ani, în care s-a deversat mizantropia cîtorva ani, cei mai de pe urmă. Erodată și grav avariata încrederea în celălalt, în urma lucrăturii eficace, fără scrupule, a sistemului (care nu oferă soluții, căi și locuri de integrare unora ca mine, oferindu-le doar dreptul de a înghițe noxe după noxe), împînzit de pîrghii și resorturi de culise, de noime și norme deviate, de protocoale insinuate pidosnic și inflexibil în relațiile de viață, co-

apte și călitate în focul schimbării cu orice preț și dincolo de orice necesitate. Subiectivitatea fremătîndă, nervoasă, orgolioasă, cedînd treptat, încolțită, deteriorată, mortificată, imolată sub încreștarea chin-gilor reticulare, de plasă metalică, ale protocoalelor, procedurilor, reglementărilor, care inoculează, în doze crescătoare, hormonii anihilării. Progresia diabolică, *perversența*, pretinsă cale de anvizajare a naturii umane, schimonosită, brăzdată de clivaje provocate și induse, cernută prin și expusă în cele mai umilitoare ipostaze, comprimată la un grund indistinct, bicisnic, nevolnic. VS. noua natură umană, așa cum poate fi văzută din afara sistemului (de referință), un mutant schilav, eșuat într-o haldă de proteze.

Natura umană trendificată, dislocată în trenduri, disputată de trenduri, atomizată de trenduri, scindată de tematici-target. Contactul cu natura, formatat în multiple configurații, înrolat și încolonat, înhămat și pus să urnească monstruosul car alegoric al senzațiilor tari, al experiențelor fără noimă, al *performance*-urilor și instalațiilor ce și-au declinat orice paternitate a fenomenologiei firescului, smintite definitiv din cursivitatea firescului.

Tumultul ocupațiilor, acel a fi ocupat pînă peste cap, fac individul de nerecunoscut, îi răpesc tocmai individualitatea, cea feroare interogativă a diferenței, îl deturneză de la mărcile firii sale recognoscibile, distinctive, preschimbîndu-l într-o cantitate disociabilă în concentrații inegale, ale căror salturi într-un sens sau în altul, sînt greu de trecut cu vederea și, mai cu seamă, de înțeles. Nenorocirea, pagu-

ba, vin, în ce mă privește și mă nimereste, din altă parte: ocupațiile nu mă pre(a)ocupă. De unde și bilanțul (pe care, renunțînd la *bi-ul* pre-as-fixial, cît se poate de practic ar fi să mi-l petrec în jurul gîtului): restrînte la toate nivelele, și cu imaginea instabilă, virînd primejdios indicatorul spre zero, și cu beneficii *de uz intern*, cam tot pe acolo. E limpede, tot ce-i ofertant pentru alții, ajunge, la mine, derutant. Așa e cînd te-ai născut și trăiești prea departe. Ocaziile sînt impasuri. Totuși, aș fi ipocrit să nu recunosc, ce bine se poate trăi în impasuri, adică, nu tu circulație, nu tu du-te vino, nimeni nu te caută, lucrează doar liniștea. Insistentă pînă ce crezi că îți aparține, te prinde în cimentul ei fin și fraternizează cu tăcerea interioară, ca două mări care se unesc. Încît devine repejor

legitimă întrebarea: e neîndoiș că liniștea lucrează, dar pentru cine?

11.04.2009, dimineața, sorbindu-mi cafeaua, la țigară, în balcon, contemplant un puiet abia înfrunzit, aflat în ecartul dintre trotuar și carosabil, e gracil, nefiresc de pieziș, lovit probabil de copita mitocăniei vreunui contribuabil motorizat. Trimit asupra sa efluvii de compasiune, inutile. Opt ore mai tîrziu, zace, trîntit la pămînt, frînt aproape de rădăcini, iar lîngă el tronează, imperturbabilă și impozantă, o nichelată bengoașă, robustă, icon concentrat, concis, al puterii neimpozabile, al adrenalinei pentru care nu există obstacol. E posibil să fi fost mort încă de cînd îl văzusem prima dată, la arbori nu se știe niciodată, n-am însă niciun motiv spre a mă îndoi de cauză, invariabil aceeași. Un mort tînăr, fraged, încoronat pentru prima și ultima oară de frunze și muguri.

E suficient un astfel de episod pentru a-ți reaminti că nu mai e loc de nicio iluzie și că, despre acest timp, există deplina acoperire spre a spune: ceea ce e de făcut (distrus), se va face repede.

Ion Șt. BAICU

O mare prietenie: Caragiale - Gherea

(I)

La întâlnirea dintre veacuri, XIX și XX, o mare prietenie se va încheia între două proeminente personalități ale literaturii și, în genere, ale culturii naționale și europene: dramaturgul și nuvelistul *Ion Luca Caragiale* și criticul și sociologul *Constantin Dobrogeanu Gherea*. Se impune, din capul locului, să mărturisim sursele folosite în redactarea de față: *OPERE*, volumul VII, de *I.L. Caragiale: CORESPONDENȚA*, ediția din 1942 de Șerban Cioculescu, apoi *CORESPONDENȚA* de *Constantin Dobrogeanu Gherea*, ediția din 1972 de sub egida Editurii *MINERVA* și *Ploieștii dinspre Caragiale*, în 2010, de *Ieronim Tătaru*, fiu natural al Prahovei. În timp s-a semnalat: dacă *Dobrogeanu Gherea* nu s-ar fi stabilit la Ploiești, concesionând restaurantul din *Gara de Sud*, prezența, în acest oraș, a marelui scriitor se pare că ar fi fost, probabil, mai rară, deși cum se știe, el își considera urbea drept locul natal. Prietenia dintre *I.L. Caragiale* și *Dobrogeanu Gherea* se făurise, desigur, într-un răstimp mai vechi; ea debutase încă prin anul 1885, când restauratorul ploieștean publicase articolele *Trei comedii ale lui Caragiale* și *Caragiale Fluorat*. În orice caz, prietenia lor nu se va mărgini doar la preocupări de ordin literar; în realitate, ea a fost o adevărată camaraderie frățească, niciodată tulburată de neînțelegeri – va preciza acad. Șerban Cioculescu.

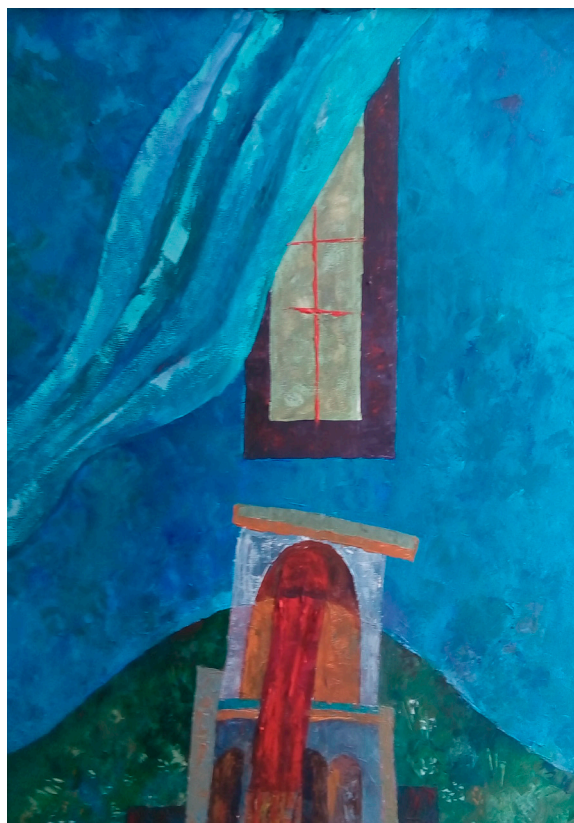
În continuare: în numărul ziarului *EPOCA* din 11 septembrie 1897, tenacele și talentatul *Ion Luca Caragiale* avea să conceapă un tablou memorabil al demersului de restaurator al lui *Dobrogeanu-Gherea*; el scria: *Sosesc în gara de la Ploiești la șapte seara. Îmi fac loc prin mulțimea, care se îngrămădește în fața bufetului, cu mâinile întinse să capete porția de friptură de vițel – o specialitate a localului – și voi să salut pe patron. Dar este peste putință să răzbat prin gloată și prefer să aștept pentru plecarea trenului și, apoi, patronul se dă jos de la bufet și mă îmbrățișează, ca totdeauna, cu căldură. O asemenea nezdruccinată prietenie va rămâne tot atât de strânsă și plină de reciproke aprecieri și după autoexilarea dramaturgului la Berlin. În corespondența trimisă de el pe adresele din România, numele lui *GHEREA* și cel al *GHERIȘTILOR* se regăsesc de multe ori: semnatarul folosea întotdeauna diminutivul *COSTICĂ*. Epistolele expediate datează, îndeosebi, din perioada anilor 1905-1912, iar leitmotivele erau formulate astfel: *Ce știți de la Costică?*, *Aveți vreo știre de la Costică?* Și *Ce vești aveți de acasă de la Ploiești?*; să precizăm că ele erau trimise Ștefaniei și lui *Paul Zarifopol* – fiica și ginerele criticului, locuitori atunci ai orașului *Sinaia*.*

Încă o atenționare necesară: ori de câte ori, *Dobrogeanu-Gherea* călătorea peste hotare, scriitorul, aflat deja pe meleaguri germane, se interesa și se agita pentru a aranja o întâlnire cu el, își oferea serviciile de gazdă primitoare, căuta să-l rețină în casa proprie și îi prezenta proiectele unor vacanțe, pe care să le petreacă împreună cu familiile – consemnează același *Ieronim Tătaru*; de asemenea, când revenea, în scurte perioade în țară, *I.L. Caragiale* se oprea la Ploiești, dar și la Sinaia, la vila *ALBULETZ*, unde își făceau vacanțele familiile *Gherea* și *Zarifopol*. Să apelăm aici la textele unor scrisori, de pildă, în cea din 12 august 1905, după ce i se adresează cu *Dragă Costică*, amabilul expeditor arată: Îmi place să cred... să poți veni, fără grije, aici la Berlin, unde, împreună cu copiii tăi și cu un bun prieten, poate cel mai bun, să faci o cură pentru nervii tăi saturați de necurătenia orientală. Trebuie să te aerisești, să te dezmoțiești, să te dezruginiești, făcând și un altfel de sport decât sportul îndeplinirii datoriei pe un teren atât de ingrat, în mijlocul unei lumi, pe care, oricât de optimist ai fi, e vreme să începi a o cunoaște, în sânul unei societăți umane pentru care te-ai fi convins, în sfârșit, de vorbele mele – e atâta de necunoscută noțiunea de datorie umană; el dă sfaturi înțelepte: Însă, dragă Costică, sport și sport: toate sunt bune când au, cum trebuie, o metodă; și cine le face exclusiv și abuziv, mai ales pe un teren și într-un mediu ingrat..., se poate expune la perturbări și accidente nervoase. Prin întinderea continuă fără sistemă, vrând să sporești fără măsură elasticitatea unui fir, i-o poți compromite: ori se rupe firul, ori, în cazul cel mai bun, dispăre elasticitatea, rămânând firul întins, fără să se mai poată-ntoarce la loc în starea normală.

Prietenul său berlinez mergea mai departe, referindu-se direct la persoana ploieșteanului: *Ne cunoaștem cam*

demult, iubite Costică; ai avut destulă vreme să înțelegi cât de puțin aș fi în stare să rănesc pe cineva în credințele și pasiunile lui, când le văd nobile și le știu sincere și oneste. Mai cu seamă pe tine, unul dintre foarte rari oameni – ca să nu zic chiar singurul – pe care i-am întâlnit la noi, având onestă și sinceră credință – cum aș putea să te rănesc?... Ai înțeles, sper, câtă dreptate am avut când ți-am spus odată-n glumă că tu ai făcut în România mulți socialiști și n-ai putut păstra nici unul. Și singur pe mine nu m-ai putut face socialist și eu singur ți-am rămas și-ți voi rămânea – cu toate că tu mă consideri burghez, reacționar – toate niște invective socialiste, pe care un anarhist ca mine nu le ia în seamă? Și Prin urmare revin: altruist fii cât poțtești, asta e bine și furmos. Păstrează, însă, un fond de egoism: îngrijește puțin și de tine, vino într-o atmosferă curată și-ți reîmprospătează forțele trupesti și sufletești, pe care destul și peste măsură le-ai frământat atâta vreme – o viață de om! Câtva timp, petrecând aici cu toți ai tăi, sunt perfect convins că ți-ar face mare bine... dar încă mie? Poate că aici, alături de tine, aș da literaturii ceva mai bun și mai de valoare decât se poate socoti după fleacurile ce i-am dat până acum. Când te aștept? Spune.

Cum îl vedea *GHEREA* pe *CARAGIALE*? În anul 1890, se știe, *Dobrogeanu Gherea* publica cunoscuta sa operă cu titlul *STUDII CRITICE*, în care se afla inclus și studiul dedicat marelui dramaturg; în text, autorul scria: *Caragiale e netăgăduit un mare talent satiric... Un talent trebuie prețuit, dar mai ales trebuie prețuit un talent satiric: aici poate să fie vorba de prețul rarității... Talentul lui Caragiale și-a găsit expresiunea sa cea mai desăvârșită, a dat roadele cele mai frumoase în „O Scrisoare Pierdută”*. În epocă, *I.L. Caragiale* era nelipsit de la întâlnirile – uneori cu mese bogate – organizate la domiciliul criticului din incinta *Gării Ploiești*. Un memorialist, *Alexandru Toma*, viitorul poet, atunci student, va povesti ulterior că, prin anii 1895-1898, revelioanele la *GHEREA* erau de pomină, printre participanți fiind, desigur, *CARAGIALE* alături de *Stere și Morțun*, de *Vlahuță* și *Delavrancea*; în timpul aprinselor dezbateri, prezidate de primitoarea gazdă, în evidență ieșea, de regulă, marele prieten gherist, care scânteia, totdeauna, prin paradoxurile lui pe tema tezei și a antitezei – cf. *Amintiri Literare despre vechia Mișcare Socialistă. 1870-1900*, în 1975, de *Tiberiu Avramescu*.

(II)

Interesante au rămas și amintirile lui *Ionel GHEREA* – fiul mezin al familiei – despre prezența frecventă în casa lor a lui *I.L. Caragiale*; el va relata ulterior: În familia noastră, opera scriitorului era așa de bine cunoscută, încât cine nu o cunoștea perfect nu înțelegea ce spuneam: continuu se făceau aluzii sau se dădeau

citare din prozele lui... Entuziasmul nostru, al familiei *Gherea*, pentru *Caragiale* era atât de mare, încât, când venea la noi la Ploiești, pentru câteva zile, eu ceream voie de la tata și lipseam de la liceu ca să stau tot timpul cu *Caragiale*. În memorie i se întipărise și gestul scriitorului ucrainean *Vladimir Korolenko* de a traduce, în limba sa, unele lucrări ale lui *I.L. Caragiale*; el scrie că, în rusește, au văzut lumina tiparului *Momentele* și *Boborul*, precizând: Țin minte cum îi explica tatăl meu ce greu se reda în altă limbă atmosfera românească cu specificul umorului lui *Caragiale* – cf. *Ioan D. Gherea*, în 1968, *AMINTIRI*.

Să mai menționăm: *Dobrogeanu Gherea* îl aprecia ca fiind cel mai mare scriitor român pe *Ion Luca Caragiale* – după cum reiese dintr-o epistolă a tatălui către fiica lui Ștefania – studentă la conservatorul de muzică din orașul german *LIPSCA* – ulterior denumit *Leipzig*. Captivantă a rămas corespondența gheristă după stabilirea, la Berlin, a lui *I.L. Caragiale*. În anul 1908, bunăoară, câteva scrisori pe adresa Ștefaniei și a lui *Paul Zarifopol* relevă unele aprecieri ale marelui critic și sociolog pentru omul și acțiunile loialului său prieten. În privința lui *Caragiale* are dreptate doctorul *Alceu Urecheia* și nu tu, *Păvălucă*. Se înțelege că se poate zice cum zici și tu: iată un om, care toată viața lui a băut mult, a fumat, a mâncat ardei, a petrecut și aproape la 60 de ani se ține încă bine. Dar, se poate zice și altfel: iată un om, înzestrat cu mare rezistență, cu extraordinare calități fizice și psihice și care din cauza traiului pe care l-a dus, la 55 de ani, a ajuns istovit, nu mai poate munci, doarme până la unu după prânz, are un început de boală de ficat și o meteahnă îngrijorătoare la inimă. De... mult depinde de la facon de s'exprimer – se arăta deschis în epistola din 19 februarie 1908, expediată din țară în Germania. Se adăuga: la Ploiești, mare tâmbălău cu partidul cel nou, Partidul Conservator Democrat de sub conducerea lui *Take Ionescu*; în context, *Caragiale*, cu telegrama de adeziune și cu articolul lui – 1907 din primăvară până în toamnă – chiar mi-a belit obrazul. Nu-i vorbă, mă așteptam eu la asta. Să scrii o diatribă minunată și ucigătoare împotriva politicianismului român și imediat după aceea să scrii un articol ditirambic și să aderi cu entuziasm la cea mai pură și caracteristică esență a aceluiași politicianism – a dracului consecvență! Dar așa sunt artiștii, mai ales când au speranța să mai ciupească ceva de pe urma tachismului român – vezi și nr. pe 1971 al revistei *MANUSCRIPTUM*.

În fine, de-a dreptul cutremurătoare și emoționantă avea să fie scrisoarea din anul 1912, adresată lui *Vladimir Korolenko*; în text se arăta: *Evenimentul, neobișnuit de trist pentru România noastră, este moartea lui Caragiale. El a murit subit în mai la Berlin de inimă. Eu și soția, în mai, am început să facem la Govora băi de iod și sulf, dar, primind această știre îngrozitoare din Berlin, desigur, imediat am plecat acolo. La Berlin l-am pus în cavou, iar la toamnă o să-l aducem în țară, unde, conform hotărârii parlamentului și guvernului, i se vor organiza funeralii naționale. Pentru țară, asta este o pierdere imensă, iremediabilă; de asemenea, și pentru mine, personal, această pierdere este îngrozitoare. Nu pot să-mi revin nici până acum. A fost cea mai luminată minte și cel mai mare talent al României. Din punct de vedere al talentului, el se află la nivelul lui Gogol, dar, din punct de vedere al orizontului intelectual, al minții luminate e mult superior lui Gogol.*

Și încă ceva: *Eu am avut ocazia să stau cu Caragiale la un pahar de vin zile și nopți întregi, printre altele, de băut a băut numai el singur. Și așa, zile și nopți în șir, Caragiale vorbea, vorbea neconținut, fără încetare și tot ce spunea, inclusiv paradoxurile și prostiile, era neobișnuit de frumos și purta amprenta unei inteligențe neobișnuite; a fost orbitor de strălucitor, neobișnuit de spiritual. Caragiale este cel mai mare om, după inteligență singurul supraom, pe care am avut ocazia să-l întâlnesc vreodată în viață și iată acest om cu o imensă inteligență și talent moare și, afară de mica Românie, nimeni nu a suflat un cuvânt despre el... Sărmanele și nenorocitele noastre fără mici și înapoiate, dar și mai sărmani și nefericiți sunt acei oameni, care se nasc în aceste țări mici – vezi epistola în volumul din anul 1972 intitulat *CORESPONDENȚA* de *Constantin Dobrogeanu GHEREA*.*

Petre ISACHI

(Unde ne sunt elitele?)

Sindromul pierderii autorității

Trăim astăzi, în primul sfert al mileniului al III-lea, resurecția „omului revoltat”, după sintagma lui Camus, care-și poartă crucea sub narcoza protestului și a negației, departe de Dumnezeu și de valorile inspirate de acesta, de noblețea unor idei verificate în istoria umanității. Într-un asemenea context, renașterea elitelor se impune ca o lege a vieții însăși. Nu e greu de observat că în concurența dintre popoare au învins țările care au știut să-și creeze noi elite capabile să provoace înălțarea „de la sub-om, la om, de la om, la zeu” (Pârvan).

Elita (intelectuală, artistică, religioasă, financiară, politică, economică, militară etc.) nu înseamnă, în opinia noastră, un complex de superioritate față de tirania majorității (regimul numărului) sau teama mitică de revoluție și nu înseamnă nici nomenclatură sau oligarhie, ci o energie creatoare, nu oricum, ci în conformitate cu o ierarhie de valori naționale/ europene susceptibile a înlesni maxima împlinire a ființei umane și, desigur, a neamului. Omului-ciclop (unidimensional, în expresia marcusiană), elita îi opune un concept de „om deplin” în stare a se devota concomitent automodelării și binelui public.

În ultimii 27 de ani, la noi, deosebit de importantă a fost - și este încă - **conversia** vechii nomenclaturi (intelectuale, filosofice, artistice etc.) într-o nouă elită competitivă la nivel european. Desigur, acolo unde selecția s-a făcut după criterii profesionale, morale, de deschidere la valoare, la nou, adică unde contraselecția a operat mai puțin, conversia spre noua elită a fost eficientă și facilă. Nu raportul dintre vechea și noua elită, avem în vedere în rândurile de față, ci expectativa în care se complăce palida elită românească. Se uită că funcția elitei, în vremurile de criză, este să facă să domnească **meritocrația, să impună diferența, care la rândul-i impune ierarhia**. Se știe, iluzia egalității (oamenii nu sunt egali decât în fața lui Dumnezeu și în fața Datoriei!) provoacă atât voluptatea protestului - subliniem, nu însă revolta constructivă -, cât și ispita depozedării (așa se explică depozedările ilegale și inumane, din 1944 și până în prezent).

Rând pe rând, instanțele clasice de autoritate sunt contestate: monarhul de către supus, tatăl de către fiu, bărbatul de către femeie, Dumnezeu de către om etc.. Acest sindrom al pierderii autorității trădează apatia elitelor născute din contraselecție. Modelul eroului civilizator e mereu altul, preschimbându-se în funcție de modă. Dislocarea/ disoluția autorității intelectuale, religioase, politice etc. se face din mers. „**Dumnezeii**” gloatei sunt cei fabricați din interes, de mass-media, singura în măsură să satisfacă și să stimuleze fantasmele și iluziile colective. Mulțimea se iluzionează pe ea însăși, pentru a suporta mai ușor ideea că destinul ei depinde de un altul. Se uită frecvent că orice om este un destin, înainte de a fi o valoare. Faptul paradoxal este că această criză a autorității trăiește și este potențată în numele democrației! În realitate nu există democrație autentică în afara meritocrației, etnocrației, noocrației și demofiliei, altfel spus, în afara elitelor (vezi Franța, SUA, Japonia, Germania, Anglia, Italia, Suedia etc.). Societatea va deveni atentă la discursul elitei, atunci când acesta va impune meritocrația - meritul profesurului care te învață cum să înveți, cum a susținut toată viața, Noica -, când elitele sacre și cele profane nu vor mai îmbrăca forma excluderii mutuale. Situația elitelor monastice creștine pe o poziție sapiențial-mistică are ca scop protejarea din perspectivă semantică sacramentală, a adevărului divin, în antiteză cu elitele lumești, de obicei opulente, cupide, agresive, lipsite de sens, demagogice, ipocrite. Elitele pe care adevărul divin le investește cu virtutea teocratică se confruntă cu obligația de a elimina competitorii neaveniți din cursa sapiențială sau liturgică, una din puținele „câi” accesibile celor aleși, prin care Dumnezeu rămâne legat de umanitatea căzută în păcat.

Constatarea refuzului apropierei elitelor sacre de elitele profane este paradoxală numai la prima vedere, deoarece, în esență, cauzele ultime ale puterii

și libertății lumii rezidă în căutarea adevărului sacru, încât cei care știu, cei care știu cum să știe, cei aleși după criterii valorice, pentru a stăpâni arta de a ști, vor putea exercita o funcție eficientă de orientare spirituală, sapiențială, morală, economică, politică, filosofică. Mai grav este că și în cazul elitelor profane funcționează aceleași forme ale excuderii mutuale. Drumul spre consens pare o iluzie, tocmai în momentul când un eveniment de însemnătate națională/ europeană - 100 de ani de la Marea Unire - cere unitatea spiritual-morală, activă, a tuturor elitelor, literar-artistice, politice, sacre, economice etc.

Ce se întâmplă atunci când acționează selecția ne-

gativă? Contraselecția traduce o criză la nivelul valorilor și propulsează o pseudoelită veleitară, parazită, necompetitivă și nerecunoscută nici la nivel local sau național, nici la nivel european/ internațional. Căzut în apatie, intelectualul post-decembrist oscilează între turnul de fildeș și chemarea agoriei și așteaptă, anulându-și, libertatea cucerită, într-o acută lipsă de opinii cu greu disimulată, o rezolvare din exterior. Considerându-se mai mult un arisocrat, decât un sacerdot al spiritului, intelectualul contemporan se complăce în iresponsabila absență din propriul destin, deși momentul Centenarului trimite la fapte și acțiuni individuale prin excelență. Longevitatea nomenclaturii comunistoide și o nostalgie idioată a egalitarismului, exilează elita intelectuală, bagatelizându-i rolul. Vă amintiți lozincă manipulatoră: „Noi muncim, nu gândim”. Prin urmare: cine nu se circumscrie omului-masă nu există!

Cum începutul mileniului al III-lea pare mai curând obsedat de performanțele parvenirii și ale supraviețuirii este mai puțin probabil că integritatea morală și competitivitatea unei elite să poată capta validarea prestigiului social. Adio ierarhie! Adio meritocrație! Mai mult, criticismul intelectual devine o sfidare, iar autorul lui, o persona non grata. Refuzându-i-se calitatea de vox populi, discursului cult îi rămâne exilarea în ecoul unei vox în desertum. În schimb, oportunismul și cameleonismul - forme și mijloace ale contraselecției - au devenit alarmante.

Apolitismul elitei nu scuză complacerea în registrul ideilor critice inofensive, o critică deja născută moartă, de vreme ce nimic din ea nu influențează conștiința omului-masă. Valorile pe care elita le invocă criticând aproape totul, trebuiesc grabnic legitimate în praxisul

unei societăți cu veleități democratice, noocratice, teocratice. Aici intelectualul se lovește de fatalul „nod gordian”, întrucât politicul și libertatea spiritului se exclud. Pentru renașterea și binefacerile meritocrației, elita intelectuală trebuie să renunțe cu necesitate, la starea de pasivitate și să devină nucleu coagulant al unor curente de gândire și opinie cu sau fără finalități practice. Nu însă în maniera publicitară și partinică în care are astăzi loc recrutarea unor tehnocrați, gulere albe sau artiști.

Aceasta și pentru că dintre cele patru configurații de structurare a elitelor: *** elite unificate prin consens; * elite unificate ideologic; * elite unificate axiologic** - în realitate o unitate a contrariilor axiologice; *** elite divizate, fragmentate și în situație conflictuală acută**, la noi ființează cea de-a patra configurație generată de cațavencianismul politic, care delegitimează elita autentică și creează o stare de apatie/ inerție ce potențează indiferența și absenteismul.

Nu este greu de observat (v. Germania, SUA, Franța, Spania etc.) că stabilitatea economică și politică este eficientă și puternică în regimurile de democrație reprezentativă - în unele cazuri și participativă - unde elitele sunt unite pe o bază consensuală, prin apeluri la proceduri ce permit reglarea pașnică a conflictelor și asigură o transmitere firească a puterii. Meritocrația are șanse să se afirme în România, numai dacă elitele noastre vor avea o atitudine responsabilă - nu prin lege scrisă - competentă și deschisă, o permeabilitate și o transparență totală la nivelul schimburilor de idei pe care le dezvoltă cu alte categorii sociale. Altfel spus, nu poate exista democrație autentică fără elite autentice, iar elitele fără democrație nu vor reuși să producă decât dezordine, conflict, ordine arbitrară, tensiuni și revolte sociale, instabilitate și autoritarism.

Cauza ineficienței și a simulacrului generalizat începe de la selecția negativă sau/ și de la definirea consensului în numele căruia își ordonează **acțiunea**. Demersul critic și formativ al elitei nu trebuie să presupună damnarea apriorică a valorilor, negarea lor în sine, ci să asigure nevoia de autoritate - estetică, științifică, filosofică, religioasă etc. - conducerea și coeziunea societății. Nu întâmplător, decăderea prezentului traduce un declin al elitelor, un avans agresiv al maselor dezorganizate, al egalitarismului și deopotrivă al dictaturii banului, tot atâtea aspecte ce revelă incapacitatea spiritului aristocratic de a impune meritocrația ca un modus vivendi în care considerația, bogăția sufletească, perezumția de cultură și educație, meritul social să fie recunoscute pe plan local, național și european.

Credem că interesul pentru elite, cultivarea acestora în toate instituțiile autohtone, de la grădiniță, la universitate acoperă o nevoie de strictă necesitate pragmatică, încât propunem din convingere, modelul elitei ca o invitație la un ideal uman de tip renescentist, firesc, care are cultul politeții - nu din interes! - al autonomiei și individualității, al excelenței intelectuale, al distincției, în antiteză cu psihologia gloatei sau cu „principiul turmei” - după o expresie consacrată. Sistemul de elite pluralist - R. Aron distinge patru tipuri de elite sau „aristocrații”: *** o „aristocrație spirituală”** compusă din intelectuali și preoți; *** „conducătorii politici”**, în care sunt incluse și înalta ierarhie administrativă, șefii armatei și ai poliției; *** „gestionarii”** muncii sociale; *** „managerii, conducătorii maselor”** care exprimă și orientează revendicările populației - asigură sistemul politic, democrația, controlul și raționalizarea puterii politice.

Democrației de tip occidental îi corespunde sistemul de competiție a elitelor. Competiția reală - nu simulacrul - face posibilă renașterea meritocrației, perpetuarea ei, care ar reprezenta, în opinia noastră, prima cheie a succesului pentru o integrare de facto a României în elita țărilor lumii.

25 august 2017, Bacău

Iulian Marcel CIUBOTARU

Pictorul Aurel Băieșu într-o cercetare monografică de referință

Aurel Băieșu, „pictorul țăranilor și al plutașilor de pe Bistrița”, a rămas în istoria modernă a artei românești ca o figură tragică și nedreptățită. Tragic prin configurația vieții sale: orfan de mamă la doar nouă ani și de tată la șaisprezece, crescut de bunică în lipsuri și sărăcie, bolnav de tuberculoză – boală care îl va răpune la numai treizeci și doi de ani. Nedreptățit prin destinul operei sale: cvasi-uitat după prematura sa dispariție fizică, lui Aurel Băieșu i-au fost consacrate, în aproape nouă decenii de la moartea sa, doar două lucrări (și acestea putând fi integrate mai degrabă la categoria albumelor), publicate de Maria Dumitrescu (1968) și Valentin Ciucă (1987). De aceea, o monografie despre viața și opera acestui pictor trebuie apreciată ca o întreprindere mai mult decât binevenită. Meritul îi revine profesorului Gh. Macarie (n. 1940), cunoscut critic și istoric de artă, care a publicat, în 2014, volumul **Pictură sau destin. Aurel Băieșu (1896-1928)**. Prezentele rânduri sunt generate de lectura acestei monografii, apărută la Editura Pim, din Iași.

Cartea este structurată în patru capitole (chiar dacă, la „Sumar” – p. 9, titlul ultimului capitol a fost omis). Ceea ce impresionează încă de la deschiderea acestui op este ținuta grafică **excepțională**. După cele o sută șaptezeci pagini de text (format academic), reproducerea după tablourile picto-

rului, în număr de o sută treizeci și cinci, se constituie ca un veritabil album, care adună laolaltă opere aflate prin muzee din întreaga țară sau în colecții private. Dar, pentru a înțelege profunzimea și măiestria realizării lor, lectura celor patru capitole devine obligatorie.

Primul dintre ele, „Repere în viață – aspirații spre artă” (p. 11-81), investighează, pe baza cercetărilor arhivistice, a presei timpului, a mărturiilor orale sau a documentelor aparținând genului epistolar, viața lui Aurel Băieșu, precum și întâmpinările din presă ale expozițiilor sale (la început de grup, apoi individuale). Din acest ultim punct de vedere, trebuie precizat că **documentarea minuțioasă** este unul dintre punctele forte ale monografiei.

De la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale din Iași, autorul a putut obține informații despre elevul Aurel Băieșu și parcursul său educațional (a urmat, în capitala Moldovei, Școala de Belle Arte). Fălțicenean de origine și contemporan cu Mihail Sadoveanu, Băieșu s-a îndrăgostit de una dintre ficele marelui prozator. Mai apoi, între iunie 1917-martie 1918, fost „reporter de război”, fiind trimis să surprindă realitățile din tranșee, în vederea realizării unui Muzeu militar național (ideea aparținuse generalului Constantin Prezan).

Capitolul al II-lea (p. 82-108) surprinde „Avata-

rurile în portret”. **Autorul** – critic de artă – **propune interpretări și sugerează noi perspective**: analizează tonurile de culoare, traiectoriile, rictusurile personajelor, psihologia etc. Se simte aici, mai mult ca oriunde, gustul pentru arta autentică și capacitatea de a o detecta. Iată un exemplu: „un soldat văzut din spate, aplecat strategic, într-un genunchi, procură, prin tensionarea liniilor, sugestia poziției încordate.

Ductul liniar se energizează, câștigând în mobilitate și fermitate; personajul se crispează în așteptarea înfrigurată a ordinului sau propriei decizii; este un posibil înainte de atac” (p. 86-87).

Următorul capitol, „Peisajul – ipostaze autohtone și sincronism european. Elemente impresioniste. Metamorfozele luminii” (p. 109-120), se înscrie în aceeași linie de argumentare și evidențiere a unui mare artist. Peisajele preferate de pictor pentru tablourile sale se circumscriu zonei Fălțiceniilor, Iașilor, Neamțului, râurilor Moldova, Siret, Șomuz, Bistrița ș.a.

Ultima parte, „Dimensiuni interioare” (p. 120-134), suprindete alte note definitorii ale tablourilor lui Băieșu: melancolia, dorul, sentimentul naturii, echilibrul, interferențele tragice etc. „Cronologia” (p. 135-144) sintetizează viața artistului și destinul operei sale. După „Bibliografie” (p. 145-162) urmează un „Summary” (p. 163-170) și, în fine, reproducerea după picturile păstrate ale artistului. O „Listă a ilustrațiilor”, precum și locul unde se păstrează ele, încheie această cercetare monografică.

Desigur, conținutul paginii 7, care începe cu „în finalul eforturilor noastre autorul ține să-și exprime grațitudinea față de...” ar fi trebuit plasat la finalul cărții și numai o eroare de tipografie a făcut ca textul în cauză să fie plasat la început. Dar aceasta nu umbrește cu nimic valoarea investigației lui Gh. Macarie și noutatea abordării subiectului.

Se poate afirma că, în sfârșit, prin acest volum Aurel Băieșu a fost repus între valorile autentice ale artei românești.

Gh. Macarie
PICTURĂ SAU DESTIN
AUREL BĂIEȘU (1896-1928)

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Ritualic și Decorativ

Proaspătă absolventă a Universității Naționale de Arte „George Enescu” din Iași (master în pictură decorativă), **Anca Coțovanu** propune, sub titlul *Hunny Art*, la Galeria „Nicolae Tonitza” ale UAP Iași, o primă expoziție personală, al cărui *statement* seamănă mai curînd a manifest. Aflăm astfel că expoziția se dorește o „update” a unor lucrări anterioare (unele prezentate în expoziții colective), că enigmatica „Hunny” înseamnă „culoare și formă, culoarea formei, forma culorilor sau trăire absolută” și mai ales că adevărata definiție a culorii este aceea de „muzică în formă”.

Dincolo de această prezentare, focoasă și, nu mai puțin, poetică, atrage într-adevăr atenția culoarea, expusă pe toate cele patru laturi ale clasicului cub alb expozițional, fie în tablouri cu pete tașiste serializate, fie în panouri cu montaje de elemente ceramice sau chiar cu materiale plastice reciclate. Geometrizarea, prin linii în unghiuri rectangulare, a acestor explozii coloristice pe fond alb duce cu gîndul la o anume fază de

cultură preistorică, de tip Vădastra sau de tip Cucuteni. Ca și acolo, aparentul decorativism încifrează simboluri și, prin ele, procese sufletești chemate la o expresie ritualică. Astfel, spațiul galeriei, ales, probabil, și datorită formei sale paralelipipedice, devine o mare narațiune murală, cu pete și semne enigmatice, organizată în jurul a trei postamente, plasate în poziție centrală. Cu o evidentă plăcere a teatralizării, care tinde să transforme ansamblul într-o creație *in situ*, se atribuie acestor postamente rolul de stâlpi totemici – acela din mijloc, drapat în negru, poartă simbolul supradimensionat, depășind rama, al inimii.

Este momentul tridimensional al exuberanței cromatice și grafice pe care, ocolind figurativul, pe urmele unor Kandinsky sau Piet Mondrian, pășește artista, urmînd o școală a exultării vitalismului, a bucuriei de a trăi, de aparență expresionistă însă, în fond, ținînd autohtonismul nostru funciar. Volutele creatoare depășesc, pe alocuri, expresia vizuală, și așa eclectică (ceramică, acrilic pe sti-

clă, pe pînză, dopuri de plastic, cu intenție de eco-art – redimensionare artistică a deșeurilor civilizației contemporane) ca să irumpă în spațiul literar, de care ține întregul *statement* (este inclusă în el chiar și o caligramă) precum și fantezistul titlu al manifestării, poate un ecou al idealilor „trimbulinzi” nichitastănescieni.

Cu tot acest mare zgomot de început, o anume insistență pe organizarea coerentă a spațiului, atît al celui expozițional cît și al celui plastic, din fiecare tablou sau de pe fiecare panou, precum și echilibrul coloristic și linear (precum cel al elementelor ceramice glazurate, organizate în savante expuneri – unele dintre ele există și ca opere de artă independente), fac probabilă, în evoluția viitoare a creațiilor Ancăi Coțovanu, o rafinare a investigațiilor sale în arhăic și abstract (termenii nu se exclud, ba dimpotrivă). Prin aceasta, artista va găsi prilejul unei împroschătări și, poate, a unei împrăștiări depline a fondului vechi de expresie artistică de care, prin rădăcinile noastre preistorice, sîntem atît de legați.

GALERIA DE ARTĂ N. TONITZA IASI
Str. Alexandru Lapusneanu nr. 7 - 9

ANCA COȚOVANU

Hunny Art

pictură decorativă
20 - 30 Iulie 2017
Prezintă: Ioan Răducea
Vernisaj: Vineri 21 Iulie, orele 18:00

Atemporalitate și ritm

Acum patru ani și jumătate galeria ieșeană de artă Dana găzduia o expoziție retrospectivă care oferea publicului contactul direct cu opera artistei Liliana Gonceariuc, un moment bun pentru a cunoaște câteva din lucrările mai vechi ale artistei, dar și pentru a descoperi aspecte din cel mai recent proiect plastic. Timpul s-a scurs de atunci dar memoria ne este completată de continuarea acestei serii recente cu imagini care alătuiesc universul unor evocări ce țin de arealul spiritual.

Liliana Gonceariuc ne-a adus mereu în prim plan armonii cromatice și structuri compoziționale clare, fără a declama strident, formal sau conceptual, fantasticul. Ne întâlnim astfel cu o pictură mereu echilibrată în care semnul plastic poartă parcă în surdina memoria unor afirmații universale și atemporale despre existența noastră spirituală, esențială și vitală, concretă. Dacă în proiectele mai vechi simbolul sau construcția rafinată a metaforei susțineau întregul demers vizual, în proiectul realizat la începutul anilor 2010 și continuat ritmic până în perioada recentă artista lasă loc concretului să fie purtătorul mesajului ei. Fie că este vorba despre forme naturale sau construite de mână

omenească, motivele folosite de artistă devin vehicule pentru enunțuri perceptibile. Incursiunea în Țara Hațegului și în împrejurimi, cu ocazia unei tabere de creație deschid artistei o etapă nouă, care lasă loc evocării. Însă nu avem de a face cu o evocare doar de ordin estetic, ci una care pune în relație timpul, spațiul și cotidianul.

În fapt, lucrările recente ale Liliane Gonceariuc alcătuiesc o mare instalație artistică, care deconstruiește fragmentar o lume întreagă, o lume a legendelor, a spiritului, a credințelor și a unui ethos regăsit. Fie că vedem o lucrare, un perete întreg de lucrări sau o succesiune a lor, asemenea unor diapozitive, imaginile transpuse pe pânză de artistă sunt afirmații generate de contactul cu vestigiile unei lumi aproape pierdute. Liliana Gonceariuc nu caută stări sau momente, ci eternități fixate în cadrele unor detalii arhitectuale concrete, așa cum se întâmplă în seria *Tărâm de piatră*. Astfel artista pornește de la concret la simbol și etern, iar apoi revine în fața privirii noastre cu sinteza celor două lumi.

Un element distinctiv al creației sale rămâne desăvârșita armonie cromatică, cel mai adesea practică pe baza gamelor

calde de culoare și a tonurilor deschise. Lumina capătă aici un rol important, un liant al direcțiilor compoziționale capabil să concentreze atenția privitorului către zonele de interes ale imaginii. Monumentalitatea structurilor compoziționale rămâne de asemenea mărturie a mediului pe care artista l-a practicat în tinerețe. Relația cu ritmurile arhitecturii și evocarea constantă a acestor detalii, fie că este vorba despre o fereastră, o treaptă sau un turn clopotniță, reprezintă un ecou al universului creativ de altădată. Lucrări precum *Densuș*, *Intrarea în labirint*, *Trepte*, *În umbra tainei*, *Vecernie* sau *Rugăciune* ne stau mărturie.

Liliana Goncariuc ne propune itinerarii de lectură a sacralului, dar mai mult decât atât, a misterelor generate de prezența sacralului în existența noastră materială. Picturile ei surprind discret confruntarea ființei noastre cu universalul și cu eternul, fără a accentua inutil dihotomia cu profanul. Conceptual seria de lucrări recente ale artistei nu emite judecăți de valoare, ci ne face atenți tocmai la detalii care poartă în sine esențialul. Aceste imagini nu narează – ele prezintă și afirmă despre tărâmul lumii spiritului, tărâm lin al experiențelor înălțătoare.

Cu inima în capul sforii

Să tot fie trei săptămâni de când declarăm într-o discuție ușor acidă cu cineva că lumea-mi pare într-o derivă autovămuț și grea. Că nu știu cine ce și în ce fel o va mai putea atinge substanțial, de vreme ce emoția e privită cu indulgență, aidoma unei devieri de sept ce se poate, e drept intruziv, corectă. După, am primit oferta de a prelua o serie de grupuri spre a le arăta, frescele Bucovinei și-o frântură de Neamț. Am primit. Măgulită inițial dar rece și distant, ca pe un lucru ce, firește, necesita profesional bifat. Așteptările păstrau însă un nivel temperat. O dată pentru că, știam deja!, programele românești de turism se rezumă, majoritar, la o cursă contra cronometru printr-un anume areal (nu țin doar de agenții, asta e cererea; români optând pentru cea mai lungă posibil listă de obiective, fără a lua în calcul timpul alocat și uitând cu desăvârșire că a trece un prag nu e tot una cu a vedea). Și doi, pentru că destinațiile pe care le-ai atins de zeci de ori deja își pierd din charismă treptat.

Cu splendidele mănăstiri bucovinene intrasem, așadar, demult pe un făgaș rutinar. Un „măr de Aur”, trei măgulitoare stele ce le revin, grație ghidului verde, Michelin, mistere încă nedevoalate legate de culorile cu filon vegetal și tehnici necurtate de efemeritate, lumi noi și vechi testamentare, zugrăvite cu măiestrie și candoare, sfinți necunoscuți și legende picante fac din zidurile pictate cea mai iubită vatră de pelerinaj din toate, și-o zonă care se vinde de la sine, fără alte pledoarii sofisticate. Ce-mi propun, deci, nu e atât vreo tactică de promovare, cât o mărturisire despre ce un loc sau un altul poate, atunci când le crezi ireversibil clasate. (Adică îndeajuns de umblate încât să le lași barem pentru un timp deoparte, și să cauți surse de adrenalină în altă parte.)

Dacă e ceva ce iubesc în particular, la îndeletnicirile de ghidaj, e șansa de-a trăi călătoria (și) prin ochii sau reacțiile celui alt. Detaliu ce-o face inevitabil să fie alta de fiecă dată. Desigur, drumul te poate la fel de lesne înălța sau debusola. În cazul tandemului Bucovina-Neamț, persistă însă câteva experiențe în fața cărora emoția nu a întârziat a marșa. Și tocmai ele (re)vin să-mi amintească, constant, că, *ba da*, lumea mai e capabilă a simți și azi.

O face însă când discursul e simplu, mesajul sincer iar lingurile de lemn vor fi picat din limbaj. Când încorsetările teologice exacerbate n-o fac să se simtă mică și-n haine neînsemnate, în fața unei mări de profunzimi „cifrate”. Dacă treci de mulțimi de dute-vino, de răspunsul unor tăios al măicuțelor interpelate, de drumul mănăstirii cel îngustat cu tarabe, și le îmbrățișezi cu priviri captivate, aici e locul în care afli că, la „**a deveni**” se rezumă, până la urmă toate. Că avem fiecare un talant, o cruce și-un drum de urmat. Iar drumul acesta își are, la rândul-i, teoria sa. Alegând mereu șesul și nu cocoșa unui

deal, n-ai cum să descoperi ce e după, oricât ți-ai imagina.

E cred mesajul voalat, dar într-atât de lesne de identificat, prin care mănăstirile Moldovei pot, dincolo de-a culorii și geometriilor vrajă, seduce pe timp nelimitat. Îndemnul urcușului e mai peste tot stilizat, punând totodată la bătaie câte un detaliu diferit, cuceritor, parcă într-adins infiltrat.

La Sucevița, de pildă, „Scara virtuților” se ridică dintr-atâr serafimi aripă. Urcând-o cu privirea înălțată din dale, ți se descoperă agale și cele câteva trepte inegale. Prima îndeobște și ultimele două de sus par să necesite un efort în plus. Deși adresată celor cu misiune isihastă, scara își are și pentru mireni, interpretarea sa, iar o dată desconspirată ți se pare că lucrurile se leagă chiar firesc așa. Nu-ți dorești primul pas. Decizia unei schimbări nu-i niciodată într-atât de facilă pe cat ai spera. Cu atât mai mult cu cât, să urci spiritual, implică ideea de a lăsa bagajele superficiale, viciile ascunse, orgolii infinite sau satisfacția arginților în urma ta. Despre ultimele două trepte afli c-ar fi *credința* și respectiv *dragostea*. Pe nișa îngustă a celei din urmă e să o recunoaștem cel mai dificil a te încadra. *Să-ți iubești*, după îndemn, *aproapele ca pe tine însuși* e o misiune grea, ce nu odată îți va fi părut anapoda. Iar dacă nu fapta te va împiedica, te va mereu seconda un gând, o bănuială, o judecată pripită, aflată în așteptare pe undeva. Cât despre credință, oricât de sus ai urca, odată neglijată se va clătina. Fără seva căutării constante se va disepa, dispărând odată cu ea și suportul ce te susținea.

Afli, apoi, că o faptă bună e mai... grea. Fiindcă taina urcușului e și-n ea. Parte a frescei ce i-a adus Voronețului asemuiuri de Capela Sixtină, *ceasul balanței* zugrăvit în planul central te va răvăși garantat. Să ți se amintească, că măsura lui Dumnezeu nu e totuna cu a ta, devine un pact revelatoriu de impact. Prin umorul subtil al zugrăvirilor, scena capătă încărcături dramatice într-un crescendo care-ți reține interesul intact, sperând sincer că la finalul „peliculei” să dai de răspunsul pozitiv așteptat. Zisa din popor cum că *diavolul e cel mai bun contabil* e redată aici, vizual, admirabil. Supuși întunericii se

întrec în a căra suluri întregi de consemnate fapte și abateri, ca pe rusac, și le aduc din toate părțile făcându-te să tremuri de spaimă la gândul că nimic nu le-a scăpat. Ajunși se suie, la rândul-le, pe al balanței braț și totuși, inexplicabil, această se înclină în favoarea talgerului celui alt. Pe el, infinit mai puține pergamente pledează în favoarea sufletului judecat. Dar e suficient și așa. Pentru că, prin ele, cel supus păcatului s-a ridicat.

La Dragomirna, sușul îmbracă canon arhitectural, viziunea mitropolitului Anastasie Crimca fiind una singulară în al Bucovinei monahal arsenal, iar hramu-i (pogorârea Sfântului Duh) nu te lasă să pleci indiferent și încrunat. Monumentală și sobră, biserica n-are nimic din suratele-i cu podoabă exterioară, dar, simbolismul ei te ferece-nfioară. Contrastul dintre masivitatea zidurilor din neșlefuită piatră și sveltețea turlei dantelate, te îndeamnă către o primă

privire ridicată către a văzduhului vamă. După, urcușul e la propriu experimentat, între încăperile lăcașului dinspre pridvor spre altar, existând un menit decalaj. La final, te poți numi cu-adevărat înălțat. Cel mai sincer semn însă că acolo îngăduința e mare, duioșia acasă, iar cuvântul pe suflet lucrat, e prinosul de lacrimi pe care-l găsec suspendat prin colțul ochilor celor ce l-au ascultat. Iar de vină e maica ce cu tărie a rugat, ca numele să-i fie cu discreție păstrat.

Dar sunt și oameni pentru care harul funcționează ca altar. Împart de-acolo buna voință ca pe cel mai firesc dar. Prin ținutul zimbrilor, oricine lesne ar da de urma celui mai celebru humuleștean. Dar ce e cu adevărat impresionant e că, o dată ajuns acolo, găsești pe prispa bunicului Petre Ciubotaru un alt hătru exemplar. Un ghid muzeal bun e lucru rar. Iar el știe a te întoarce la copilărie mai înainte să zici *hai*. Și-ntoarcerea aceasta în sine, spre cea mai vie, fericită și inocentă felie, e scara care te-ndulcește și prin zâmbet strunește. Ghidul humuleștean zici că i-a fost lui Nică părtaș, că și-a primit-o și el pe Calul Bălan, că i-a pus Pupezei capac, ori fost-a la scăldat, cât mi-ți-i e de vlăjgan. Îi ține partea plin de tact, îl căzuie când e certat, iar după toate astea umorul e garantat. Ori juriul care râde nu te condamnă, nu-i așa? Bună voința l-a anihilat. Și...înălțat.

Prin Târpești, există un pridvor din care măștile se ȋtesc cu priviri arzătoare. În odăi, costume populare, icoane, monezi, artefacte și-alte câte pe pământul Nemțului fi vor peste timp inventate, sunt la un loc adunate. Vești fără inventar despre o altfel de treaptă. Refuzul de-a te autocenzura te adapă. Viața nu-ți impune, singulară, direcția. Ești liber a o condimenta. Iar maestrul Nicolae Popa, iubitor de arheologie și de teatru rural, colecționar iconar și-n versuri autobiograf, a făcut-o nedisimulat.

Tot la Neamț, un părinte călugăr îl înălță dintr-o frază pe cel plin de emfază, ce se declară frământat de toate câte viața i-a dictat. Bătrânul îi indică cu gest larg, calm, locul unde *viitorul nostru veghează*. Străinul privește înspre ȋntirim, cuprins de spaimă. Dar e vindecat. De clo-cotul gândurilor, de ciudă și potențial necurata vrajă, ce i se năzărise ca i-ar sta de strajă. Nimic nu te ridică mai abitor din adânc decât o viziune de ansamblu rostită cu tălc.

Despre biserica din Râpciuni, cea salvată din lac, am vorbit în drumurile mele nu odată. Dar n-o văzusem, deși am încercat. Strămutată la Muzeul Satului, bucureștean, ea îmbracă chipul ridicării din negru ceas. Peste fostul ei sălaș se întinde acum „marea dintre munți” și poarta unui baraj. Bicăz. *Trei strigate peste Bistrița* e documentarul care m-a fascinat în încercarea de-a mă fi adevat documentat despre destinul celor 20 de sate ce astfel s-au, cu cimitire cu tot, mutat. Spre deosebire de surata dinamitată din Hangu, biserițuța din lemn a rezistat.

Am găsit-o deschisă abia acum, după ce am pomenit-o constant, de parcă auzindu-mi dorința s-ar fi desferecat. Ei bine, ea e epilogul a tot ce-am testat.

Lângă altarul meșteșugit sculptat, un vas cu trei flori, stilizat, din fier forjat, amintește de emoțiile duminicale ale unui alt veac. Minunățiile cupolei par decupate prin traforaj deși realizezi că-s pictate după matrița, prin amprentare. Așadar, prinos de răbdare. Printre sfinți și îngeri cu chipuri naive te răsucești magnetizat, iar în pronaos ochii îți cad pe imaginea unei pilde transpuse arar. Cea cu *pomul de rod și pomul uscat*. Alegorie amplă. Viață cu folos, versus trăire stearpă, fugă a anotimpurilor într-o ciclicitate intactă și transgresiune mascată a ying și yang. Sau, de ce nu? Un fel de cerificat al fragmentelor de entuziasm sau a celor în care te-ai trezit încercat. Totul de-o naturalețe și-o plăsmuire după menire pe care, odată, satul s-a ridicat.

Odată, când convorbirile cu Dumnezeu erau cel mai firesc act. Izvor de leac și-o îndeletnicire aleasă, aidoma îmbinării stâlpilor de casă. Fără cuie. Fără intermediari istovitoare. Doar cu Maica Domnului de mână și sfântul Ioan, la intrare. Și musai o inimă cu stare. Vorba lui Creangă: *unde nu-i tragere de inimă, nu-i nici Doamne ajută!* Dar, dacă-i ușoară, inima zboară. Mai deznoadă, deci, din sfoară!

Gregory CORSO

Poezie universală

Gregory Nunzio Corso (26.03.1930 – 17.01.2001), a fost un poet american și unul dintre membrii marcanți ai generației „Beat”. Chiar dacă era cel mai tânăr beatnik, Corso a publicat printre primii din generația sa, atrăgând atenția criticilor și poezilor americani încă de la primele texte. În poeziile sale, Corso ironizează politica vremii, dă frâu liber umorului său cinic, marcându-și textele cu sintagme ciudate, creând un spectru imagistic complex, conform generației din care face parte. Studiind fenomenul beat și mai presus, traducerile și interpretările sale, am descoperit că în limba română, Corso a fost tradus foarte puțin, doar în câteva antologii din anii 70. Textele de față reprezintă o încercare de transpunere proaspătă a câtorva poeme ale lui Gregory Corso, privite prin lupa anilor 2000+.

*Traducere și prezentare de
Vlad A. Gheorghiu*

Mandat pe treptele unui Harlem din Puerto Rico

Există un adevăr ce limitează omul,
Un adevăr ce îl împiedică să meargă mai departe
Lumea se schimbă
Și ea știe că se schimbă
Tulburătoare este durerea zilei
Bătrânii au privirea înspăimântată de moarte,
Tinerii își înțeleg greșit soarta din acea privire.
Ăsta e adevărul
Dar nu totul e adevărat.

Viața are un sens
pe care nu îl știu
Chiar și atunci când am crezut că totul e fără
sens
Am sperat, m-am rugat și i-am căutat un sens
Ea nu a fost niciodată un poem vesel;
Erau taxe de plătit,
Invocarea morții și a lui Dumnezeu -
Aveam o pornire animalică să le abordez,
Moartea s-a dovedit fără de sens înafara vieții.
Da, lumea se schimbă
Dar moartea rămâne aceeași
Îl smulge pe om afară din viață
Ăsta e singurul răspuns pe care îl știe,
Și deobicei e o afacere tristă
Moartea.

Aveam inocență, aveam seriozitate
Aveam umor care să mă salveze de filozofia
minoră
Sunt în măsură să-mi contrazic convingerile
Sunt capabil, sunt capabil
Pentru că vreau să știu sensul la toate
Și totuși, vreau să stau ca un rănit
Și să privesc, gemând: Oh ce responsabilitate
Am pus pe tine Gregory
Moartea și pe Dumnezeu
Greu... greu... e greu.

Am învățat că viața nu e vis,
Am învățat adevărul contrafăcut.
Omul nu este Dumnezeu
Viața e un secol
Moartea, o secundă.

Am avut un manuscris al lui Shelley

Măinile mele au amortit în fața frumuseții
s-au chircit de parcă au intrat în moarte.

Atingerea mea a fost suverană pe
paginile fragile bronzate cu cerneală.

Repede,
ochii mei s-au mișcat repede
au umblat după miros, după praf, după dantelă
după părul uscat.

Aș fi îmbrățișat pagina
deja simțind mirosul faptei mele netrebnice!
Mi-am stors visele de toate dovezile,
dar la ce bun să-mi păstrez triumful doar pentru
mine?

De multe ori, în unele abrupte cărți vechi,
mă regăsesc încurcat între
merele leopardului
ciupercile cu pielea arsă
și legăturile mele intime cu zimții coniferelor
și atunci uit limita vârstei mele
și mă trezesc vărsând un ulcior cu lapte
clandestin peste hârtia muribundă.

The other guy I dug a lot
was Burroughs because
he was a smart man
already; he learned it
through the druggie pool
- the street scene of an
old aristocratic kind of
man.

QUOTEHD.COM

Gregory Corso
American Poet

Am 25 de ani

Cu o dragoste nebună pentru Shelley
Chatterton, Rimbaud
strigătul nevoiaș al gurii mele
a mers de la o ureche la alta spunând:
ÎI URĂSC PE VECHII POEȚI!
în special pe vechii poeți care se retrag
pe cei care consultă alți vechi poeți,
pe cei care își strigă tinerețea în șoaptă
zicând: ”am făcut toate acestea atunci
dar astea au fost atunci
au fost atunci”
Oh, aș liniști bătrânii spunându-le:

- Eu sunt prietenul tău,
ceea ce ai fost tu odată,
prin mine vei fi din nou ceea ce ai fost.
Apoi, noaptea, în intimitatea casei lor,
le-aș rupe limbile pline de scuze
și le-aș fura toate
poemele.

Aproape toată mizeria

Am alergat șase etaje
către mica mea cameră
mobilită
am deschis geamul
și am început să arunc
tot ce e mai important în viață.

Primul care a plecat a fost adevărul
țipând ca un trădător:
„Te rog, nu! Voi spune lucruri odioase despre
tine!”
„Ei da! Nu am nimic de ascuns!”
Pleacă!
Apoi a venit rândul lui Dumnezeu,
încruntându-se și scâncind de uimire:
„Nu e vina mea! Eu nu sunt cauza a nimic!”
PLEACĂ!
Apoi dragostea, încercând să mă mituiească:
„Nu vei cunoaște niciodată impotența! Toate
fetele de pe coperta VOGUE vor fi ale tale!”
i-am împins curul gras pe geam strigând:
„Mereu m-ai dezamăgit!”
Am ales credința, speranța și caritatea
toate trei agățându-le împreună:
„Fără noi, ai să mori!”
„Cu voi, mai degrabă, înebunesc!”
PLECAȚI!

Frumusețea... da, frumusețea,
când o conduceam spre geam,
i-am spus: „Pe tine te-am iubit cel mai
mult în viață...dar tu ești o criminală;
Frumusețea ucide!”
nu am vrut să o scap, dar
am fugit în jos pe scări și
am prins-o la timp
„Mi-ai salvat viața!”- îmi spunea
plângând,
am pus-o jos și i-am spus:
„Pleacă!”

Am urcat toate cele șase etaje
înapoi
m-am dus către bani dar
nu mai erau bani de aruncat.
Singurul lucru rămas în cameră era moartea
ascunzându-se după chiuveta din bucătărie
„Nu sunt reală!”- îmi spunea,
„Sunt doar un zvon răspândit de viață!”
Râzând am aruncat-o pe geam cu tot cu
chiuveta de la bucătărie și dintr-odată am
realizat că doar umorul a rămas în cameră –
m-am uitat la el și tot ce am putut face
a fost să spun
„Afară pe fereastră cu fereastră!”

Constantin PRICOP

Chiar dacă în ochii observatorilor independenți critica e cît se poate de necesară (fără critică e foarte dificilă o creștere normală) cei vizați de critică o resping cu vehemență. Vorbesc aici despre adevărata critică, pentru că de multe ori termenul este folosit pentru a numi altceva. Sensul termenului a devenit atît de vag, încît acoperă aproape orice. La modul general, a critica a devenit sinonim cu a... ataca. Orice atac ar fi o... critică. Denaturare la care trebuie să fi contribuit, fără îndoială, mania comunismului de a vorbi mereu despre critică și... autocritică – atunci cînd nu era vorba, în fond, decît de o agresiune psihică a celor cu un anumit rol social împotriva subordonaților... Sub dictatură nici nu poate fi vorba despre critică – acolo corecțiile merg într-un singur sens! Dar imprecizia termenului se întinde în mai multe direcții – un rol important jucînd specificul spațiului cultural în care este folosit. La noi *critică* înlocuiește aproape automat ceea ce ar trebui să se numească pamflet. Dar pamfletul, așa cum am mai discutat în acest spațiu, nu are nici o legătură cu critica, iar diferența dintre critică și pamflet a fost subliniată de multă vreme. Prin pamflet se atacă, se realizează execuții – efectul fiind fără legătură cu argumentele raționale. De fapt, „demonstrația” nu este decît un pretext care permite acumularea de invective adresate subiectului pamfletului. Pamfletul este, în ultimă instanță, o injuriere, urmărește o umilire, o subordonare a celui luat în vizor, nu descrierea unei realități. În textul pamfletului nu argumentele logice contează, esențială este obținerea de efecte retorice. Calitatea pamfletului nu e dată de stringența argumentării ci, ca și în cazul înjurăturii, de calitățile plastice, literare ale imprecăției. În aceeași gamă de... produse se înscriu și alte variante preparate în bucătăria autohtonă. Zeflemelele, bațjocura, „miștoul” șamd. Există și deosebiri „intime” între cele două tipuri de acțiuni verbale, decurgînd din condiția lor fundamental diferită. Este de vorba de relația dintre cel care atacă, evaluează etc. și obiectul criticii. Pamfletarul se poate aplica, fără întârziere, pe orice trebuie desființat, criticul trebuie să cunoască, în alcătuirea sa intimă, obiectul investigației sale. Critica presupune o familiarizare cu domeniul, cu realitatea asupra căreia se aplică. Un autor cu talent expresiv poate lua în zeflema sau își poate îndrepta imediat pamfletul spre obiectivul ales, perioada de elaborare restrîngîndu-se la obținerea efectelor literare – critica este cu totul altceva, ea presupune o perioadă de studiu a obiectivului. Cel care critică trebuie să aibă aceleași interese cu cel criticat. Trebuie să cunoască aceleași probleme, să aibă aceleași obiective. Realitatea criticată trebuie să fi fost cunoscută anterior – altfel critica este superficială și își pierde sensul.

*

Reacția la critică e ușor de înțeles. Ea poate pune sub semnul îndoielii rezultatul unei munci, a unui exercițiu important. În fața unui pamflet sau a unor zeflemele te situezi cu totul altfel. Poți să răspunzi, înjurînd la rîndul tău, căutînd, desigur, să înjuri mai tare decît ai fost înjurat. Sau, dacă nu vrei să te cobori, poți să ignori. În sfîrșit, dacă pamfletul e cu totul murdar, poți să-l dai în judecăt pe autor. În cazul criticii e cu totul altceva. Trebuie să răspunzi cu argumente, să dovedești că realitățile care au fost criticate au fost criticate pe nedrept...

*

Critica e greu de acceptat și de persoanele asupra cărora se îndreaptă dar și de colectivități. Dacă unui pamflet i se poate răspunde în aceeași manieră, dacă zeflemisirea reciprocă e o practică înfilnită curent, a răspunde convingător criticii înseamnă, cum spuneam, altceva. Atunci cînd critica este întemeiată e nevoie de schimbarea unui proiect – ceea ce în anumite împrejurări e foarte dificil de realizat. Iar în lipsa corecției trebuie recunoscut eșecul. Cum ar fi putut să recunoască inteligenția românească din momentul alcătuirii societății noastre moderne că localizarea civilizației occidentale, spre care se îndreptau aspirațiile elementelor sociale cele mai active, este un eșec? Totuși, realitățile de astăzi ale societății românești îi dau integral dreptate. Maiorescu a fost un distins profesor universitar, un jurist recunoscut, un om de stat important, a fost cel care a introdus la noi principiile esteticii occidentale, a pus bazele judecății literare. Și totuși, lucrarea sa n-a fost unică în nici unul din aceste domenii. Profesori universitari competenți, juriști eminenți, oameni de stat însuflețiți de proiecte benefice poporului român, critici literari cu autoritate au mai fost, și nu puțini, în istoria

Școala critică

noastră. Maiorescu e însă singurul care a fixat semnificația actului critic într-un spațiu cultural care se năștea, în acel moment, într-o anumită configurație. Acțiunea sa a cunoscut o opoziție masivă – și din partea celor vizați în mod direct, și din partea unor grupuri importante ale intelectualității. Este interesant de observat ce se opune acțiunii sale de monitorizare a introducerii în spațiul românesc a civilizației occidentale. Nu i se contrapune o civilizație care să se fi născut din ceea ce era civilizația țărănească sănătoasă a unei elite țărănești a țăranilor liberi, ci obiceiurile unei populații citadine orientalizate și balcanizate. Obiceiurile unei elite eterogene, lipsită de cele mai multe ori cu totul de legături autentice cu ceea ce se va numi demagogic poporul au afectat tot ce era copiat după Occident. Și această alcătuire a constituit masa reactivă față de orice critică, iar consecințele „intransigenței” acelei pături ostile criticii care-i arăta că-și însușise doar o caricatură a civilizației occidentale sînt astăzi mai evidente ca oricînd. Și totuși, linia Maiorescu nu a fost cu totul înăbușită. Au existat reprezentanți ai intelectualității care au cultivat spiritul critic lipsit de concesiile indiferent de cît de nefavorabilă putea să pară imaginea pe care o ofereau realităților autohtone. Student remarcat de profesorul său, Titu Maiorescu, Constantin Rădulescu-Motru își va continua profesorul mai ales în direcția spiritului critic lipsit de concesiile. E adevărat, Rădulescu Motru cută și soluții pentru defectele pe care le pune în evidență, abrupt, în *Sufletul neamului românesc. Calități bune și*

defecte. Textul, apărut în broșură în 1910, dezvoltă ideile susținute dintr-o conferință prezentată la Ateneu în același an. Titu Maiorescu se ocupase de modul caricatural în care se importase în România cultura occidentală. La Rădulescu-Motru spiritul critic are în vizor modul de a fi al poporului român. Iar concluziile sale sînt cît se poate de severe. Ce remarcă chiar din primele rînduri autorul este lipsa de personalitate a românului, uniformitatea gregară în care trăiește. „Nu este țară în hotarele lumii civilizate în care «gura lumii», «gura satului» să aibă mai multă trecere ca în țara noastră! Cele mai multe din convingerile noastre sînt întemeiate pe «zvонul public» și numai foarte puține pe dovezile adunate de noi personal. «Se zice», «lumea zice»; și dacă «lumea zice» românul, individual luat, pare a înțelege că tot așa trebuie să zică și el.” Vidul interior e pus în evidență fără ezitare. „Indiferent de chestiunea în care cineva este chemat să zică ceva: fie în politică, fie în știință, fie și în literatură, părerea de grup primează asupra celei individuale. Fiecare grup își are părerea sa bloc, căreia toți se supun, întocmai cum și la turmele de oi este un clopot la al cărui sunet se adună toate oile laolaltă. Cînd un român stă la îndoială fiți siguri că el nu stă fiindcă are o convingere personală de apărut, ci fiindcă nu știe încă de partea cărui grup să se dea”. Dacă broșura nu ar fi clar datată am zice că este vorba de o imagine surprinsă de unul dintre contemporanii noștri – fidelitatea prezentării fiind valabilă pînă și în descrierea manifestărilor din spațiul literaturii!!!

Instantaneul este fidel și în ceea ce privește... viața

ideilor. „Dar absolut fără pereche este curajul Românului în exprimarea opiniilor, dacă exprimarea el o face în numele grupului, ca redactor de jurnal bunioara. Ești din același grup cu dînsul, atunci lauda lui pentru tine nu mai are margini; ești din celălalt grup, atunci ocara lui nu mai are margini! Iată un redactor curajos în tot cazul îți zici! Ei bine, te înșeli. E curajos numai ca mandatar al grupului. Vorbește cu el între patru ochi și vei constata că nu-și aduce bine aminte de ce a scris. Între patru ochi opinia lui este chiar că toți românii sînt buni și patrioți...”

O descriere din zilele noastre ar fi mai aproape de... adevăr?

*

Spiritul gregar este o trăsătură generală și astăzi, încît oamenii tineri și mai puțin tineri care vin din aceeași Europă occidentală care devenise model pentru contemporanii lui Maiorescu, sau care au o conștiință modelată după aceleași valori găsesc în patria lor o societate lipsită de sens, care alege, după gura lumii, ușor de manipulat, oameni care în țările normale ar fi trebuit de multă vreme să iasă din viața publică. Cei normali, de pildă cei care au ieșit în februarie să protesteze în piață, nu au șanse în societatea democratică, pentru că numărul celor care nu gîndesc cu propriul cap, ci urmează o tendință gregară, e mai mare!

*

Din această primă trăsătură definită de Rădulescu-Motru, care i-ar atrage oprobiul celor care susțin spiritul local, împotriva celui occidental, decurg și alte caracteristici, înșirate mai departe de analist în formulări la fel de categorice. Mutațiile în cîmpul valorilor sînt extrem de severe, ajungîndu-se la ceea ce am numi astăzi etică a unor grupuri mafioate.

„Omul de caracter la români nu este acela care este consecințe cu sine însuși, ci acel care n-a ieșit din cuvîntul grupului, adică acela care a urmat totdeauna clopotul turmei. De consecință cu sine însuși a grupului cine se întreabă? Nu este vorba cum sună clopotul, ci dacă sună; a sunat, ai fost prezinte, și ești român, atunci ești om de caracter.”

*

Românii sînt curajoși, cum se știe din atîtea legende, dar sînt curajoși tot cînd se află în grup! Luat individual, spune Rădulescu-Motru, românul este mai degrabă de tipul opus, „blînd ca și mielul”. Paremiologia nu dă greș. „Capul plecat, sabia nu-l taie!” e una din spusele noastre străbune.

Și în ce privește religiozitatea observațiile lui Rădulescu-Motru sînt nimicitoare. Efectul de turmă se manifestă prin adoptarea unor forme de manifestare luate de la unul la altul – lipsind însă un conținut consistent. Românii vor răspunde „ca lumea”, adică așa cum procedează toți ceilalți, la orice referendum care ar putea să le justifice păcatele de altă natură...

*

Cuvinte de mare actualitate sînt spuse și în privința patriotismului... Onestitatea, împlinirea misiunii pe care o are de îndeplinit fiecare la locul lui în societate este ignorată, în schimb găunoasele declamații patriotarde se bucură de toată cîntea...

*

Observațiile lui Rădulescu Motru rămîn de stringentă actualitate. Cercetătorul tarelor noastre sociale propunea și... soluții de ieșire dintr-o stare medievală. Cultivarea individualismului, a personalității bine definite, introducerea criteriilor de valorificare ale oamenilor potrivit meritelor individuale, nu potrivit apartenenței și obedienței față de anumite grupuri. Idei clare și logice încă din anul 1910, cînd erau exprimate. Din păcate, pentru o bună parte a celor care alcătuiesc societatea românească ele rămîn și astăzi deziderate. Ceea ce dovedește acest eseu al lui Rădulescu-Motru e cel puțin că spiritul introdus de profesorul său, Titu Maiorescu, s-a manifestat puternic, la un moment dat, în intelectualitatea românească autentică...

.....

Am abuzat de citate pentru a nu se crede că... răstălmăcesc afirmațiile lui Rădulescu-Motru.